

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΤΟΣ Α'

28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1877

ΤΕΥΧΟΣ 2

ΗΛΙΟΥ ΤΑΝΤΑΛΙΔΟΥ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ *

Ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα δὲν ἔχουσιν ὄριον τὸ στενὸν τοῦτο βασιλείον, οὐδόλως νέον πρὸς ἡμᾶς. Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις αἴτινες διατελοῦσιν ἔτι ὑπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς (μὴ ἐξαιρουμένων, ἀγαθῇ τύχῃ, τῶν τὰς ὁποίας ἐβουλεύθη ἐπ' ἐσχάτων νὰ παραστήσῃ πρὸς τὸν ἀγεωγράφητον καὶ ἀνιστόρητον κόσμον ὁ πανσλαβισμὸς λεγόμενος ὡς ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσας), μόνα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα αὐτοφυῶς ἀείποτε ἀναδίδονται θαλερὰ καὶ καλῶς μεμεστωμένα, μετὰξὺ χαμηλῶν παρασίτων, ματαίως διαφιλονεικούντων αὐτοῖς τὴν ρίζαν καὶ τὴν κορυφωσιν. Ἄλλ' ὅ,τι μόνον ἀγνοοῦσιν ἴσως πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀπωλείας ἣν ἔπαθε προσφάτως τὸ Πανελλήνιον ἐν τῷ ἄωρῳ θανάτῳ ἀνδρὸς Θρακῆς, πάντως ἀπογόνου τοῦ Ὀρφῆως, ἀνδρὸς ἐκ τῶν δρεψάντων τὰς καλλικομωτάτας τῶν ποιητικῶν δαφνῶν, τοῦ Ἡλιοῦ Τανταλίδου, περὶ οὗ καὶ τῶν ἔργων παρεκλήθητε ὅπως μοὶ παράσχῃτε ἐν τῷ ἀριπρεπεῖ τούτῳ Συλλόγῳ τὴν εὐμενῆ ὑμῶν ἀκρόασιν.

Ὁ Τανταλίδης ὑπῆρχέ μοι φίλος ἄριστος. Ἀπέθανε, μ' εἶχον εἰπεῖ, ἐγὼ δὲ ὁ δαίλαιος, καὶ τοι τὸ ἀκουσμα εὐθὺς μοῦ ἐπτόησε τὴν καρδίαν, ἰστάμην ὑπομεριδιῶν ὡς πρὸς ξένον παραμύθιον. Καὶ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων ἔβλεπον ἔπειτα αὐτὸ τοῦτο διαλαλούμενον, καὶ πάλιν ἠπίστουν. Δὲν ἠπίσται ἡ κρίσις, ἀλλ' ἡ ἀγάπη. Καλῶς ἐνόει τὴν πικρὰν ἀπώλειαν ἢ διάνοια, ἀλλ' ἡ φαντασία ἀπετάσσετο. Πεπληραμένη ὑπὸ τῆς φωνῆς καὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Τανταλίδου ζῶντος, ἠδυνάτει ἡ φαντασία νὰ συλλάβῃ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ νεκροῦ. Καὶ ἡ ἀγάπη δὲ, ὡς ἔχουσα καὶ αὐτὴ τὴν ζωὴν τῆς συνδεδεμένην

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τῇ 26 Ἰανουαρίου 1877.

μετὰ τῆς τοῦ περιλημένου, ἀνένευε πρὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς συμφορᾶς, μὴ στέργουσα, μὴ θέλουσα ν' ἀποφασίσῃ οὐδὲ αὐτὴ τὸν ἴδιόν της θάνατον.

Οὕτω καὶ ὅτε εἶχον μάθει, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νεότητός του καὶ νεότητός μου, ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Τανταλίδου ἠμαυρώθησαν αἰφνιδίως, καίτοι ὁ ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος ἔλεγος, ὃν εἶχε γράψῃ ὁ Καρασούτσας ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τούτῳ, ὡς καὶ ἡ τοῦ Τανταλίδου αὐτοῦ ὀδύνηροτάτη ἀπάντησις, μοὶ ἐπεδεβαίουσαν τὸ πρᾶγμα, πάλιν ὄρωντα ἔβλεπον ἐν τῇ φαντασίᾳ τὰ χαροπὰ ὄμματα τοῦ ποιητοῦ τῶν *Παιγνίων*. Καὶ ἀφοῦ μετὰ παρέλευσιν καιροῦ τὸν ἐπανεῖδον, καὶ πάλιν τὸν εἶδον, καὶ ἐπ' ἐσχάτων, κατὰ τὸν περελθόντα ἰούλιον, ἐν Ἀθήναις, ὡς πρὸς σαφῶς ὄρωντά με προσηύδων, ἐγέλω, ἐχειρονόμουν, — καὶ ὅμως ἦτο ἀόματος — καὶ ὅμως εἶναι νεκρός.

Ἄνικανος εἶμαι νὰ παραστήσω τὰς μαρμαρυγὰς τῶν καλῶν ὀμμάτων του, ὅτε παῖδες ἔτι εἶχομεν φιλιωθῆ. Ὑπὸ τὸ κάλυμμα κανονάρχου, ἦτοι ἐκκλησιαστικοῦ ἀναγνώστου, ὅπερ ἐφόρει τότε ὁ Τανταλίδης (μέλαν κάλυμμα καλογηρικοῦ σχήματος, μετὰ λόφου ἐκ μετὰξῆς ἰοχρόου ἐπὶ τῆς κορυφῆς) εἶχε τι ὄντως ἀξιάγαστον. Ἐκκαίδεκαετῆς μῶλις, ἐφαίνετο οἷος ἄγγελος ὑπὸ τὸ σχῆμα μοναχοῦ. Εἶχε τὴν κόμην χρυσίζουσαν καὶ πλουσίαν, ὀφθαλμοὺς δὲ γλαυκοὺς ἐκ τῶν γλυκυτέρων ἐκείνων καὶ ἕμα νοημονεστέρων. Ὡς ἦτο δὲ γοργὸς τὸ πνεῦμα, οὕτω καὶ τὸ σῶμα, μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ μακρὰν ἐνδεδυμένος σισύραν, ὑπῆρχεν ἔμπλεος ζωηρότητος. Εἶχον χάριν καὶ αὐταὶ αἱ ἀταξίαι τῆς ἡλικίας του ἐκείνης. Πάντοτε ἦσαν ἀθῶαι. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ὅταν οἱ συμμαθηταὶ, μεθ' ὧν συνέβαινε νὰ καίξῃ κατὰ τὰς ἐξόδους τοῦ Γυμνασίου τῆς Σμύρνης, ἀφαρπάζοντες τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του ἐρείπταζον αὐτὸ πρὸς ἀλλήλους ὡς μῆλον, ὡσάκις ἔπιπτε πρὸ τῶν ποδῶν του, οὐδ' οὕτως ἐφείδετο τοῦ ἴδιου του κτήματος, βλέπων ὅτι οἱ φίλοι τοσοῦτον ἰλαζύοντο ἐκ τῆς τοιαύτης παιδιᾶς, ἀλλ' αὐτὸς μάλιστα, καὶ κρατῶν ὑπὸ μάλης σωρὸν βιβλίων, τὸ ἀπεσφενδόνιζεν ἀπωτέρω πάντων δι' ἐπιτηδειοτέρου λακτίσματος.

Καὶ ἐν τούτοις διεκρίνετο μεταξὺ ἡμῶν ὡς ὁ ἐπιμελέστερος καὶ, καθὸ πρώην μαθητῆς εὐδόκιμος τοῦ Λογάρχου, ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολῇ τῆς Ἐπικρατήνης, ἐγχαρτέστερος γραμμάτων. Δὲν τὸν ἔμελε περὶ τοῦ προσχήματος ἢ ψυχῆ του εἶχεν ἐπιστήθιον τὸν Θεόν. Πρῶτος ὅσον καὶ εὐσταλῆς, χριστιανὸς τέλειος καὶ ἐν τῇ φιλοπαίγμονι ἐκείνῃ ἡλικίᾳ, ἔμεινε ἐφ' ὅρου ζωῆς σεμνὸς καὶ ἀμωμος ὡς ἀληθῆς ἱερεὺς ὑπὸ τὸ μετέπειτα κοσμικὸν αὐτοῦ σχῆμα καὶ τὰς εὐφρεῖς εὐρεσιλογίας.

Τοιοῦτον εἶδον τὸν Ἠλίαν Τανταλίδην πρόσῃδον.

Ἐπιστρέψας οἴκαδε, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνεθυμεῖτο εὐφροσύνας τὴν πόλιν ἔνθα διέτριψεν ἐπὶ ἔτος βίον ἐλεύθερον φοιτητοῦ, καὶ ἔνθα τὸ φρόνημά του, ἀποδυσθὲν τὸν ῥωμαῖον *ραγιαῖν*, ἐγένετο καθαρῶς ἑλληνικόν. Ἡ Σμύρνη ἦν ἡ πρώτη ἐκ τῶν μεγαλοπόλεων τῆς Τουρκίας εὐρωπαϊζούσα τὰ ἦθη καὶ

ἐλευθεριάζουσα τὸ πνεῦμα. Ἐκεῖ τότε ἠριθμοῦντο τέσσαρα τυπογραφεῖα, ὧν τὰ τρία ἑλληνικά, ἢ δ' ἐγγώριος ἐξουσία οὐδαμῶς παρηνόχλει τὰ τοιοῦτου εἶδους ἐργαστήρια, οὐδὲ προσέχουσα εἰς τὴν αὐτῶν ὑπαρξιν (διότι εἰσέτι δὲν εἶχον χορηγηθῆ αἱ ἐλευθερίαι τοῦ χαττισερισίου τοῦ Ῥοδοκῆπου) ἐν παρόδῳ δὲ σημειούσθω τὸ ἱστορικὸν τοῦτο, ὅτι ἡ πρώτη παῖσις ἐφημερίδος ἑλληνικῆς, ἐν Τουρκίᾳ ἐκδιδόμενη, προῆλθεν ἐν ἔτει 1841 ἐκ κατατηνύσεως χριστιανοῦ τινος, Στεφάνου Βογορίδου, ὃν εἶχον διορίσει ἀπὸ τινος χρόνου βέην τῆς νήσου Σάμου οἱ Τοῦρκοι, ὡς πιστὸν ἀτόκισ.

Τὴν 8 μαρτίου τοῦ 1839, ὁ Τανταλίδης, ἄκραν ἔχων εὐχέρειαν εἰς τὸ στιχοῦργεῖν, μοὶ ἔγραψεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἐπιστολῇ ἐμμέτρῳ:

«Στὰ περιβόλια τ' ἀθηρὰ τῆς Σμύρνης ἐπεθῆμουν
κάμμιαν τῆς ἀνοξείως αὐγῆν μὲ σὲ νὰ ἤμουν,
καὶ ἐπὶ χόρτων θροσερῶν, κ' ὑπὸ πορτοκαλέας
νὰ φανταζόμην ἐποχὰς ἰωνικὰς ἀρχαίας.
Ἐὐδαίμων, ὅστις ἔδαφος πατεῖς εὐαισθησίας,
τὴν Σμύρναν, τὰς τὸ παλαιὸν Ἀθήνας τῆς Ἀσίας!» κτλ.

Μετ' οὐ πολὺ, ἐξέπληξεν ἡμᾶς πάντας διὰ τῶν πρώτων αὐτοῦ λυρισμάτων, ἐκδοθέντων ἐν Σμύρνῃ ὑπὸ τὸν τίτλον *Παιγνία*. Καὶ διετρῶνωσε μὲν τότε δι' αὐτῶν οἶον ἢ φύσις τῷ ἐπεδαψίλευσε σπάνιον οἶστρον ποιητοῦ, διεκρίθη δὲ καὶ ὡς κἀποχὸς τέλειος τῆς γλώσσης. Τὸ καλογεράκι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τὸν ὀνομάζομεν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ, μᾶς ἀφῆκεν ὄλους ὀπίσω του, ὡς κόκκυγος ὁ ἀετός. Τί λέγω; ἐν τισὶ τῶν βακχικῶν αὐτοῦ ἔσμάτων, ὑπερηκόντιζε τὸν Ἀθανάσιον Χριστόπουλον.

«Ἄν ἦσουν, θάλασσα, κρασί,
Θεέ μου, τί δουλειὰ χρυσῆ!
Ἄν ἀλκυὼν ἴδική σου
νὰ μένω ἔστην ἀκτὴ σου.
Νὰ μὲ φυσᾷ κάθε βραδυὰ
κουμανταρίας μυρωδιὰ,
κ' ἡ μέθη νὰ ἀρχίξῃ
νὰ μὲ ἀποκοιμίξῃ.
Ἄν ἦσουν θάλασσα κρασί!
.....
Νὰ κολυμβῶ, καὶ νὰ βουτῶ,
καὶ νὰ σὲ πίνω ἐνταυτῷ*
κ' ἢ νὰ σὲ πῶ νὰ σκάσω,
ἢ πιέ με νὰ χορτάσω. κτλ.»

Ἄλλ' ἐν ταῖς ἀπεικασιαῖς τῶν ἡθῶν ἰδίως ὑπῆρχεν ἀμίμητος. Ἡ ἐξακουστή *Λοξὴ* καὶ ἡ *Κεράτσα Κρουσταλλένια* εἶναι μοναδικαὶ ἐν τῷ εἶδει τούτῳ τῆς παραστατικῆς ποιήσεως γελοιογραφίαι. Ὅ,τι πιστὸν, ὅ,τι ἀληθέστατον.

«Ἡ κεράτσα Κρουσταλλένια ἔχει γινῶσι ὅταν κούκουτσι,
καὶ μιὰ γλώσσα ὅταν παπούτσι·
κ' ὅταν κάμη νὰ λαλήσῃ φαναριώτικα καμπόσα,
ὦ, νὰ διήτε τότε πνεῦμα! ὦ, νὰ διήτε τότε γλώσσα!
Πάτα, πάτα, πάτα, πάτα,
χιλῖα λόγια τῆς ἀφράτα.

Δίχως ν' ἀγριομιλήσῃ, καὶ νὰ δειρ' ἢ νὰ ταῖς φάγῃ,
ἔς τὸ λουτρὸ ποτὲ δὲν πάγει.

—Ἡ κεράτσα! ποῦ δὲν εἶχε εἰς τὰ βουχά τῆς τριφύλλι!
(ἔλεγε μίαν ἡμέρα, καὶ, μὲ σουφρωμένα χεῖλη,
Πάτα, πάτα, πάτα, πάτα, (λόγι' ἀράδιαζε τρεχάτα.)
Ποῦ ἡ νιόνυμφή τῆς κόρη μ'πῆκε δίχως νὰ τὴν βάνουν,
δίχως δαγερὰ νὰ ἔγάνουν,
νὰ ζητῇ τὴν μισὴ γούρνα ὅπου ἔπιασα νὰ πιάσῃ,
μὲ κουρελιασμένο τρίπτυχον καὶ ξεγανωμένο τάσι!
Πάτα, πάτα, πάτα, πάτα,
νὰ ἰδῇ ἡ γουρλομάτα.

Ποῖά ἐνόμισε πῶς εἶμαι; κάμμιὰ τάχα τιποτένια;
ἐγὼ εἶμ' ἡ Κρουσταλλένια,
συννυφάδα τῆς Μαρϊόγκας ποῦχ' ἡ Φρόσω τοῦ Μιμίκου,
παρακόρη τῆς δευτέρας παρακόρης τοῦ Κυζίκου. κτλ.»

Κατὰ ταῦτα ὁ Ἡλίας Τανταλίδης εἶχε καταλάβει ἤδη ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἔσση, ἂν ὄχι καὶ ἀνωτέρων, θέσιν μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Πανελληνίῳ τότε ἀμμιζόντων ποιητῶν Διον. Σολομοῦ, Ἀλεξάνδρου καὶ Παναγιώτου Σούτσων καὶ Α. Ρ. Ραγκαβῆ. Ἀλλὰ μετριωτάτην ἔχων ἰδέαν περὶ ἑαυτοῦ, ὅτε ἐν ἔτει 1840 εἶχεν ἔλθει εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἀκροασθῇ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, μοὶ ἐπέστελλε περὶ τοῦ τελευταίου τῶν ποιητῶν οὗς προανέφερον, καὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε μέγας θιασώτης, — «Εἶδα τὸν τσοῦτσικὸν τὸ ἀνάστημα καὶ τηλικούτον τὴν φαντασίαν!»

Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι, ἐνῶ τοιοῦτος ἀστὴρ παρώδευε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐν Ἀθήναις, ὀλίγιστοι τῶν ἐνταῦθα εἶχον γινῶσιν αὐτοῦ, ἤδη σελαγίσαντος ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι. Ἐκείνη τὸν εἶχεν ἀνακεκηρυγμένον ὡς ποιητὴν πρώτης τάξεως, ἐνταῦθα δὲ, πλὴν τῶν ὀλίγων λογίων πρὸς οὗς ἦτο συστημένος, ὁ Τανταλίδης δὲν διεκρίνετο, οὔτε εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ διακρίνηται ἀπὸ ἀπλοῦ φοιτητοῦ.

Ἐν Ἀθήναις διέτριψε σχεδὸν τετραετίαν, καθ' ἣν ἀνεπετρώθη ἔτι μᾶλλον ἡ φαντασία του καὶ ἐξεκαύθη ἡ φιλοπατρία. Ἦτο συστημένος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ ἔξοχον ἐκκλησιαστικὸν ῥήτορα Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον. Τούτου ἀκρωόμενος συνεχῶς, προδιατεθειμένος δὲ ἐκ νεαρῆς ἡλικίας καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, ἐνέκυψεν ἔκτοτε εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, καὶ

ἔκτοτε ἐτράπη τὸ πνεῦμα του ἐτέραν ὁδόν· καὶ ταύτην μὲν πρὸς τὸν Παρνασσὸν ἀγούσαν, ἀλλὰ διὰ σταθμῶν, ὧν ὁδηγητὴς ἐτηλαύγει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ὁ σταυρός.

Ἐπιστρέψας ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν μέσῳ τῶν σπουδαίων αὐτοῦ μελετῶν ἐπεξεργάσθη τὴν μετάφρασιν τῆς Λαίλιας, γαλλικοῦ μυθιστορημάτος ὑπὸ τῆς Σάνδης (Georges Sand), μετάφρασιν γενομένην ὑπὸ στενοῦ τινος φίλου του, τοῦ Σαββοπούλου. Ὁ Τανταλίδης, ψυχαγωγίας χάριν, μετέτρεψε τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν τοῦ μεταφραστοῦ εἰς ἀρχαίαν· ἀλλ' ἐτήρησε τὸ ἀνώνυμον. Κατεγίνετο δὲ πρὸς ἑκδοσιν περιοδικοῦ πονήματος ἐκκλησιαστικοῦ, ὅτε, κατὰ νοέμβριον τοῦ 1845, πρῶϊαν τινα ἀποφράδα ἐξυπνήσας, μάτην ἤνοιγε τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τὸ φῶς, διαστέλλων τὰς κόρας, ἀνακυκλῶν τοὺς βολβούς, ἐπιτρίβων τὰ βλέφαρα· μάτην προσεκάλει ν' ἀνοίξωσι τὰ παράθυρα τοῦ κοιτῶνος, ἵνα εἰσδύσῃ ἡ ἡμέρα. Ἡ ἡμέρα ἐφεγγεθόλει ἐν τῷ κοιτῶνι ἐκείνῳ, ἀλλ' ἐφεγγεθόλει πρὸς βεβαίωσιν μεσονυκτιοῦ παντοτεινοῦ ὀφθαλμῶν τοῦ λοιποῦ ἡμαυρωμένων.

Ὁ Τανταλίδης ἴστατο τυφλὸς ἐνώπιον τεσσάρων γυναικῶν θρηνοῦσῶν, μητρὸς καὶ τριῶν ἀδελφίδων, ὧν ὑπῆρχε τὸ χάριμα καὶ ἡ μόνη ἐλπίς. Οἱ ἱατροὶ οὐδὲν ἠδυνήθησαν· πῶς δὲ αὐτὸς παρηγόρησεν ἑαυτὸν μετὰ τηλικαύτην ἀπώλειαν, ἐν τῷ ἄνθει τῆς νεότητος, εἰκοσιεπταετῆς, καὶ πῶς κατασιγάσας πάραυτα τὴν ἰδίαν λύπην ἐφρόντισε περὶ παρηγορίας τῶν περὶ αὐτὸν, «στῆλον μακρῆς ὑπομονῆς» ὡς ἔγραφεν ἔπειτα πρὸς τὸν Καρασούτσαν, μόνου δύνανται νὰ κατανοήσωσιν οἱ ἔχοντες τὴν εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν θείων κριμάτων πίστιν καὶ ἀγόγγυστον ὑποταγὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς τοῦς λοιποὺς τσοῦτσικόν ἀδικηθέντος.

Ὁ Ἡλίας Τανταλίδης ἐγεννήθη ἐκ γονέων οὐχὶ εὐποροῦντων· ὄρφανός πατρός ἀπὸ νεαρῆς ἡλικίας, αὐτὸς ἔμενε τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς μητρὸς τὸ ἔρρεισμα. Εὐτυχῶς, καὶ πρὸ τῆς συμφορῆς του ταύτης εἶχεν ἐπισπάσει εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀγάπην καὶ προστασίαν οἴκου τινὸς διακρινομένου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ, τοῦ οἴκου Καραθεοδωρῆ, ὅστις καὶ μέχρι τέλους ὑπῆρξε θερμότατος ἀντιλήπτωρ αὐτοῦ τε καὶ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ οικογενείας· διὸ καὶ εἰς τὰ μέλη τοῦ οἴκου τούτου ἀναφέρονται πολλὰ τῶν Ἰδιωτικῶν Στιχογραφημάτων, ἅτινα ὁ εὐγνωμονῶν Τανταλίδης ἐξέδωκεν ἐκ Τεργεστῆς, ἐν ἔτει 1860.

Ὀλίγον μετὰ τὴν συμβᾶσαν αὐτῷ ἀμαύρωσιν τῶν ὀφθαλμῶν, ἐν ἔτει 1846, ἐκλήθη ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης καθηγητῆς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ῥητορικῆς· παρέδιδε δὲ τὰ μαθήματα ταῦτα καρποφορώτατα, ὑπερnikῶν τὰς πρὸ τῶν κειμένων δυσχερείας, τὰς ἐκ τῆς στερήσεως τοῦ ὄραϊν, διὰ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ μνήμης τε καὶ νοημοσύνης. Συνέβη νὰ παρευρεθῶ εἰς μίαν του παραδόσιν. Ἦτο μελιφύτος. Οἱ κληρικοὶ μαθηταὶ του εἶχον ἐνώπιόν των σοφόν τε διδάσκαλον, τέλειόν τε ἵνδαλμα εὐαγγελι-

κῆς ἀρετῆς. Καὶ τὸν ἡγάπων λοιπὸν ὡς τὸν Ναζωραῖον βαβυλῶνι οἱ ἀλιεῖς τῆς Τιβεριάδος.

Ὅτε κατὰ πρῶτον τὸν εἶχον ἰδεῖ τυφλὸν, δι' αὐτὸν καὶ μόνον μεταβάς εἰς Χάλκην, ἔτυχε νὰ τὸν ὑπαντήσῃ καταβαίνοντα περὶ δύσιν ἡλίου ἀπὸ τοῦ λόφου τῆς θεολογικῆς σχολῆς ἐκεῖνης πρὸς τὴν οἰκίαν του, μόνον, ποδηγετούμενον ὑπὸ βακτηρίας. Ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου ἔδυνεν ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς του χρυσοῦς. Οἶζαν θέουσιν οἱ ζωγράφοι περὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἁγίων στεφάνην, τοιοῦτος μοὶ ἐφάνη ὁ δίσκος ἐκεῖνος ὁ φαινὸς περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ εὐσεβοῦς ποιητοῦ καὶ φίλου μου. — Τανταλίδη! ἀνέκραξα σπεύσας πρὸς αὐτὸν τὸ βῆμα· «ὦ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐταὶ μὲ παρεκάλωσαν» εἰς Χάλκην. Πάραυτα ἀνεγνώρισεν τὴν φωνήν μου, ἣν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν εἶχεν ἀκούσει. Ἦνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ μὲ περιεπτύχθη, μόνον τὸ ὄνομά μου προφέρων καὶ δακρυρροῶν, τὸ μὲν, ὅτι τυφλὸν ὄντα τὸν ἐπανεβλεπον, τὸ δὲ, ὅτι, τυφλὸς ὢν, δὲν ἠδύνατο ὡς ἄλλοτε νὰ μὲ ἴδῃ.

Ἀμυδρῶς πως διέκρινεν ὁ ἕτερος τῶν ὀφθαλμῶν του ἐκ τινος ἄκρας τῆς κήρης τὰ ἀντικείμενα· τολμῶν δὲ ἐκ τῆς ἀμφιβόλου ταύτης ἀκτῆνος, καὶ τῆς μακρᾶς πείρας ἣν εἶχεν ἀποκτήσει κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἀνέβαινε μόνος καὶ κατέβαινε ἀπὸ τῆς οἰκίας εἰς τὴν σχολὴν καὶ ἀπὸ τῆς σχολῆς εἰς τὴν οἰκίαν, κατ' ὀλίγον δὲ προσέβαινε καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου· ἀλλὰ τῷ συνέβη καὶ νὰ ἐκτραπῇ κατὰ τὸν βηματισμὸν, νὰ πέσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ὕψους, καὶ—συμφορὰ ἐπὶ συμφορᾷ,—νὰ συντρίψῃ τὸν ἕτερον τῶν βραχιόνων.

Καὶ ἐν τούτοις δὲν ἔπαυε γράφων, καίτοι διὰ ξένης χειρὸς, ὡς καὶ ἀνεγίνωσκε δι' ὀφθαλμῶν ξένων· μόνον δὲ ἐπιστέλλων κατ' ὄψιν νὰ ὑπογράφεται, ἢ καὶ νὰ προσθέτῃ ἰδίᾳ χειρὶ ὀλίγας λέξεις χωραύσας πρὸς τ' ἄνω ἢ τὰ κάτω τῆς εὐθείας γραμμῆς· καὶ οὕτω, διὰ τοῦ ὄργανου μαθητῶν καὶ φίλων, πολλὰς μὲν καὶ σοφὰς διατριβὰς συνέγραψε, φιλολογικὰς τε καὶ ἐκκλησιαστικὰς, πρὸς τοὺς ἄλλους δὲ καὶ σατυρικὸν τινα διάλογον μεταξὺ Πάπα καὶ τοῦ κουρέως του, εἰς γλῶσσαν ἀρχαίαν· ἔργον ἀμιλλώμενον τὴν τοῦ Λουκιανοῦ εὐφυῆν καὶ χάριν.

Ἠλῆθος ἐπιγραμμάτων, ἐπιτυμβίων, ᾠδῶν ἱερῶν καὶ ποιημάτων παντοίων, σπουδαίων ἢ εὐτραπέλων, ἐποίησε συγχρόνως, καταταχθέντων ἐν τοῖς Ἰδιωτικοῖς Στιχορρηγμάσει. Ὁ Τανταλίδης καὶ ἐμελεπε, διότι εἶχεν ἐμμελεστοῦσάν τιν φωνήν, κλίνουσάν ὅμως πάντοτε πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕφος· ὅτι δὲ οὐδέποτε συνεμέλψαμεν ἄς τὰ περιβόλια τ' ἀνθηρὰ τῆς Σμύρνης», ὡς ἤσχετο πολλὰκις, ἐδόθησαν ἡμῖν εὐκαιρίαι νὰ συμμέλψωμεν εἰς τὸν πρὸς ἀνατολὰς τῆς νήσου Χάλκης γραφικώτατον ἐκεῖνον κυπαρισσῶνα, διὰ νυκτός, ὑπὸ τὸ σελήνητον φῶς. «ὦ! ἤμεθα νέοι.

Ἀμύητος ἔρωτος, ὕμνει τὸν ἔρωτα περιπαθῶς, καὶ θερμὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπέρμαχος, κατεγέλα τὰς κληρικὰς ἀμαρτιάδας ἀνεπιφθόνως. Ἠγάπα· ἦτο ποτὲ δυνατόν τοιαύτη ψυχὴ νὰ μὴ ἀγαπᾷ; Ἀλλ' ἡγάπα καὶ

ἐστέναζεν ὑπὲρ τῶν ἄλλων· οὐδέποτε ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἐξηγουμαι· ὁ τῶν φίλων του ἔρωτος ἦτο καὶ ἔρωτος του, ὡς ἡ χαρὰ των χαρὰ του. Περὶ δὲ μίσους, δὲν ἠδύνατο νὰ συμμερισθῇ τὸ τῶν φίλων του, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ μισησῇ οὐδὲ τοὺς ἰδίους του ἐχθροὺς, ἂν εἶχε.—Καὶ δὲν εἶχεν. Ἦτο ἀχολος καὶ ἦτο ἔνθους· ἀλλ' ἔνθους πρὸς ὅ,τι εὐγενές, ὅ,τι καθαρῶς ἰδεῶδες. Νέος ἔτι, πάσας τὰς νέας ὄσαι ἐκείνηντο προτέρημα τι μορφῆς ἢ πνεύματος ἢ ψυχῆς ἀπεκάλει θυγατέρας του. Καὶ ὑπὸ πάντων μὲν τῶν καλῶν κατεθέλυτο, ἀλλ' εἰς τὸ θεῖον ὕψος προσέβλεπεν ἀτενῶς ζεῖποτε ἐν τῇ καρδίᾳ. Ὁ Τανταλίδης ἐφύλαττεν ἐπὶ γυμνοῦ τοῦ στήθους ἀχώριστον ἕνα σταυρὸν, ὡς εἶδον νύκτα τινα, παρ' αὐτῷ ξενιζόμενος, καὶ σταυρὸν δὲ ἐκ μαργαροφόρου κόχλου, μεθ' ἑτέρου κόχλου ὁμοίου, ἔνθα ἦτο ἐγκεχαραγμένος ἐντέχνως ὁ Δαυὶδ κρούων ψαλτήριον, μ' εἶχε στείλει, ὅτε βραδύτερον ἀπήλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ· δῶρα ταῦτα, ἀσπάσια ἐμβλήματα τῆς ποιητικῆς καὶ ἅμα θεοσεβοῦς αὐτοῦ ψυχῆς, εὐλαβῶς παρ' ἐμοὶ κειμηλιούμενα.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας του ὑπῆρχε πάντοτε ἠνεωγμένη πρὸς πάντα φίλον ἐρχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Χάλκην. Ἐβδὲ πολὺ νὰ τὸν λυπήσῃ, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν κατέλευεν εἰς ξενοδοχεῖον. Καὶ Κύριος οἶδεν ἂν ὁ Τανταλίδης ἠφρόνει πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ μετρίου μισθοῦ, ὃν ἐπορίζετο ἐκ τῆς καθέδρας του· Ἐνίοτε φίλοι προσῆγον καὶ φίλους των· ἀλλ' ἀδιάφορον ἦτο ἀφθονος πρὸς τοὺς ξένους του ἀνεξαιρέτως. Οὗτοι συνήθως τῷ ἤρχοντο ἐξ ἀπροόπτου περὶ λύχνων ἀρκᾶς, αἱ δὲ καλαὶ ἀγαθαὶ ἀδελφαὶ του καὶ ἡ μήτηρ, χαρμοσύνως πρὸς ἀλλήλας μεταλαμπαδεύομεναι τὰς φιλοξένους μερίμνας, ἅς ἀνελάμβανον τότε ὑπὲρ τριῶν, τεσσαρῶν ἢ καὶ πέντε ἐνίοτε φίλων, συγχρόνως ἐμφανιζόμενων, θαυμασίως ἐπειθον διὰ τῆς ἀνεπιτηδέουτου χάριτος, ὅτι καλὴ προσδοκία των ἐξεπληρώθη, καὶ ὅτι ἡ ἀνευ ξένων ζωὴ ἦτο πρὸς αὐτὰς ἀνία καὶ στέρησις.

Ταλαίπωρος οἰκία τοῦ Τανταλίδου! Δὲν ἐνθυμοῦμαι κατὰ ποῖον ἔτος εἶχε πυρποληθῆ. Μοὶ τὸ διηγεῖται γελῶν. Ἐγέλα, ὅχι ὡς εἰρωνικῶς πρὸς τὴν τύχην, ἀλλ' ὡς ἐπισικῶς πρὸς τὴν εἰρωνεῖαν τῆς τύχης. «Ὁν ἀγαπᾷ παιδεύει Κύριος», τὸν εἶπον.—«Ἀλλ' οἱ φίλοι, ἀπεκρίθη, μοὶ ἀνοικοδόμησαν διὰ κοινῆς ἐράνου ἄλλην οἰκίαν, καὶ πολὺ καλητέραν ἐκεῖνης. Τώρα θὰ τὴν ἴδῃς. Μόνον τὰ χειρογράφα μου ἀπώλεσα· ἀλλ' ὅμως αὐτὴν χρὴ θυμωσθαι τοῖς πράγμασι». — «Μέλει γὰρ αὐτοῖς οὐδὲν», προσέθεσα μετὰ λύπης· θὰ γράψῃς ὅμως ἄλλα σοφώτερα.

Κατὰ νοέμβριον τοῦ 1849, ἐζήτησα ἐξ αὐτοῦ νέον τι ἄσμάτιον τανταλίδειον, ἵνα διαποικίλω ὅσα τότε ἐξέδιδον ἐκ τῶν ἐμῶν διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Σμύρνης. Μοὶ ἐπεμψε δύο, ἀλλὰ συγχρόνως μοὶ ἔγραψεν—«Ἠλπισες ὅτι θέλεις δυνηθῆ νὰ συνάξῃς ἐξ ἀκακῶν σταφυλῆν καὶ ἀπὸ τριβόλων σύκα. Ἀνθρώπος, ὡς ἐγώ, ὀρεσίτροφος τὸ γε νῦν καὶ γραμματοκῦφον, ἀπαλλοτριωμένος τῆς κοινωνικῆς εὐτραπείας, ἐλεεινὸν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐρεῖ-

πιον, ἐκ πολλοῦ ἤδη ἀπέμαθον τὴν γλῶσσαν τῶν αἰσθημάτων, τὴν κυττέ-
λην καὶ καλλικέλαδον». Δέκα ἔτη μετὰ ταῦτα, κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1859,
τὸν παρεκάλουν, ἐπιστρέψαντα ἐξ Ἱεροσολύμων, νὰ γράψῃ εἰς τὴν *Ἠμέραν*,
ἣν τότε συντάττον, τὰς ἐκ τῆς περιηγήσεως ἐκείνης ἐντυπώσεις του. «Σκο-
πός, μοι ἀπήντησε, τῆς ἀποδημίας μου εἰς τοὺς ἀγίους τόπους δὲν ἦτον
ἀπλῆ περιήγησις εἰς ζήτησιν ποιντικῶν ἐμπνεύσεων, ἀλλ' ἡ ἐν τοῖς βίθροις
τοῦ Ἰορδάνου ἀπόπλουςις τῶν πολυετῶν καὶ παντοδαπῶν ῥύπων τοῦ σώματος
καὶ τῆς ψυχῆς μου. Καὶ ταῦτο μὲν ἐὰν ἐπέτυχον ἢ μὴ, μόνος ὁ Θεὸς γινώ-
σκει· ἐγὼ δὲ τοῦτο κάλλιστα οἶδα, ὅτι συνέβη ἐν ἐμοὶ ὅ,τι λέγει Εὐγένιος
ὁ Βούλγαρις περὶ τῶν ψευδοφιλοσόφων· «ὡς εἴ τις εἰς βαλανεῖον εἰσθῆι λου-
σόμενος, ὅπως ἐκείθεν ἐξελθὼν τῷ βορβόρῳ ἐγκυλινδοῖτο· τοῦτο μόνον ἐκείθεν
κερδάνει, ὡς ἀπὸ λουτροῦ φαίνεσθαι βυπαρώτερος».

ἽΟφείλω ἐν τούτοις νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἂν εἶχεν ἐλάττωμά τι ὁ Ταντα-
λίδης, ἦτο ἡ ἄικρα αὐτοῦ μετριοφροσύνη. «Μηδὲν ἄγαν». Αὐτὸς γραμματο-
κύφων καὶ ἑρσιτρόφος; αὐτὸς ἀπαλλοτριωμένος τῆς κοινωνικῆς εὐτραπείας;
αὐτὸς ἐλεεινὸν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐρείπιον; αὐτὸς παντοειδῆς ῥύπους τοῦ
σώματος καὶ τῆς ψυχῆς; Οὐδαμῶς. Ἄλλ' ὅστις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν πολυχρό-
νιον τοῦ Τανταλίδου διαίταν ἐν θεολογικῇ σχολῇ, μεταξὺ κληρικῶν, ἐν τῷ
μέσῳ ἱερῶν μελετῶν καὶ ἀναγνωσμάτων· ὅστις γινώσκῃ οἶαν ἐπίδρασιν ἔχει
εἰς τὰς ἐκφράσεις τῶν ἀληθῶς εὐσεβῶν ἢ ἐν συντριβῇ καὶ ἐνδελεχῶς γινο-
μένη ἐξομολόγησις πρὸς τὸ θεῖον, οὗτος δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἱερότυπον
πτυχὴν ἣν ἔλαβεν ἀναγκαιῶς τὸ ὕφος τοῦ ἡμετέρου φίλου.

Καὶ ὅμως, ἐνῷ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀνηγόρευεν αὐτὸν διὰ
τὰς τηλαυγεῖς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ λόγου πρῶτον αὐτῆς ῥήτορα, ὁ
ποιητὴς, μεταξὺ τῶν ἄλλων σοβαρῶν ἐνασχολήσεων, ἔγραφεν, «Ἄσματα εἰς
εὐρωπαϊκὴν μελωδίαν». Εἶναι δὲ ταῦτα τὸ μόνον ἔργον τοῦ Τανταλίδου,
ὃ ἔχω τὴν ὥραν ταύτην ὑπ' ὄψιν ἀκέραιον· διὸ καὶ περὶ τούτου προτίθεμαι
νὰ εἶπω πλεονα, ὡς περὶ τῆς τελευταίας τοῦ κύκλου αὐδῆς.

Ὁ Τανταλίδης παρετήρησεν, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἀπαλὴ νεότης ἐστερεῖτο μέ-
χρι τοῦ νῦν ἠθοπλαστικῶν ἄσματιῶν καταλλήλων αὐτῇ. Ἄλλα ἔθνη, μάλι-
στα δὲ τὸ γερμανικὸν καὶ τὸ ἀγγλικόν, βρίθουσι τοιούτων. Ζητήσας καὶ προ-
μηθευθεὶς τὰ ἐξ αὐτῶν εὐδοκιμώτατα, καὶ ταῦτα λαβὼν ὡς ὑπογραμμὸν,
ἐστιχούργησεν, ὡς αὐτὸς λέγει μετριοφρονῶν πάντοτε, πράγματι δὲ ἐποίη-
σεν ἴδια, σπουδαίαν παρασχὼν καὶ διὰ τοῦ ἔργου τούτου ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν·
διότι καὶ ἄλλοι μὲν ἀπεπειρήθησαν αὐτὸ τοῦτο παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ
μᾶλλον ἢ ἦττον ἀνεπιτηδεῖως. Τὰ α' Ἄσματα εἰς εὐρωπαϊκὴν μελωδίαν» πρὸ
μικροῦ ἐκδοθέντα, διαιροῦνται εἰς τρία μέρη· εἰς παιδικὰ, σχολικὰ (εἰσαχ-
θέντα ἤδη, ὡς ἔμαθον ἐν τοῖς παιδαγωγείοις Ἀθηνῶν ὡς τὰ ἀριστα πάντων)
καὶ ποιικίλα. Μὴ τις παρατρέξῃ ὀλιγώρως τὰ παιδικὰ αὐτὰ ὡς παιδικὰ· εἰ-

ναι τόσαι μικρογραφίαι ἀριστουργοῦ χειρός. Ἀκούσατε τὸ ἐπιγραφόμενον «Τὸ
Ναυτόπουλον».

Μὲ καρδίᾳ τὰ ταξείδια
τὸ ναυτόπουλο γυρνᾷ,
καὶ τῆς θάλασσης τὰ ψίδια
τὰ μικράτα του περνᾷ.
Ὁ βορείᾳ δὲν τὸ τρομάζει,
οὐτ' ἡ ἄπιστη νοτιά,
οὔτε χιόνι καὶ χαλάζι
οὔτε κύματα πλατείᾳ.
Στὴ δουλειᾷ πορνὸ καὶ βράδυ,
μὲ τὸν στρόμπο τῆς τοῦ πλευροῦ,
ξεροτρώγει παξιμάδι,
πίν' ἀκάθαρτο νερό.
Πεταχτὸ σὰν τὸ ξεπτέρι
ἀναβαίνει τῆς τὰ πανιά,
καὶ μὲ ῥόζους εἰς τὸ χέρι
λύσει, δίνει τὰ σχοινιά.
Στοῦ κινδύνου τὴν τρομάρα
τὸ φυλάγει μοναχὴ
τῆς μανούλας του ἡ λαχτάρα,
τῆς μανούλας του ἡ εὐχή.
Ποῦ ἐλπίζει παληχάρι
νὰ τὸ διτὴ κάμμιὰ φορᾷ,
νὰ τὸ ποῦν μικρὸν Κανάρη
μέσ' τ' ἀθάνατα Ψαρά.

Ἄμφιβάλλω ἂν τις τῶν μεγάλων ᾠδῶν, ὅσαι ποτὲ ἐγράφησαν πρὸς τὸν
δαφνοστεφῆ ἀγωνιστὴν, τιμᾷ αὐτὸν ὅσον αὐτῇ, ἢ ἄνευ ἀξιώσεως, καὶ μόνον
πρὸς διέγερσιν τῆς πατριωτικῆς φιλοτιμίας τῶν μικρῶν ἡμῶν ναυτῶν πε-
ποιημένη.

Καὶ τὸ ἐξῆς, ὡς μάθημα οἰκιακῆς οἰκονομίας, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εὐλη-
πτύτατον.

Σπασμένα μέσ' τὴν ὥρα
ἔχ' ἡ Φιφὴ τὰ δῶρα
ποῦ πῆρε μονομιᾶς
τὴν πρώτη τῆς χρονιάς.
Τ' ἀμάξι χωρισμένο,
τ' ἀρνὶ κουτσουρεμμένο,
καὶ μέσ' τὰ τσαγαρὰ
ταρᾶν, ταρᾶν, τερά,
Δὲν μένουν δυὸ γερά.
Ξεγύμνωσε τὸ νέο
παιδάκι, χθὲς, τ' ὠραῖο,
μ' ἀστοχασίᾳ πολλῇ,
καὶ τῶλουσ' ἢ τρελλῇ.

Τοῦ ἔτριψε τὸ σῶμα,
τοῦ ξέπλυσε τὸ χρῶμα,
καὶ τώρα τὸ κρατεῖ,
τιρὶν, τιρὶν, τιτὶ,
ἀγνώριστο χαρτί.
Φορέματα, στολίδια,
βιβλία ἢ παιγνίδια
ἢ κόρ' ἢ γνωστικὴ
τὰ κρύπτει 'ς τὸ σακί.
Γιατ' ὕστερ' ἂν τὰ χάση,
τὰ σχίση ἢ τὰ σπάση,
θὰ μείνη ἢ πτωχὴ,
χαχά, χαχά, χιχί,
μιὰ ἰώτα μοναχὴ.

Τί δὲ διδακτικώτερον πρὸς τὸ καθῆκον, ἢ τίς ἐφαρμογὴ χαριεστέρα τοῦ «καιρὸς παντὶ πράγματι» παρὰ τὸν μῦθον τῆς κόρης ἦτις, μικρὸν τι λαβοῦσα ἀμάξιον, συγκαθίξει ἐντὸς αὐτοῦ τὴν κοῦκλάν της καὶ ἐν γατάκι· αὐτῷ δὲ συγκαθήμενα τὰ περιφέρει ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Πλὴν τὴν δόξ' ἀποτινάζει,
τὸ γατοῦδὲ της νορὶς
καὶ, «κοκῶνά μου, τὴν κράζει,
ἔχε 'γαῖά, μὲ συγχωρεῖς.
Τὸ κυνήγι ἐκεῖ κάτου
μὲ προσμένει πρὸ πολλοῦ·
Καθεὶς πρῶτα τὴν δουλειά του,
κ' ὕστερα τὸ τρουλουλού».

Δι' ἑτέρου ἔσματος, ἐπιγραφομένου «ὁ Γάτος», ὁ ποιητὴς διδάσκει ὅτι ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ ῥαστώνη δικαιολογεῖται τότε μόνον, ὅταν εἰργάσθῃ τις ἤδη ἀκαμάτως καὶ ἐξεπλήρωσε τὸ χρέος του. Τὰ ποιημάτιον ταῦτα εἶναι καὶ ὡς παράστασις ζωγραφικῆ ἀξιοθαύμαστον.

«Στὴν θερμάστραν ἐμπρὸς
ἕνα γάτος χονδρὸς
πάντ' ἀπλώνεται
μὲ τὰ μάτια κλειστὰ,
ἀγαπᾷ 'ς τὰ ζεστὰ
νὰ τεντώνεται.
Τεμπελιά, κανταριά!
Ῥωθωνίζει βαρυά·
τὸν ἀκούετε ;
Κάπου, κάπου ξυπνᾷ,
καὶ μὲ πόδια στυλινὰ
ξερολοῦεται.»

Πλὴν τὸ πτώμα αὐτὸ
ποῦν' ἐδῶ 'ξαπλωτὸ,
τί νομίζετε ;
Ἐν καιρῷ τῆς νυκτὸς
ὡσάν λέων φρικτὸς
ἀγωνίζεται.
Κάτω γῆρας 'ς τὴν αὐλὴν
'χύθηκ' αἷμα πολὺ
ἀπ' τὸ 'νύχι του·
'ς τὰ ποντίκια σφαγὴ !
Τὸν φθονοῦν στρατηγοὶ
γιὰ τὴν τύχη του.

Οὐχ ἤττον θαυμασιὰ τὴν χάριν καὶ ἀλήθειαν εἶναι ἢ ἐπομένῃ παιδικῇ σκηνῇ.

Μὲ σκαμνὶ ἀναβασμένη
'ς τὸ τραπέζι της σιμά,
ἡ Κατίνα μας, σκυμμένη,
μὲ ταῖς κούκλαις πολεμᾷ.
Ἄλλης δένει τὴν σκουφίτσα,
ἄλλης λύνει τὰ μαλλιά,
'ς ἄλλην βάνει μιὰ καρφίτσα,
'ς ἄλλην κάμνει μιὰ θηλειά.
Κάπου 'σάν τὸν παπαγάλλο,
μαίμου ἀληθινῇ,
κάμνει τάχα τὸν μεγάλο
καὶ ψηλόνει τὴν φωνή.
«Δὲ, κυρίαί μου, ταῖς κράζει,
τ' εἶν' αὐτὴ ἡ τεμπελιά !
καθησιὸ πολὺ πειράζει·
σηκωθῆτε 'ς τὴν δουλειά.
Θὰ μᾶς ἔλθουν ἐπισκέψεις,
ἐτοιμάστε τὸ γλυκό·
σὺ, ταῖς τσάσκαίς νὰ παστρέψης·
σὺ, νὰ στέκης γνωστικό·
καὶ σὺ, κάμε τὰ καλά σου,
κουτσουμποῦ, γιατί, γιατί
παῖρν' ὀπίσω τὰ παπὰ σου
καὶ σὲ βάζω 'ς τὸ κουτί».

Τὸ δὲ Φροσάκι ;

Εἶχε γυρίσει κουρασμένη
ἀπ' τὸν περίπατον ἀργά·
νὰ φάγη 'ζήτησ' ἢ καυμένη
ὅ,τι βρεθῆ, γοργά, γοργά.
Τὴν εἶχα βάλει τὴν μπροστέλλα,
κ' εἶχε 'ς τὸ χέρι μοναχὸ

μισό φελί νωπή φραντζέλα,
για να τσιμπήσει, το φτωχό.
Ξεχνιέται λίγο και 'λιγάκι,
κλίνει 'λαφρά την κεφαλή,
κι' αποκοιμάται το Φροσάκι
γλυκά, γλυκά 'σάν το πουλί.

Αι εικόνες αυτές δεν είναι άληθώς κάλλισται, όπως κολληθώσι καθώς έχουν
επί ριπιδίων εκ μετάξης, χρυσοῦ και ελέφαντος;

'Αφίνομεν τὰ παιδικά.

Εἶδομεν ἐν τοῖς Παιγρίοις, ὅτι καὶ εἰς τὰ βασιχικὰ ὁ Τανταλίδης πρω-
τεύει παντός ἄλλου ποιητοῦ τῶν καθ' ἡμᾶς. Τὸ ἐπόμενον «Εὐτυχῆς ἀπάτη»
ἐπιγραφόμενον, εἶναι εὐτυχῆς αὐτοῦ ἀπομίμησις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ·

Βγαίν' ἀπ' ἐδῶ ποῦ πουλοῦν τὸ κρασί.
Δρόμε, περίδρομος ποῦ 'σαι καὶ σὺ !
"Ὁλ' ἀλλαγμένα δεξιὰ καὶ ζερβά.
Τῶθαλες, φαίνετ' ἀπόψε στραβά.
Κάτι φεγγάρι δὲν εἶσαι σωστό;
Τῶνα σου 'μάτι πῶς ἔτσι κλειστό;
πάλι μὴν τ' ὠτσουξες κ' εἶσαι στουππί;
Αἱ, γέρο σύντροφε, εἰν' ἐντροπή!
Τ' εἶναι ποῦ βλέπω; καλὲ, κ' οἱ φανοί;
Κάποιος θαῖρεῖς παλαθός τοὺς κουνεῖ.
"Ἄλλος στραθόνει καὶ ἄλλος κυλᾷ.
Εἶναι, τὸ βλέπω, πιωμένοι καλὰ.
"Ὁλ' ἄνω κάτω ! Πῶς τώρα ἐγὼ
μόνος ἐδῶ νηστικᾶτα θὰ 'δῶ;
Γύρνα, μὲ λέγει μιὰ γνῶσι χρυσῆ
πάλιν ἐκεῖ ποῦ πουλοῦν τὸ κρασί.

Ἡ σαφήνεια εἶναι ἐκ τῶν προτερημάτων τοῦ Τανταλίδου, εἴτε εἰς ἀρχαίαν
γράφοντας γλῶσσαν, εἴτε εἰς δημώδη, εἴτε εἰς καθαρεύουσαν· καὶ ὅποιαν κα-
θαρεύουσαν ! οἶαν ὀλίγιστοι κατορθοῦσιν. Ἡ ὀρθόπειρα καλλύνει πάντα αὐτοῦ
λόγον, ἐπιλαμπρυνούσης αὐτὸν τῆς κυριολεξίας. "Ἐν τινι τῶν προκειμένων
ἄσμάτων, θαυμασίῳ καὶ τούτῳ, ἐπιγραφομένῳ «ὁ παλαιὸς καιρὸς», γραφία
μάμμη, καθημένη παρὰ τὴν ἐστίναν καὶ ἔχουσα περὶ αὐτὴν ἐγγόνας καὶ ἐγγό-
νους ὑπερφρονούντας καὶ περιγελῶντας τοὺς περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ καιροῦ
ἐκείνου λόγους τῆς ὡς συναξάρια, — Εἴχαμεν» λέγει εἰς αὐτὰ τὰ παλαιόπαιδα»,

«Εἴχαμεν οἱ πρωτινοὶ
καὶ δασκίλους ξακουσμένους.
Ἦσαν ἴγιοι, πλὴν τρανοί,
κ' ἦσαν ἄνθρωποι τοῦ Γένους.
Γράμματα χριστιανικά,
γράφιμο μαργαριτάρι,
καὶ ἴσιρά ἐλληνικά. . . .»

Ταῦτα τὰ ἴσιρά τῶντι ἐλληνικὰ κατεῖχεν ἡγεμονικῶς ὁ Ἡλίας μου. Καὶ
ἔγραφε μὲν μετ' εὐχερείας εἰς ἀρχαῖα μέτρα, μεταχειριζόμενος τὴν ὕλην τῆς
ποιητικῆς γλώσσης μετὰ ψυχαγωγίας μᾶλλον ἢ κόπου, ἠρόετο δὲ μετ' εὐ-
στόχου διακρίσεως ἐκ τοῦ πλουσίου γεωργίου τῆς παλαιᾶς.

'Ακούσατε τὸ ἄσμα αὐτοῦ, τὸ ἐπιγραφόμενον «Προσευχὴ στρατιώτου ἐν
μάχη», ὡς οὐ μόνον διὰ τὴν ἔμπνευσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὠραίαν γλῶσσαν
ἀξιολογώτατον.

Πάτερ, σοῦ δέομαι.

Τῶν τηλεβόλων βρυχῶνται τὰ νέφη·
κύκλω μου λαίλαψ πυρὸς καταστρέφει.
Βαίνω θαρσῶν, ἀλλὰ καίομαι.

Πάτερ, σοῦ δέομαι.

Σὺ μου στρατήγησον.
Δός μοι, ὡς θέλεις, ἢ δάφνην, ἢ θήκην.
Ἐἴτε εἰς θάνατον, εἴτε εἰς νίκην,
Διὰ τιμῆς με δόδησον.

Σὺ μου στρατήγησον.

Ὁ λόγος ἀκριβῆς καὶ ἀπρόσκοπος· ἡ ἔννοια ὑποκάρδιος καὶ ἄμα σαφῆς·
ἡ συμβολὴ τῶν ἐπιτηδεῶν λέξεων φυσικὴ καὶ οὐδόλως ἐκζεζητημένη· τέλος,
τὸ μέτρον ὅ,τι ἐνάλιον. Ἐν τοιούτοις μέτροις λαλεῖ ἐξάπαντος ἡ Ἐνωά.
'Ἐξακολουθεῖ καὶ τελευτᾷ οὕτω·

Σῶσον ἐλέησον!

"Ἄν μὲ σπαράξῃ ἡ μαινὰς τοῦ πολέμου,
δέξαι τὸ αἷμά μου λύτρον, Θεέ μου,
καὶ τὴν πατρίδα μου κλείσον.

Σῶσον ἐλέησον!

Ἐν τῷ «σῶσον ἐλέησον» τούτῳ καθιστάμεθα οἰοεὶ θεαταὶ τῆς συμπλο-
κῆς, τοῦ ὀλέθρου, τοῦ ἐσχάτου τῶν κινδύνων τοῦ στρατιώτου. Ὁ πόλεμος
ἀνωτέρω μαίνεται. Ὁ στρατιώτης ἀγωνίζεται καὶ ἀγωνιᾷ· βαίνει θαρσῶν,
ἀλλὰ καίεται. Καὶ ὁ στρατιώτης οὗτος εἶναι χριστιανός· φέρει ἀνητημένον
ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν σταυρὸν τοῦ ποιητοῦ του. "Ἄξιον, ἄξιον τὸ θούριον ἄσμα
τοῦτο νὰ κατασκευασθῇ εἰς πάντος στρατιώτου "Ἐλληνας τὴν ψυχὴν· ὅτι ὅσον
φοβερὸν, τοσοῦτον ἀνδρίζει διὰ τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως, τοσοῦτον ἐξευγενί-
ζει διὰ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ κλέος τῆς πατρίδος.

Ἐπάρχουσιν ἐν τοῖς αὐτοῖς τούτοις ἄσμασι ψαλμοὶ τινες παραπεφρασμένοι
εἰς ὀλιγοσυντάκτους στίχους, ἀληθεῖς ἀδάμαντας.

«Στήριξον τὸ ὀλισθαίνον
ἴχνος τῶν ἐμῶν ποδῶν
καὶ εἰς τὴν τῶν σωζομένων
καθοδήγησον ὁδόν».

Και

«Ὅττοι ἐν ἄρμασι καὶ ἐν ἵπποις,
ἡμεῖς δ' ἐν μόνῃ τῇ προσευχῇ,
αὐτοὶ κατέπεσον πτώμα λύπης.
ἡμεῖς δ' ἀνέστημεν ἐν βραχαῖ».

Λήγομεν τὰ παραδείγματα καὶ τὸν λόγον ἐν γένει, διὰ τοῦ ἔσματος ὑπερὸ ποιητῆς ἐπιγράφει «Ἄσμα τοῦ σαββάτου πρὸς τοὺς κεκοιμημένους», ὧν μικρὸν, φεῦ! ἀπέχεν ὅτε τὸ συνέθετεν. Ὁ Τανταλίδης ἦλθεν εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, ἵνα δώσῃ τέλος εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν τελευταίων τούτων ποιημάτων του, τυπουμένων μετὰ καὶ μουσικῶν χαρακτήρων εὐρωπαϊκῶν. Ἐχαιρεν ὅτι ἡ τύπωση ἐγένετο μετὰ πλείστης ὀσφίλου φιλοκαλίας, χάρις εἰς τὴν γενναίαν χρηματικὴν καταβολὴν τοῦ ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ φίλου καὶ θιασώτου τῆς μουσοτραφοῦς αὐτοῦ ψυχῆς, Ἀντωνίου τοῦ Νικολοπούλου, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀξιόγαστον ἐπιμέλειαν εὐμαθεστάτης δεσποίνης τῶν ἐν Ἀθῆναις, ἄλλοτε ποτε μαθητριάς του ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸν ἐπανεῖδον λοιπὸν καὶ πάλιν ἠσπάσθη, αἰετοπεθερὸν θυμῆρη, αἰετοπεθερὸν ἠδιστον. Ἄλλ' ὁ μετὰ τοῦτον ἀσπασμὸς τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ ἔμελλε νὰ ᾖναι ὁ πανύστατος. Ἐπιστρέψας εἰς Χάλκην, ἐπλήγη ὑπὸ περιτονίτιδος ἀξείας, ἀφ' ἧς καὶ ἄλλοτε μόλις εἶχε διασωθῆ· τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο, ἔκλεισε διὰ παντός καὶ εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὓς πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχεν εἰς τὸν ὄρατὸν κεκλεισμένους.

Ἐν τῷ «Ἄσματι τοῦ σαββάτου πρὸς τοὺς κεκοιμημένους» ὁ ποιητῆς περικταται ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι τῆς ἐμπνεύσεως, τῆς δυνάμει τῆς πεποιθήσεως, καὶ τῇ ἀνθηρότητι τοῦ λόγου. Ἡ τε γλώσσα καὶ ἡ στιχοφυγία φαίνονται μοι πρότυπα, ὅτι τελειότατα ἐν τῇ παρουσίᾳ καταστάσει τῆς καθωμιλημένης ὡς γραπτῆς, ἐπὶ θέματος μάλιστα οἷον τὸ προκείμενον.

«Πρόελαθον . . .»—ἔλεγε περὶ ἐκείνων ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταταχθῇ ἔμελλε·

«Πρόελαθον οἱ ποθητοὶ
ἡμᾶς τοὺς ζῶντας συγγενεῖς,
κληθέντες εἴσω τῆς σκηνῆς
παρὰ τῶ πάντων ποιητῆ.
Εἶναι τὸ σύνορον βραχὺ
νεκρῶν καὶ ζώντων μεταξὺ·
ὁ πόθος καὶ ἡ ἐν νυκτὶ
μᾶς συνενώνει προσευχῇ. . . .
Μακρὰν τῆς πόλεως ἐκεῖ,
ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Θεοῦ,
νεκροῦ πανήγυρις λαοῦ
ἐκκλησιάζει μυστικῇ.
Ἐντὸς τοῦ σκότους τοῦ χυτοῦ
τίς ὁροῦς ἀκούει ἐπηχῶν;

Τὸ σμήνος ψάλλει τῶν ψυχῶν
τὸ ἀλληλοῦσα αὐτοῦ. . . .
Εἰρήνη σοί, ὁ οὐλαμὸς
τῶν ἀπομάχων τῆς ζωῆς!
κορέννυσο Θεοῦ πνοῆς,
ἔνθα ἀπέδρα στεναγμὸς.
Προσμένετε μας· ἀνά εἰς
ἐρχόμεθ' ἅπαντες ἐκεῖ·
καὶ χαίρετε! μόν' οἱ κακοὶ
τὸ πέραν φρίττου τῆς ζωῆς».

«Ὅχι, ὄχι» ὁ Τανταλίδης δὲν ἀπέθανε. Δὲν ἀποθνήσκει τοιοῦτος λόγος. Πολὺ ἐπαίρεται ἡ ὄρασις ὅταν νομίζῃ, ὅτι αὐτὴ καὶ μόνη βεβαίως τὸ εἶναι τῶν ὄντων. Εἶναι λοιπὸν ἀνωτέρα τοῦ θανάτου, μὴ δυναμένου ν' ἀποκτείνῃ τὰ πάντα πάντων; Δὲν ἀπέθανεν ὁ Ἡλίας Τανταλίδης· ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἐστερεῖτο ὀράσεως πρὸς ἡμᾶς ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ, οὕτω καὶ ἡμεῖς, στερούμεθα μὲν τῆς δυνάμεως τοῦ ὄρῃν αὐτὸν πέραν τῆς ζωῆς τῆς παρούσης, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις του τὸν βλέπομεν καὶ τὸν ἀκούομεν ζῶντα.

Ἄκουω τινὰ λέγοντα κατὰ νοῦν—Κακὸν τὸ σόφισμα· πειράθητι νὰ παρηγορήσῃς δι' αὐτοῦ τὰς ζωάς, ὧν ὁ ποιητῆς σου ὑπῆρχε καὶ ὑλικὸν πρὸς τοὺς ἄλλους στήριγμα.—Οὐδὲν σόφισμα, ἀποκρίνομαι. Ὁ ποιητῆς μου καὶ θὰ στείλῃ· καὶ μέχρις οὗ σώζεται γλώσσα ἑλληνικῇ, ζῶντα θὰ τὸν βλέπωσι καὶ θὰ τὸν ἀκούωσιν οἱ ἐπελευσόμενοι, μεθ' ἡμᾶς ἀπελευσομένους.

I. ΓΕΙΩΡΙΑΝΗΣ ΣΚΥΛΙΣΣΗΣ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ

ΜΙΚΡΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ.

§ 1.

Καταιβατὸν καταβατὸν, σελίς (pagina, page).

Κείμενον, ἔδαφος, ἕφος (textus, texte).

Περιθώριον, μέτωπον μετώπιον (margo, marge).

Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δημῳδαί γλώσσῃ, ὡς λέγεται καταιβαίνω ἀντὶ τοῦ καταβαίνω, καταιβάω ἀντὶ τοῦ καταβιβάω, καταιβασμένος, καταιβασμα, καταιβασμός, καταιβασιά, οὕτω καὶ καταιβατὸν ἀντὶ τοῦ καταβατὸν. Ὄνομάζετο δὲ καταβατὸν ὑπὸ τῶν συγγραφέων τοῦ Βυζαντιτικοῦ ἑλληνισμοῦ τὸ παρὰ τοῖς παλαιότεροις καλούμενον σελίς.

Ψευδηρωδιαν. Ἐπιμερ. σελ. 2 «ὄρα καὶ ἐν τοῖς μετωπίοις τῶν καταβα-

τῶν ἐπισημασμένων τοὺς ἐπιμερισμούς». σελ. 122 «σελίς τὸ καταβατὸν τοῦ βιβλίου». σελ. 159 «βλέπε ἔξωθεν ἐν τοῖς μετωπίοις τῶνδε τῶν καταβατῶν τὰ σημεῖα τῶν ἐντὸς ἐπιμερισμῶν κατὰ στοιχεῖον κείμενα».

Ἠσύχ. «Σελίς: πτυχίον, καταβατὸν τοῦ βιβλίου». Σουίδ. «Σελίς: τὸ μέσον τῶν δύο καταβατῶν ἀγραφον τυγχάνον».

Σχολ. Ὀππικῶν. Ἀλιευτ. Α', 409 «πάντα γὰρ τῆς εὐζωίας ἐπιθυμοῦμεν, καὶ ἐγράφη εἰς τὸ ἕτερον καταβατὸν». Πρβ. καὶ Πατρολ. Ἑλλην. Τόμ. ΠΘ', σελ. 201, γ', κτλ.

Περὶ τῆς προκειμένης λέξεως ἐποιήσατο λόγον καὶ ὁ Κοραΐς ἐν Ἀτάκτων Τόμῳ Δ', σελ. 220 καὶ ὁ Οἰκονόμος ἐν τῷ περὶ Γνῆσ. Προφ. τῆς Ἑλλην. Γλώσσης Βιβλίῳ σελ. 804.

Τὸ ὄνομα *σελίς* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐν τῇ κοινῇ λαλιᾷ συνήθους *καταβατῶν* εὐρίσκεται παρὰ Πολυβίου Ε', λγ', 3 «διότι τῶν καθ' ἡμᾶς τινες γραφόντων ἱστορικῶν ἐν τριτῶν ἢ τέτταρσιν ἐξηγησάμενοι *σελίαι* ἡμῶν τὸν Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων πόλεμον φασὶ τὸ καθόλου γράφειν» καὶ παρὰ Διονυσίου τῷ Ἀλικαρνασσεῖ π. Συνθέσ. Ὄνομ. III' (σελ. 246 Σχ.) «Ἐν γούν ταῖς τοσαύταις γραφαῖς, ἃς καταλέλοιπεν ὁ ἀνήρ, μίαν οὐκ ἂν εὔροι τις *σελίδα* συγκεκριμένην εὐτυχῶς» καὶ παρὰ Γαληνῶ Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 648 «Ἐν μέντοι τοῖς κατὰ Διοσκουρίδην ἀντιγράφοις οὐ μόνον οὕτως ἀπλῶς γέγραπται κατάστασις, ἀλλὰ πρόσκειται τὸ θερμὴ καὶ ὑγρὰ, κατὰ τὸ μέσον τῆς *σελίδος* ὄλου τοῦ γεγραμμένου, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀντιγράφοις μόνον τὸ κατάστασις» καὶ παρ' ἄλλοις. Πρβ. καὶ Ἀκέραιον ἐν Ἀνθ. Παλατ. Ζ', 138:

ἐν σοὶ Μαιονίδης ἀνεπαύσατο· σοῦ δὲ θανόντος,
Ἐκτορ, ἐσιγήθη καὶ σελίς Ἰλιάδος.

καὶ Ποσειδίππον παρ' Ἀθην. σελ. 596, δ':

Σακφῶν δὲ μένουσι φίλης ἔτι καὶ μενούουσιν
φῶδης· αἱ λευκαὶ φεγγόμεναι σελίδες.

Ὅθεν καὶ ἡ σίλφη, ζωφίον ἐσθίον τὰ βιβλία, *σελιδηγάρος* προσαγορεύεται ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ Εὐθύνου ἐν Ἀνθολ. Παλατ. Θ', 251:

Ἐχθίστη Μούσαις σελιδηγάγε, λωδῆταιρα
φωλάς, αἰεὶ σοφίης σκέματα φεβομένη,
τίπτε, κελαινόχρωε, ἱεραῖς ψήφοισι λοχάζη,
σίλφη, τὴν φθοερῆν εἰκόνα πλαττομένη;

Ἐφέρεται δὲ καὶ καθ' ὑποκοριστικὸν τύπον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα, οἷον *σελίδιον*. Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 766, 28 «λόγου χάριν ἀπὸ τοῦδε τοῦ *σελίδιον* ἓνα στίχον καὶ ἀφ' ἑτέρου *σελίδιον* ἓνα καὶ ἐπ' ἄλλου ἄλλον λαβόντες». Σχολ. Πλάτ. Θεαιτ. σελ. 172, α' «ἐντεῦθεν μέχρι τῶν ἐξῆς *σελιδίων* ΙΔ' ἀποστηθίζισιν χρή». Σχολ. Ξενοφ. Ἀναβ. Β', ε', 11 «καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ὧδε περὶ δύο *σελιδίων*». Σχολ. Ἀριστείδ. σελ. 137, 26 Δινδ. «ἐν τῷ ἐξῆς δὲ *σελιδίῳ* ἐστὶν ἡ ἀπόδοσις τούτου». Πτολεμ.

Μαθημ. Τόμ. Α', σελ. 225, γ' «Διαγράφωμεν οὖν κανόνας τρεῖς, ἐπὶ στίχους μὲν ΜΕ', *σελίδια* δὲ καθ' ἕκαστον Ε'

τῶν δὲ *σελιδίων* τὰ μὲν πρῶτα περιέξει κτέ.». Πρβ. καὶ σελ. 73, δ'. σελ. 74, α', κτλ.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουΐδα εἶνε γεγραμμένον «*Σελιδιον*: τὸ ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἀναγινωσκόμενον ἐπὶ τὰ κάτω» καὶ «Κανόνιον: οὕτω καλεῖται ἡ οἰαδήποτε παραγραμμεία, καὶ πλειόνων τυγχάνη πτυχίων ἢ στίχων ἢ παγινῶν. Στίχος δὲ ὁ κατὰ τὸ κοινὸν ἔθος ὀνομαζόμενος, ἀπὸ δεξιῶν ἐπὶ ἀριστερὰ ἀναγινωσκόμενος. *Σελιδιον* δὲ τὸ ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἀναγινωσκόμενον ἐπὶ τὰ κάτω». Ἀντὶ τοῦ ἡ παγινῶν ἔχουσιν ἔνοιαι τῶν κωδίκων ἡγουν παγινῶν ὅθεν εἰκάζομεν ὅτι ἔγραψεν ὁ Σουΐδας «καὶ πλειόνων τυγχάνη πτυχίων ἡγουν παγινῶν ἢ στίχων».

Κείμενον καλεῖται τὸ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἢ ποιητοῦ γεγραμμένον ἢ συνθεθεμένον καὶ λαμβάνεται πολλάκις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σχόλιον ἢ τὴν ἐξήγησιν, κτλ. Περὶ τῆς λέξεως ταύτης γράφει ὁ Κασαύβων ἐν ταῖς εἰς τὸν Ἀθήναιον Σημειώσεσιν «In Graecorum commentariis, τὸ *Κείμενον* est praepositus textus ad interpretandum, ut fieri amat ab interpretibus»¹.

Χοιροβοσκ. σελ. 807, 7 «Ἰστέον δὲ ὅτι ὡς συγκέχυται ἡ λέξις ἡγουν τὸ *κείμενον* τοῦ τεχνικοῦ».

Ῥήτ. Οὐαλλ. Τόμ. Β', σελ. 136, 27 «Ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ *κείμενου* σαφήνειαν κειρὸς ἤδη λοιπὸν μεταβῆναι».

Ἐπιφῶν. Τόμ. Β', σελ. 603, 20 Δινδ. «Καὶ δεικτέον ὅτι οὐ πάντα παραλαμβάνεσθαι δεῖ κατὰ τὸ *κείμενον*».

Σχολ. Λουκιῶν. σελ. 108 Ἰακωβ. «Ἡ δὲ ἀκολουθία τοῦ *κείμενου* ἀπαιτεῖ Σῆρας νοεῖν αὐτοῦ τοὺς σκώληκας τοὺς ποιοῦντας τὴν μεταξάν».

Σχολ. Θουκυδ. Α', 144 «Οἶμαι τὸ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀμάρτημα τοῦ γραφέως, ἐνθέντος τῷ *κείμενῳ* ὅπερ ἦν ἐρμηνεία τοῦ σφίσι, ἔξωθεν τινι πρότερον ἐπιθεθεῖσα» (Πρβ. καὶ Η', 68).

Σχολ. Ἰπποκρ. καὶ Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 7 «τῷ δὲ *κείμενῳ* προσθετέον κτέ.» (Πρβ. καὶ Τόμ. Α', σελ. 57. σελ. 68. σελ. 69. σελ. 88).

Ἐν τοῖς εἰς Πίνδαρον Σχολίοις Ὀλυμπ. Β', 48 φέρεται διττὴ γραφή «ἔθεν καὶ ὀβελὸς παράκειται» καὶ «ἔθεν καὶ ἡμεῖς οὐ γεγράφωμεν ἐν τῷ *κείμενῳ*».

Πρὸς δὴ λωσιν τοῦ *κείμενου* ποιεῖται ὁ Γαληνὸς χρῆσιν ἄλλοτε μὲν τοῦ ὀνόματος *ἔδαφος*, ἄλλοτε δὲ τοῦ ὄφρος. Τόμ. ΙΓ', σελ. 202 «Ἡμεῖς δὲ σαφῶς ἴσμεν ἐκεῖνο τὸ σύγγραμμ. οὐκ εἶναι γνήσιον Ἰπποκράτους. Φαίνεται τοῖνον προσγραφὴν ὑπὸ τινος ἀθῆς δὲ εἰς τοῦδαφος ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου μεταθεθεῖσθαι». σελ. 468 «Ἄλλοι δὲ ἐν τοῖς πάλαισι *ἔδαφοισι* γεγρά-

¹ Ids Schweighäuser Animadvers. in Athen. Delpnos. Τόμ. Α', σελ. 18 καὶ Not. ad Simplic. Comment. in Enchir. Epict. σελ. 193.

φθαι οὕτω φασί, κτέ.». σελ. 837 «Τοῦ τοιούτου ἕνεκα τὰ χολώδαι ταῦτα περιεξήρουν τὰ γεγραμμένα μὲν ὑπὸ Καπίτωνος ἐν αὐτῷ τῷ ἐδάφει, κατὰ δὲ τὸ μέτωπον ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου». Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 80 «Ἐνίοτε γὰρ ὑπὲρ ἑνὸς πράγματος διττῶς ἡμῶν γραψάντων, εἴτα τῆς μὲν ἑτέρας γραφῆς κατὰ τὸ ὕφος οὐσης, τῆς δ' ἑτέρας ἐπὶ θάτερα τῶν μετώπων, ὅπως ἐγκρίνωμεν αὐτῶν τὴν ἑτέραν ἐπὶ σχολῆς δοκιμάσαντες, ὁ πρῶτος μεταγράφων τὸ βιβλίον ἀμφοτέρωτ' ἔγραψεν». σελ. 634 «Δῆλον ὅτι παρεγγέγραπται τοῦτο πρὸς τινος, οὐχ ὕφ' Ἱπποκράτους αὐτοῦ γέγραπται. Τάχα δὲ τις καὶ προσέγραψεν ἕνεκεν ἑαυτοῦ, καθάπερ εἰώθαμεν εἰς ὑπόμνησιν ἐν τοῖς μετώποις τὰ τοιαῦτα προσγράψαι· εἴτα τις τῶν μεταγραφόντων τὸ βιβλίον ὡς αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ὄν εἰς τὸ ὕφος αὐτὸ μετέθηκεν». σελ. 909 «Γέγραπται μὲν οὖν τοῦτο κατὰ πολλὰ τῶν ἀντιγράφων, ὀρθῶς δὲ ἐν τοῖς κατὰ Διοσκορίδην οὐ γέγραπται· φαίνεται μὲν γὰρ ὡς ἐπ' ἐξηγήσει προσγραφέν ὑπὸ τινος ἀδῆς δὲ εἰς τοῦδαφος ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου μετατεθεῖσθαι». Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 864 «Ἐἴθ' εὐρόντα τὸν βιβλιογράφον ἐνίας μὲν αὐτῶν ἐν τοῖς μετώποις γεγραμμένας, ἐνίας δὲ κατὰ τοῦ μετώπου, πάσας ἐγγράψαι τῷ ἐδάφει τοῦ συγγραμματος ἐν ἧ μάλιστα τάξει δόξουσιν εὐλόγως κεῖσθαι».

Λέγει δὲ καὶ ὁ Φώτιος Βιβλιοθ. σελ. 89, 30 «ὁ μὲντοι ὀγδοὺς διχόφορος ἐστὶ καὶ τῆ ἐπιγραφῆ καὶ τῷ ἐδάφει» καὶ ὁ Εὐστάθιος σελ. 1229, 33 «οὐ γὰρ κεῖται τι θηλυκὸν ἐν τῷ ποιητικῷ ἐδάφει». Πρβ. καὶ Γρηγόρ. Νύσσ. Τόμ. Β', σελ. 82, β' «ὁ φιλόπονος ἀναγνοὺς τῆς θείας γραφῆς τὰ ἐδάφη καὶ Ἐπιφάν. Τόμ. Δ', α', σελ. 10 «ἀνήρηται ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ γεννητικοῦ τόπου ἤτοι τοῦ ἐδάφους τῆς γραφῆς».

Ἐσχηματίσθη δ' ἐκ τοῦ ἔδαφος καὶ ὑποκοριστικῶν ἐδαφίων ἀπαντῶν παρὰ τε τῷ Ὀριγένει καὶ παρ' ἄλλοις. Ὀριγέν. Τόμ. ΙΓ', σελ. 399 «πρόσταξον αὐτῷ τὸ ἐδάφιον τοῦ ἀποστόλου ἀναγνωσθῆναι». Ἐπιφάν. Τόμ. Β', σελ. 313 «ἐδαφίον τι συντάξεως ἐποιησάμην». σελ. 328 «ὡς ἐδαφίον ἡμῖν γεγραμμένη» (Πρβ. καὶ σελ. 592, 31). Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. 178, 1 «πρὸ τοῦ τῆ κατὰ λέξιν τοῦ ἐδαφίου ἐξηγήσει ἐπιχειρήσαι». Εὐστάθ. Πονηματ. σελ. 315, 36 «ἂ πολλοὺς ἐδαφίους βιβλίων κατέσπαρται» (Πρβ. καὶ σελ. 251, 76). Τζέτζ. Ἱστορ. Δ', 202 «οὕτω δὲ τὸ ἐδαφίον ἐστὶν ἐγγεγραμμένον». Σχολ. Εὐριπ. Φοιν. 163 «αὕτη δὲ ἡ σύνταξις ἐστίν, ἐὰν μὴ ἔγκειται τῷ ἐδαφίῳ τὸ ὡς ἴδω».

Εἰς πλείονα σαφηνισμόν καὶ ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς λέξεως ὕφος δύνανται νὰ συντελέσωσι τὰ ἐπόμενα παραδείγματα. Λογγίν. π. Ὑψ. Α', 4 «οὐκ ἐξ ἑνὸς οὐδ' ἐκ δυοῖν, ἐκ δὲ τοῦ ὅλου τῶν λόγων ὕφος μάλιστα ἐκφαινόμενην». Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 891 «ὡς τὸ σῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς προφητείας ὑπαγορεύει». Ὀριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 398 «μὴ δυνάμενοι ἐν ὕφους ἐπιδειξαι τῆς γραφῆς αἰτιωμένης μὲν τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἀποδεχομένης δὲ τοὺς εὐ πράττοντας». Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Θ', σελ. 445, 21 «καὶ οὐχ ὡς

ὕφος ἐστὶ τὸ σύγγραμμα, ἀλλ' ὥσπερ κατὰ κόμμα λαλιῶν εἶδει προηγεμένον». Τζέτζ. Ἀλληγ. Ἰλιάδ. Σ, 266 «πᾶν τὸ τοῦ μύθου ὕφος». Νικόμ. Γερσ. σελ. 53 Τεύθ. «ἐν τῷ τοῦ διαγράμματος ὕφει».

Ἐν τῷ εἰς τὸ Εὐαγγελιστάριον Προλόγῳ φέρεται ἄϊστον ὅτι τὸ ὕφος τοῦ κατ' Ἰωάννην ἀγίου εὐαγγελίου ἀναγινώσκεται».

Τὸ περιθώριον οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ τὸ κενὸν τὸ περίξ ἢ κύκλω τοῦ ἐδάφους θεωρούμενον. Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι ἐν τῇ καθωμιλημένῃ γλῶσσῃ λέγεται θωρῶ ἀντὶ τοῦ θεωρῶ, ἀκριβοθώρητος ἀντὶ τοῦ ἀκριβοθεώρητος, θώρητρα ἀντὶ τοῦ θεωρήτρα, κτλ., θεωρία, ὡς ἐν τῷ θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδία μυλωνᾶ, καὶ θωριά, ὡς ἐν τῷ ἔχεις φλωριά; ἔχεις θωριά. Πρβ. καὶ γωπός=νεωπός, μετωρίζομαι=μετεωρίζομαι, χρωστῶ ἢ χροιστῶ=χρεωστῶ, κτλ. Ὅμοιον τούτοις εἶνε τὸ νοσός=νοσός=νοσίου=νοσιά, κτλ. Φρόνιχ. σελ. 206 «Νοσός, νοσίον: Ἄμφοιν λείπει τὸ Ε' διὰ τοῦτο ἀδόκιμα. Λέγε οὖν νεοττός, νεόττιον, ἵνα ἀρχαῖος φαίνη. Νοσάριον ἐκκλητέον τελέως». Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 244 «Νεοττός, νεόττιον καὶ νεοττιά Ἀττικοί, οὐ νοσός οὐδὲ νοσίον καὶ νοσιά».

Περὶ τῆς λέξεως περιθῶρι ποιούμενος λόγον ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτάκτων Τόμῳ Δ', σελ. 410 γράφει «ΠΕΡΙΘΩΡΙ, Σ. (γρ. περιθῶρι), Περιθώριον κατὰ συκοπήν ἀπὸ τὸ Περιθεώριον (marge), ὁ γυμνός ἀπὸ γράμμακα γύρω τῆς σελίδος τόπος, ὡς ἂν ἔλεγε τις Περιθεώρητον, Περιδλεπτον. Οἱ Γραικορωμαῖοι τὸ ὠμόμαζον καὶ Μετώπιον Δ. (λέξ. Κατάβατον, σελ. 606)».

Ἐν τοῖς ἐκ τοῦ Γαληνοῦ προεκτεθεῖσι παραδείγμασι βλέπει τις γεγραμμένον τὸ μέτωπον, τῶν μετώπων, τοῖς μετώποις καὶ τοῖς μετωπίοις. Εὐρίσκεται δὲ παρ' αὐτῷ καὶ «ἡ γὰρ ἀτάξια τῶν λόγων οὐκ ἄλλως ἔοικεν ἢ οὕτω γεγονέναι, προσγραφόμενον μὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν εὐρισκομένων αὐτῷ παραδειγμάτων εἰς τὴν τοῦ καθόλου πίστιν, ἐνίων μὲν ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἐνίων δὲ κατὰ τοῦ νότου¹, μὴ δυναθέντος δὲ τοῦ ἐκγραφόμενου τὴν οἰκείαν ἐκάστῳ τάξιν ἀποδοῦναι» (Τόμ. ΙΕ', σελ. 624) καὶ «ἀλλ' οὕτε τῶν ἄλλων ἀντιγράφων εὐρον ἐν τινι ταύτην τὴν γραφὴν οὐτε τις τῶν ἐξηγητῶν εἶδεν αὐτήν, πλὴν ὅτι Διοσκορίδης αὐτὸς ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ βιβλίου προσέγραψεν ἐν δύο μόνοις ἀντιγράφοις εὐρηκῶς ὡδί πως ἔχουσαν τὴν λέξιν» (Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 194). Πρβ. καὶ Μαρίνον Πράκλ. ΚΖ' (σελ. 164, 54 Διδ.) «πεισθέντος δὲ τοῦ ἀγαθοειδεστάτου καὶ παραγράφαντος τοῖς μετώποις τῶν ὑπομνημάτων, ἔσχομεν συναγωγὴν εἰς ταῦτον ἀπάντων» καὶ Ψευδηρωδιανὸν Ἐπιμερ. σελ. 2 «ὅρα καὶ ἐν τοῖς μετωπίοις τῶν καταβατῶν ἐπισημαινομένους τοὺς ἐπιμερισμούς» καὶ σελ. 159 «βλέπε ἔξωθεν ἐν τοῖς μετωπίοις τῶνδε τῶν καταβατῶν κτέ.» καὶ «ἐπισημαινό-

¹ Ἴσως καὶ ἐν Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 864 ἀναγνωστέον «ἐνίας μὲν αὐτῶν ἐν τοῖς μετώποις γεγραμμένας, ἐνίας δὲ κατὰ τοῦ νότου» ἀντὶ τοῦ μετώπου.

μεθα δὲ καὶ ταῦτα ἔξωθεν ἐν τοῖς μετώπιοις». Α. Δινδόρφιος *Θηο. Στεφ. Τόμ. Ε'*, σελ. 949 «Ms. ap. Pasin. Codd. Taur. vol. 1, p. 158 B: Τῶν παρακειμένων ἐν τοῖς μετώπιοις σχολίων» pro quo in alio ib. p. 94, B: Τῶν παρακειμένων ἐν τοῖς μετώπιοις σχολίων».

Περὶ τοῦ τύπου μετώπιον γράφει ὁ Εὐστάθιος σελ. 1084, 23 «Τὸ δὲ μετώπιον ἢ καθ' ὁμοιότητα συντέθειται τοῦ ἐνώπιον ἢ παράγωγόν ἐστι τοῦ μέτωπον, ὡς τοῦ ἔγχος τὸ ἔγχριον» καὶ σελ. 833, 31 «Λέγει δὲ καὶ μετώπιον ἢ τὸ μέτωπον καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἐνώπιον ἢ τὸ μεσόφρυον, ὡς καὶ μεταμάλιον τὸ μεταξὺ τῶν μαζῶν καὶ μεταχιμιον τὸ μεταξὺ δύο στρατῶν» φησὶ γὰρ μετώπιον ὁξέει δουρὶ ρύξει. Καθὰ δὲ τὸ ἔγχος ἔγχριον οὐκ ἔστι παρ' Ὀμήρῳ ὑποκοριστικόν, οὕτως οὐδὲ τὸ μετώπιον σημειοῦνται γὰρ οἱ παλαιοί, ὡς καὶ ἐν Ὀδυσσεΐα εἴρηται, μὴ εἶναι παρ' Ὀμήρῳ ὑποκορισμὸν διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς κατ' αὐτὸν ποιήσεως, εἰ μὴ ἄρα, φασίν, ἐν τῷ μάλα γὰρ μέγα θηρίον ἦεν, ὅπερ ἐκ τῆς ὑποκοριστικῆς χθαμαλότητος ἐγήγερται διὰ τε τοῦ μάλα καὶ διὰ τοῦ μέγα». Πρβ. καὶ σελ. 914, 44 «ἐπὶ προσώπου δὲ τὸ ἐνώπιον, ὃ παρῆκται καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἐνώπιον, μετώπιον, ἔτι δὲ καὶ παρῶπιον τὸ καὶ ἀντήλιον». Ἀκριβέστατα περὶ τοῦ προκειμένου θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ.

Η ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΔΟΥΛΕΙΑ

ΚΑΙ Η ΔΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΑΥΤΗΣ

Ὅσοι θαυμάζομεν καὶ ἐκπληττόμεθα ἀποβλέποντες εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀριστουργήματα τῆς τέχνης καὶ τῆς διανοίας, ὅσοι εὐαρέστως καὶ ἠδέως ἐφιλοχωροῦμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ θαυμάζομεν τὴν μεγαλοφυΐαν τῶν ἡμετέρων προγόνων, καὶ ἴσως τινὲς ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἐπάνοδον τῶν χρόνων ἐκείνων, τοσούτω ἀφ' ἑτέρου ἀποτροπιαζόμεθα καὶ ἀποδιοπομποῦμεν ὡς φάσμα νυκτερινόν τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς κακίας τῶν ἀρχαίων.

Ἡ λάμψις τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν ὀλίγον μόνον διήρκεσεν, οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ πλείονα χρόνον, διότι αὐταὶ δὲν ἐστηρίζοντο ἐπὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἰσότητος, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐναντιῶν. Ὅσοι λοιπὸν καὶ ἄν πειρῶνται τινεὶ νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους χρόνους, ἐκεῖνοι ὄχοντο ἀνεπιστρεπτεῖ οὐδ' εἶνε δυνατόν νὰ ἐπανέλθωσιν, ὡς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπανέλθωσιν αἱ θεότητες καὶ τὰ ἀναπλάσματα τῆς φαντασίας, ὡς δὲν ἐπανερχοῦνται οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες καὶ τὰ ἵπποδρόμια τῶν Ῥωμαίων μετὰ τῶν

ἐν αὐτοῖς τελουμένων φρικαλεοτήτων. Τὰ ἀρχαῖα πολιτεύματα ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ μορφῇ καὶ τῷ ὀργανισμῷ δὲν ἐπανερχοῦνται. Τὸ πάλαι ὑπέσκαπτον καὶ διεσάλευον κατὰ μικρὸν τὰ θεμέλια τῶν κοινωνιῶν πρῶτον μὲν αὐτὸ τὸ θρησκευμα¹, εἶτα δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ δὴ καὶ ἡ ἀποτροπαικτικὴ καὶ παρὰ φύσιν δουλεία, ἣν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ὑπήγαγον καὶ νομοθέτησαν καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ μέγιστοι. Συγκρίνοντες καὶ παραβάλλοντες ἐν τῇ παρούσῃ πραγματεΐᾳ τὸν νεώτερον πολιτισμὸν πρὸς τὸν ἀρχαῖον, τὰς νεωτέρας κοινωνίας πρὸς τὰς ἀρχαίας θὰ διαγράψωμεν ὅσον ἡμῖν δυνατόν τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῆς δουλείας, τὰς περὶ αὐτῆς θεωρίας, τὸ πλῆθος τῶν δούλων, τὴν μεταχείρισιν αὐτῶν, τὰς ἀσχολίας, τὴν κατὰ μικρὸν βελτίωσιν, τὴν διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ μικρὸν χειραφέτησιν καὶ τέλος τὴν κατάργησιν αὐτῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

§ 1.

Ἀρχὴ καὶ γένεσις τῆς δουλείας. Θεωρίαι περὶ αὐτῆς. Πληθὺς δούλων.

«Ὅτι μὲν τοῖνον εἰσὶ φύσει τινὲς οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δούλοι, οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεύειν καὶ δίκαιόν ἐστι, φανερόν.» Ἄριστος.

Ὅτι ἀρχὴ καὶ γένεσις τῆς δουλείας ἦτο ἔνθεν μὲν τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἐτέρωθεν δὲ ὁ ἐγωϊσμός, περὶ τούτου δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ διαλάβωμεν. Δούλοι τὸ πρῶτον ἐγίνοντο, ὡς φαίνεται, οἱ ἐν πολέμῳ αἰχμαλωτιζόμενοι. Ὁ δὲ ἐγωϊσμός ἐπεκύρωσεν τὴν ἀρχὴν ταύτην καὶ κατέστησεν νόμον, ὥστε νὰ γείνη ἀποδεκτὸν ὅτι ἡ φύσις γεννᾷ τοὺς δούλους καὶ τοὺς ἐλευθέρους. Τὴν πρόληψιν ταύτην ἐθήλαζον οἱ τε Ἕλληνας καὶ Ῥωμαῖοι τῷ μητρικῷ γάλακτι καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ἐδιδάσκοντο

«Βαρβάρων δ' Ἕλληνας εἰκὸς ἄρχειν, ἀλλ' οὐ βρεβάρους,
«Μῆτερ Ἑλλήνων» τὸ μὲν γὰρ δούλον, οἱ δὲ ἐλεύθεροι. 2

Ἐντεῦθεν καὶ καυχώμενοι ἔλεγον, Πᾶς μὴ Ἑλλήν βάρβαρος:

Ὅτι ἀληθῶς ἐμποιεῖ φρίκην δὲν εἶνε ἡ τῆς δουλείας ὑπαρξίς ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀλλ' ἡ ἀπόφανσις ἐξόχων ἀνδρῶν ὑποστηρίζοντων τὴν δουλείαν ὡς νόμιμον. Οἱ φιλόσοφοι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀπαλλαγθῶσι τῶν δεσμῶν, ἐν οἷς συνεῖχεν αὐτοὺς ἡ κοινὴ γνώμη καὶ τὰ ἔθιμα. Τὸ πῶς τῆς διανοίας αὐτῶν ἐσκοτιζέτο καὶ ἐπνίγετο ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαιρας ἐν ἣ ἐγεννήθησαν καὶ ἔλαμπαν. Αἱ περὶ ἀνθρώπου θεωρίαι δὲν ἀποβλέπουσι τὸν ἀνθρώπον καθό-

1 Σύγκρισιν καὶ παραβολὴν τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν πρὸς τὰς νεωτέρας, τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ πρὸς τὸν νεώτερον ὑπὸ θρησκευτικῆν ἔποψιν ἐπραγματεύθημεν ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τοῦ Βύρωνος (τόμ. Β' φύλ. 22. ἀπὸ σελ. 603 καὶ ἔξ.)

2 Ἐδοξ. Ἰφιγ. ἐν Ἀδελφ. 1400.

λου, αλλά τὸν ἐλεύθερον τὸν ἀποτελοῦντα μέλος τῆς πολιτείας. Ὁ μὴ ἐλεύθερος δὲν εἶναι ἄνθρωπος! Ἐντεῦθεν περὶ δούλων ἀποφαίνονται, ὡς ἀποφαινεται τις περὶ τῶν θρεμμάτων, τῶν ἀγρῶν, τῶν ἀμπελώνων καὶ τῶν τοιοῦτων.

Ὁ Πλάτων καί περ ὑπὲρ τοὺς συγχρόνους καὶ τὰς πλάνας αὐτῶν ὑψώθει, καί περ ἐπεξιών κατὰ τῆς δουλείας ὡς ἀδίκου, καί περ ἀναγνωρίζων ἐνίοτε ἐν τοῖς δούλοις ἀρετὰς ἀνωτέρας πολλῶν τῶν ἐλευθέρων, ἐπανέρχεται δυστυχῶς εἰς τὰς πλάνας τῶν συγχρόνων αὐτῷ καὶ ἀνακηρύττει τὴν δουλείαν ὡς φυσικὴν προελθοῦσαν ἐκ τῆς ἀτελείας τάξεως τινὸς ἀνθρώπων. Φύσει εἰσὶν οἱ μὲν εἰς τὸ ἐπιτάττειν, οἱ δὲ εἰς τὸ ὑπακούειν καὶ δουλεῖν¹. Καὶ ἐν τῇ ιδεῷ αὐτοῦ πολιτεῖᾳ εἰσάγει τῆς δουλείας τὰ στοιχεῖα διαίρων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τάξεις προνομίουχους καὶ μὴ, εἰς τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοὺς πολιτικούς, καὶ εἰς τοὺς γεωργούς καὶ βαναύσους. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρεσιάγει τὸν μῦθον καθ' ὃν ὁ Θεὸς πλάττει τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι μὲν αὐτῶν ἦσαν ἱκανοὶ ἄρχειν, χρυσὸν ἐν τῇ γενέσει ζυνέμιζεν αὐτοῖς, διὸ τιμιώτατοι εἰσιν· ὅσοι δ' ἐπίκουροι ἄργυρον· σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς τε γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς². Εἰ τοῦ Πλάτωνος ἡ Πολιτεία ἐπραγματοποιεῖτο, ἡ δουλεία θὰ ἐπανήρχετο ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια τῆς ἀνισότητος τῶν τάξεων. Περὶ τῶν δούλων ἀποφαινόμενος ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι ἐν αὐτοῖς οὐδὲν καλὸν καὶ ὑγιὲς δύναται νὰ ὑπάρχη «οὐ γὰρ ὑγιὲς οὐδὲν ψυχῆς δούλης»³.

Σαφέστερον περὶ δουλείας ἀποφαινεται ὁ Ἀριστοτέλης. Κατ' αὐτὸν ἡ δουλεία εἶνε φυσική. Ὁ δούλος γεννᾶται ἢ καὶ δούλος, ὁ δ' ἐλεύθερος ἢ καὶ ἐξ ἡ τὸ προνόμιον τοῦ ἄρχειν. «Ὅσοι μὲν οὖν οὕτω διεστᾶσιν ὅσον ψυχὴ σώμα»⁴ τος καὶ ἄνθρωπος θηρίου... αὐτοὶ μὲν εἰσι φύσει δούλοι, οἷς βέλτιόν ἐστιν ἄρχεσθαι ταύτην τὴν ἀρχὴν, εἴπερ καὶ τοῖς εἰρημένοις. Ἔστι γὰρ φύσει δούλος ὁ δυνάμενος ἄλλου εἶναι... Βούλεται μὲν οὖν ἡ φύσις καὶ τὰ σώματα διαφέροντα ποιεῖν τὰ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δούλων, τὰ μὲν ἰσχυρὰ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν... Ὅτι μὲν τοίνυν εἰσὶ φύσει τινές, οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δούλοι, φανερόν, οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεῖν καὶ δίκαιόν ἐστι»⁵. Ἡ τελεία οἰκία συνίσταται ἐξ ἐλευθέρων καὶ δούλων⁶. Ὡς ἐν πάσῃ τέχνῃ ἀναγκαῖοις τὰ ὄργανα, οὕτω καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὄργανα εἶνε οἱ δούλοι· «ὁ γὰρ ὑπηρέτης ἐν ὀργάνου εἶδει τὰς τέχναις ἐστίν... καὶ ὁ δούλος κτήματι ἔμψυχον καὶ ὡς περ ὄργανον πρὸ ὀργάνων πᾶς ὁ ὑπηρέτης»⁶. Ἐν τῷ δούλῳ δὲν ὑπάρχει παντάπασιν τὸ βουλευτικόν⁷. Πρὸς τὸν δούλον ὁ κύριος οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχη φιλίαν, καθ' ὃ δούλον! Διότι τίς ἀγάπῃ δύναται νὰ ὑπάρχη πρὸς ὄργανον, ὥπερ χρῆται εἰς ὑπηρεσίαν⁸.

1 Πλάτ. Πολ. α'. 309. — 2 Αἰτ. δ. Γ', σ. 415 Α. — 3 Νομ. σ'. 376 πρὸς καὶ Ἀθ. ν. σ'. 264 θ. — 4 Ἀριστοτ. Πολ. α'. 5 (ἐκδ. Boeck). — 5 αἰτ. δ. α'. 3. — 6 αἰτ. δ. α'. 4. — 7 αἰτ. α' 13. — 8 Ἡθικ. Νικομ. Η', α', σ. (6). «φιλία δὲ οὐκ ἔστι πρὸς τὰ ἔμψυχα, οὐδὲ δίκαιον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἴππον ἢ βοῦν, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς δούλον ἢ δούλην».

Καὶ λέγει μὲν ὁ Ἀριστοτέλης ἀλλοχούσθαι ὅτι ὁ κύριος δύναται ν' ἀγαπᾷ τὸν δούλον ὡς ἄνθρωπον¹· ἀλλὰ τίς ἐδύνατο νὰ ποιῆται τὴν διάκρισιν ταύτην, ἀφοῦ ὁ αὐτὸς παρίστανται τὸν δούλον ὡς ἔμψυχον ὄργανον, θελήσεως ἐστέρημένον; Ἀλλὰ καὶ ἀρετὰς εἰ εἶχεν ὁ δούλος, ἐθεωρεῖτο ὁμοῦ ἀνίκανος νὰ ὑψωθῆ τῆς διαγραφείσης αὐτῷ ὑπὸ τῆς φύσεως θέσεως. Ὁ ὑβρίζομενος ἐκαλεῖτο δούλος καὶ ἀνελεύθερος, δι' ὃν ἐδηλοῦτο ὁ φαυλότατος, ταπεινότατος καὶ ἀγενέστατος.

Εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι οἱ Στωϊκοὶ εἶχον φιλανθρωποτέρας γνώμας περὶ δουλείας καὶ δούλον ἐθεώρουν τὸν δουλοῦντα τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐδόξαζον ὅτι μόνος ὁ σοφὸς εἶνε ἐλεύθερος. Ἀλλὰ καὶ τίνα παρκαυθίαν ἢ παρηγορίαν παρεῖχον τοῖς δούλοις; Αἱ θεωρίαι αὐτῶν καὶ αἱ ἀπλᾶ συμβουλίαι δὲν ἐδύναντο ν' ἀνακουφίσωσι τὰ δυστυχῆ ταῦτα πλάσματα. Ἀλλὰ καὶ οἱ νόμοι δὲν ἦσαν φιλανθρωποτέροι τῶν θεωριῶν τῶν φιλοσοφῶν. Οἱ νόμοι ἦσαν ἡ ἐκφορὰ καὶ καθιέρωσις τοῦ πράγματος. Κατὰ τοὺς νόμους ὁ δούλος εἶνε πρᾶγμα, σῶμα. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ φράσις Σώματι οἰκετικῆ². Ὁ δούλος ὡς πρᾶγμα ὑπόκειται εἰς πάσας τὰς νομίμους διατάξεις τῆς ἐκποιήσεως, ἀποτελεῖ μέρος τῆς περιουσίας καὶ μεταβαίνει ὡς κληρονομία ἀπὸ δεσπότου εἰς δεσπότην. Πωλεῖται, δανείζεται καὶ δίδεται ὡς μὴ ἦτο ἄνθρωπος. Ὁ δούλος περιουσίαν δὲν δύναται νὰ ἔχη· ἔγγαμος ὢν δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ παρκαυθῆται κατὰ τοῦ κυρίου συζῶντος μετὰ τῆς γυναίκος καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ. Τὰ τέκνα αὐτοῦ γεννῶνται ἢ καὶ ὡς δούλοι τοῦ κυρίου, ὅστις διατίθεται αὐτὰ ὡς βούλεται³.

Τοιοῦτος εἶνε καὶ ὁ Ῥωμαϊκὸς νόμος. Δούλος κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν νομο-

1 Ἡ μὲν οὖν δούλος, οὐκ ἔστι φίλος πρὸς αὐτὸν, ἢ δ' ἄνθρωπος».

2 Οὕτως ὁ Διοσκύδης κατὰ Τιμάρχου (16) καλεῖ τοὺς δούλους σώματα οἰκετικῆ, καὶ (99) τὰ σώματα τῶν οἰκετῶν. Ὁ Δημοσθένης (π. Αεπ. 480) καλεῖ αὐτοὺς σώματα αἰχμητά. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις ἀδιαφόρως ἐκαλοῦντο οἷ τε ἐλεύθεροι καὶ οἱ δούλοι, ἀλλὰ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἀπερίθετο ἡ λέξις μόνον εἰς τοὺς δούλους· τοῦτο δὲ καταδικάζει ὁ Πολυδεύκης καὶ ὁ Φρόνιχος λέγων. «Σώματα ἐπὶ τῶν ὀνίων ἀνθρώπων, οἷον σώματα πωλεῖται οὐ χροῦνται οἱ ἀρχαῖοι» (Φρόνιχ. σ. 378 ἐκδ. Lobeck). Οἱ ἀρχαῖοι οὐδέποτε χροῦνται τῷ Σώματι ἀντὶ τοῦ δούλου, ἀλλὰ προστιθέσσι καὶ τὸ δούλος, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων δηλον. Οὕτω χροῦνται τῇ λέξει σώματα αἰχμητῶν οἱ Πολύβιος (16, 16), ὁ Ἀρριανὸς (Ἐρωθ. σ. 148), ὁ Πλούταρχος (Κίμ. 9) «σώματα εὐπρεπῆ=δούλοι» — Ἄφροισιντες, λέγει ὁ Δοιδίμος Κοραΐης, ἀπὸ τῶν δούλων τὴν προσωπικότητα ὅσοι ἀπὸ τοῦς παλαίους καὶ νέους ἐτόλμησαν νὰ τυραννώσιν ἠμοιοπαθεῖς αὐτῶν ἀνθρώπους ἐδειξαν ἡμῶς τοῦτο ὅτι τοὺς ἐλογίζοντο ὡς ὑποζύγια κτήνη ἢ μᾶλλον ὡς καὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν ἄλογωτέροις ἢ καὶ παντάπασιν ἀνασθητέροις. Διὰ τοιαύτην ἀπάνθρωπον καὶ τυφλὴν κρίσιν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνας ὠνόμαζον τοὺς δούλους ἀπλῶς σώματα, ὡς καὶ τοὺς πωλητὰς τῶν δούλων σώματα πώρους. Ἔλεγον π. χ. ὁ δὲ δαῖμα ἔχει τόσα σώματα, ἢ γοῦν τόσους δούλους, ἢ ὡσαν ἢ ἦσαν οἱ ταλαίφθοροι δούλοι, σώματα νεκρὰ καὶ στερημένα ψυχῆς (Κορ. σημ. εἰς Βεκαρ. σ. 207 ἐκδ. 1825 Παρίσι.)

3 Essai historique sur la société civile dans le monde Romaine et sur la transformation par le Christianisme par C. Schmidt. σ. 86.

θεσίαν σημαίνει άνθρωπον μὴ ὄντα ὑποκείμενον δικαίου, ἀλλ' ἀντικείμενον¹. Δὲν εἶνε πρόσωπον (persona), ἀλλὰ πρᾶγμα (res). Ὁ δούλος εἶνε ἄλλης φύσεως ἄνθρωπος (quasi secundum hominum genus sunt)². Ἡ παρηγορία τοῦ προσεύχασθαι ἀπαγορεύεται αὐτῷ, οἱ δὲ θεοὶ δὲν ἀξιοῦσι νὰ ἀκούωσι τῶν δούλων!³ Ὁ 32 νόμος τῶν πανδεκτῶν τοὺς δούλους λογίζεται ὡς μηδέν. Ὁ δούλος δὲν εἶνε εὐτελέστατος (homo vilissimus), ἀλλὰ μηδέν! Non tam viles quam nulli sunt. Κατὰ τὸν Οὐάρωνα τρία εἶνε τ' ἀναγκαιότατα ὄργανα τῷ ἀνθρώπῳ εἰς γεωργίαν. Τούτων τὸ μὲν εἶνε ἄφρων, τὸ ἄροτρον, ἡ ἀμαξία καὶ πάντα τῆς γεωργίας τὰ ὄργανα τὸ δεύτερον παράγει ἡχοῦς ἀνάθρους, ὁ βοῦς, ὁ ἵππος, ὁ ἡμίονος· τὸ δὲ τρίτον τὸ ὄμιλοῦν εἶνε ὁ δούλος⁴. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι ἔλεγον μετὰ περιφρονησεως. Hic servus homo est! Οὗτος ὁ δούλος ἐστίν ἄνθρωπος! Κατὰ τοῦ δούλου τὰ πάντα ἔξοστι! In servum omnia licent! Τίνα γνώμην εἶχον ἄλλοι τε καὶ αὐτὸς ὁ Κικέρων περὶ δουλείας παραπέμπεται ὁ βουλούμενος εἰς τὸ μνημονεῦθαι σύγγραμμα τοῦ C. Schmid.

Ἐκ τοιούτων γνωμῶν ὀρμώμενοι οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὴν δουλείαν εὐρίσκοντες κατὰ φύσιν καὶ δικαίαν ἐφρόντιζον νὰ ἔχωσι καὶ πλήθη δούλων, οὓς μετεχειρίζοντο, ὡς θὰ εἶδωμεν, εἰς διαφόρους ἐργασίας. Ἐντεῦθεν ἀνεπτύχθη καὶ ἡ δουλεμπορεία. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, πρῶτον οἱ Χίται μετεχειρίσθησαν αὐτήν. Παρ' αὐτοῖς οἱ δούλοι ἦσαν πλείονες τῶν ἐλευθέρων. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος οἱ δούλοι ἦσαν πολυπληθεῖς. Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἐν ἔτει 309 γενομένης ἀριθμήσεως εὐρέθησαν ἐλευθεροὶ μὲν πολῖται 20 χιλιάδες, μέτοικοι δὲ 10 χιλ., ὁ δὲ τῶν δούλων ἀριθμὸς ἔφθανεν εἰς 300—400000. Ὅσον δὲ καὶ ἀν φαίνεται ὁ ἀριθμὸς ἐξωγαμμένος, εἶνε βέβαιον ὅτι οἱ δούλοι ἦσαν πλεῖστοι, διότι ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε οἱ Πελοποννήσιοι κατέλαβον τὴν Δεκέλειαν, νῦτομόλησαν κατὰ Θουκυδίδην⁵ πλείονες τῶν 20000. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἐν μὲν τῇ Κορίνθῳ ὑπῆρχον 460000, ἐν δὲ τῇ Αἰγίνῃ 470000 δούλων!⁶ Πάντες σχεδὸν οἱ πολῖται εἶχον δούλους. Ὁ Νικίας εἶχε 1000, τοσούτους δὲ καὶ πλέον εἶχε Μνάσων ὁ Φωκεύς⁷. Πολλοὶ εἶχον μεγάλους δουλῶνας πρὸς τὸ πωλεῖν δούλους. Τοῦτο δὲ ἐθεωρεῖτο μεγίστη κερδοσκοπία. Ἀντιγόνης ὁ Ῥόδιος πρῶτος συνέστησε ἀσφαλιστικὸν κατὰστημα δούλων ἐπὶ ἐτησίῳ ἀσφαλίστρῳ ὅκτῳ δραχμῶν δι' ἕκαστον δούλον στελλόμενον εἰς πόλεμον, ὑπεχρεῦτο δὲ οὗτος νὰ πληρώσῃ τὴν ὅλην τοῦ δούλου ἀξίαν εἰ νῦτομόλῃ πρὸς τοὺς πολεμίους⁸. Διάσημος κατέστη ἡ Δῆλος κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους (145 Π. Χ.) ἐπὶ τῇ ἐμπορείᾳ τῶν δούλων. Ἦτο δὲ ἡ Δῆλος «Ἐμπο-

ρεῖον μέγα καὶ πολυχρήματον» οὕτως, ὥστε καὶ παροιμία ἐκ τούτου ἐγένετο «Ἐμπορε κατάπλευσον, ἐξελού, πάντα πέπρακται»¹.

Παρὰ Ῥωμαίους οἱ δούλοι ἦσαν πολυάριθμοι. Πᾶς πόλεμος ἐν ἐξήσκον μετὰ μεγίστης αὐστηρότητος ἠῶξε τὸ πλῆθος τῶν δούλων. Οἱ κικηθέντες ἐγίνοντο αἰχμαλώτοι. Οἱ Ῥωμαῖοι, ἐν μὴ ἐδύναντο νὰ φονεύωσι τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῷ πολέμῳ, ἐν μὴ ἐφαττον αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἐν μὴ ἐσπάρασσον αὐτοὺς ἐν τοῖς ἀμφιθεάτροις, τότε ἐπώλουν. Ἐν τοῖς πρὸς τὰς Ἰταλικὰς πόλεις τῆς δημοκρατούμενης Ῥώμης πολέμοις ἐκάστη νίκη παρέχουσα αἰχμαλώτους παρεῖχε δούλους. Οἱ πόλεμοι κατὰ τῆς Καρχηδόνας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἀσίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γαλλίας καὶ ἄλλων ἠῶξισεν τὸ πλῆθος τῶν δούλων. Κατὰ Πλούταρχον ὁ πρὸς Γαλιᾶτας πόλεμος τοῦ Καίσαρος παρέσχεν αὐτῷ ἐν ἑκατομύριον ἀνθρώπων.² Ἐν Ἠπείρῳ ὁ Παῦλος Αἰμίλιος μετὰ δόλου ἐν ἡμέρᾳ μὴ ἐβδομήκοντα μὲν πόλεις ἐπόρθησεν, δέκα δὲ καὶ πέντε μυριάδας ἀνθρώπων ἐξηνδραπόδισε, καὶ μετὰ τσακύτην φθορὰν, πανωλεθρίαν καὶ διασπαγὴν μόλις ἕκαστος στρατιώτης ἔλαβεν ἑνδεκα δραχμὰς!³ Ὁ Λούκουλλος τοσούτους αἰχμαλώτους ἔλαβεν ἐν Ἀσίᾳ, ὥστε ἕκαστος ἐπωλεῖτο ἀντὶ δραχμῶν τεσσαρῶν!⁴ Ὁ Αὔγουστος ἐν τοῖς ἔτεσι τῶν Σαλασσῶν, λαοῦ Γαλατικοῦ, ἡχμαλώτισεν ὅκτῳ μυριάδας. Ἡ τῆς Ἰουδαίας ὑποταγὴ παρέσχεν ἑνέα μυριάδας καὶ κατ' ἄλλους περὶ τὰς δέκα, ὧν οἱ μὲν κατεδικάσθησαν εἰς δημόσια ἔργα, οἱ δὲ κοσμήσαντες τοὺς θριάμβους τοῦ Τίτου ἀνέδθησαν ἔπειτα ἐπὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ χιλιεπτακτῶν πρὸς διάχυσιν καὶ ψυχαγωγίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ!⁵ Ἐκ δὲ τῶν μὴ συμπληρω-

1 Στράβ. Γεωγρ. Δ'. 668, 30. «Ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων ξηραγὴ προδικαίετο μάλιστα καὶ τὰς κακουργίας ἐπικερδεστάτη γενομένη· καὶ γὰρ ἤλκοντο βραδίως καὶ τὸ ἐμπόριον οὐ παντελῶς ἔπωθεν ἦν μέγα καὶ πολυχρήματον, ἡ Δῆλος, δυνάμην μυριάδας ἀνδραπόδων καὶ δέξασθαι καὶ ἀποπέμψασθαι. Ἡ Δῆλος κατέστη ἐπίσημον ἐμπόριον (λίμνη ἐμπορικὴ) τῶν δούλων ἀπ' οὗ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπερέβαλον πάντας εἰς τρυφήν καὶ πολυτέλειαν. Ἡ τρυφή καὶ πολυτέλεια αὐτῶν ἐξήψε τὴν πλεονεξίαν τῶν κειρατῶν τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Κιλικίας, «αἴτιον δ' ὅτι πλούσιοι γινόμενοι Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν Καρχηδόνας καὶ Κορίνθου καταστροφὴν οἰκτεταίαις ἐχρῶντο πολλαῖς ὀρώνας δὲ τὴν εὐπέτειαν οἱ λησταὶ ταύτην ἐξήνθησαν ἀθρόως, αὐτοὶ καὶ ληζόμενοι καὶ σωματεμποροῦντες. (Στράβ. ἐνθ' ἀνωτέρω)». Ἐχόντες ἐτόιμους ἀγοραστὰς τοὺς Ῥωμαίους ἐλθέσαν μυριάδας ἀνθρώπων ἐλευθέρων καὶ συνήθροισαν τοὺς ἀγοραστὰς εἰς τὴν Δῆλον ἐξ οὗ προέκυψε καὶ ἡ παροιμία. Ὡς σωματεμποροὶ, ψυχέμποροι, ἀνδροκαπήλοι καὶ ἀνδραποδισταὶ ἐφημίζοντο τὸ πάλοι οἱ Θεσσαλοὶ (Ἀριστοφ. Πλουτ. 521), οἵτινες ληστεύοντες τοὺς Ἰλλυρίους καὶ Θράκας ἐπώλουν αὐτοὺς πολλὰς ἀντὶ ὀλίγου ἄλατος. Διὸ καὶ ὀλίγητα δουλεία ἐκαλοῦντο οἱ πωλούμενοι. — 2 Ἐν βίῳ Καίσαρ. κεφ. 15. — 3 Πλούταρχ. Π. Αἰμ. λ. κεφ. 29. Στράβ. Ζ', 322, 3. — 4 Πλούτ. ἐν βίῳ Λούκουλλ. κεφ. 20. — 5 Κατὰ τὴν ἀρὰ γὰρ διέφερον οἱ Ῥωμαῖοι τῶν ἀγρίων Μουσουλμάνων, ὅτε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου, τῶν Κυθωνίων καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος μερῶν ἐπώλουν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Σμύρνης καὶ Ἀλεξανδρείας γυναῖκας, παρθένους καὶ παῖδια ἀντὶ εὐτελεστάτου ἀργυρίου! Καὶ ὅμως ἡ ἐπὶ πολιτικῶν καυχωμένη Εὐρώπη ὑψώσεν ἐπ' ἐσχάτων φωνὴν διὰ τὰς ἐν Βατῆν ἀπανθρωπίας τῶν Τούρκων, αἵτινες πρὸς τὰς γενομένας πρὸς τοὺς Ἕλληνας εἶνε μηδέν. Καὶ τὴν μὲν Βουλγαρίαν θέλει νὰ χειραφετήσῃ καὶ εἰς ἡγεμονίαν νὰ σχηματίσῃ, τὴν δὲ τάλαιναν Κρήτην, τὴν τσαυτὰ νὰ αἰματὰ ἐκ-

1 Ἰδιωτ. τῶν Ῥωμ. δικαίων F. H. Vering, μετάφρ. Γ. Μαρ. Μαρτίνογλου, σ. 70. — 2 Forus III, 26. — 3 G. R. Delagrèze Pompéi, les Gatacombes κτλ. σ. 101. — 4 Varro de re rust. I, 17. — 5 Θουκ. Ζ', 27. — 6 Ἀθήναιος βιβλ. ΣΤ'. κεφ. 103. — 7 αὐτῷ. — 8 Schmid Λεξ. Ἀρχαιολ. ἐν λέξει δούλος.

σάντων τὸ 170^{ον} ἔτος ἐπωλοῦντο ἀνὰ τριάκοντα ἀντὶ ἑνὸς δηναρίου! Οὕτω καὶ τὸ αἷμα τοῦ Δικαίου ἐπιωλήθη ἀντὶ τριάκοντα δηναρίων! Οἱ λαοὶ τῆς Συρίας, Κιλικίας καὶ Καπαδοκίας ἐδίδον αἰχμαλώτους οὐχὶ διὰ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀρπαγῆς, διὰ τῆς φοβερᾶς τῶν δημοσιωνῶν καὶ τελωνῶν καταπίσεως, οἵτινες ἐπώλουν ὡς δούλους τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἀποτίσῃσι τοὺς φόρους ἀφειλέτας. Ὅποιαν φρικαλέαν ἐμπορείαν δὲν ἐξήσκουν οἱ ἱππῶται διὰ τῶν δημοσιωνῶν; «Τὴν Ἀσίαν, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἄρρητοι καὶ ἀπίστοι δυστυχίαι κατεῖχον, ὑπὸ τῶν τελωνῶν καὶ τῶν δανειστῶν πορθουμένην καὶ ἀνδραποδιζομένην, πιπράσκειν ἰδίᾳ μὲν οὐδὲν εὐπρεπεῖς, θυγατέρας τε παρθένους, δημοσίᾳ δ' ἀναθήματα, γραφὰς, ἱερὰ ἀνδριάντας ἀναγκαζομένων. Αὐτοῖς δὲ τέλος μὲν ἦν προσθέτοις γενομένοις δουλεύειν, τὰ δὲ πρὸ τούτου χαλεπώτερα, σχοινοισμοὶ καὶ κηκλίδες καὶ ἵπποι καὶ στάσεις ὑπαίθριοι, καύματος μὲν ἐν ἡλίῳ, ψύχους δὲ εἰς πηλὸν ἐμβιβαζομένων ἢ πάγον, ὥστε τὴν δουλείαν σεισάχθειαν δοκεῖν εἶναι καὶ εἰρήνην».¹

Ἐντεῦθεν ἐπειδὴ οἱ τελῶναι, οἱ τῶν δημοσιωνῶν ὑπάλληλοι, οἱ εἰσπρακτορες, οὕτως εἶπεῖν, μετεχειρίζοντο παλλὰς καταπίσεις κατατάσσονται ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ μετὰ τῶν ἀμαρτωλῶν, πορνῶν, ἐθνικῶν, κλεπτῶν καὶ ληστῶν.²

Ἐκ τῶν εἰρημένων εὐκόλως εἰκάζεται τὸ πλῆθος τῶν δούλων παρὰ Ῥωμαίους. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν μετεχειρίζοντο αὐτοὺς, ὡς οἱ Ἕλληνες, ἐν ἀπολαμβάνωσιν ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν κέρδος ἀνάλογον τοῦ καταπιθεμένου κεφα-

λῶσαν καὶ τοσοῦτον γενναίως πολεμήσαντες ἐγκατέλιπον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἶπεν αὐτῇ «Δούλευε τοῖς Μουσοουλμάνοις!»

1 Πλούταρχ. Λούκ. κεφ. 20.—2 «Εὐχαριστώσοι, ὅτι οὐκ εἰμι ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ Τελώνης» (Λούκ. ιη', 11, 12), «Ἐστω σοι ὡσπερ ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ Τελώνης» (Ματθ. ιη', 17). «Διατὶ μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ἡμῶν;» (Ματθ. θ', 11). Οὐ μόνον δὲ παρ' Ἰουδαίους οἱ τελῶναι ἦσαν μισητοὶ ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις. Οὕτω περὶ τῶν Ὀροπίων λέγει ὁ παρὰ Δικαιάρχη Ἐξών κωμικὸς ποιητής.

«Πάντες τελῶναι, πάντες εἰσὶν ἄρπαγες.

«Καὶ τὸ τέλος γένοιτο τοῖς Ὀροπίοις.

3 Ὁ Ἀριστοφάνης λέγει περὶ τῶν τελωνῶν τάδε:

«Παῖε, παῖε, τὸν πανοῦργον, τὸν παραξήπλοστρατον
καὶ τελώνην καὶ φάραγγα καὶ χάριδιν ἄρπαγῆς,
καὶ πανοῦργον καὶ πανοῦργον κλπ. . . (Ἰππ. 247).

Ὁ Θεόφραστος ἐν χαρακτηρί (κεφ. ζ',) λέγει «Δεινὸς δὲ (ὁ ἀπονουημένος) καὶ πανδοκεῖσαι καὶ πορνοδοκεῖσαι καὶ τελώνησαι καὶ μηδεμίαν αἰσχρὰν ἐργασίαν ἀποδοκιμάσαι» Ὁ Λουκιανὸς ἐν Νεκρομαντίᾳ (§ 11) «Ἐλέγοντο δὲ εἶναι μοιχοὶ καὶ πορνοδοκοὶ καὶ τελῶναι καὶ συκοφάνται καὶ τοιοῦτος ὄμιλος τῶν πάντα κυκόντων ἐν τῷ βίῳ». Ὁ Πολυδαύκης ἐν τῷ ὀνομαστικῷ αὐτοῦ σωρεθεὶ κατὰ τῶν τελωνῶν πλεῖστα ἐπιθετὰ χαρακτηρίζοντα αὐτοὺς «Καὶ κακίμων μὲν τελώνην εἶποις ἀνβαρύς. . .» (Πραγματεῖαν λόγου ἀξίαν ἔχει ὁ Κ. Δ. Πανταχῆς περὶ τοῦ Τελώνου Ζαχαρίου, ἐν ἧ' περὶ τελωνῶν καθόλου ποιεῖται λόγος).

λαίου.¹ Οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον τοὺς δούλους πρὸς πολυτέλειαν καὶ πρὸς ἐκνοποίησιν τῆς κενοδοξίας αὐτῶν. Ἡ πολυτέλεια ἐδείκνυτο καὶ καταφαίνεται καὶ ἐν τοῖς δούλοις. Πολλοὶ ἰδιῶται εἶχον ἀπειρὸν ἀριθμὸν δούλων. Ῥωμαῖός τις κατὰ Πλίνιον ἀφῆκεν ἀποθήσκων 4116 δούλων, ἐκτὸς τῶν φονευθέντων κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ὁ Τριμακίων ἐν τῷ Πετρωνίῳ δὲν ἐγίνωσκεν οὐδὲ τὸ δέκατον τῶν δούλων κατὰ πᾶσαν πρῶτον δίδωσιν αὐτῷ λόγον τῶν γεννηθέντων τὴν νύκτα.² Ὁ Σενέκας μνημονεύει ἀπελευθέρου ἔχοντος τοσοῦτους δούλους, ὥστε ὁ γραμματεὺς καθ' ἑκάστην ἐδείκνυεν αὐτῷ τὸν κατάλογον τῶν μεταβολῶν τῶν συμβαινουσῶν ἐν τῇ ἀγέλῃ τῶν δούλων διὰ τῆς πωλήσεως, τῆς γεννήσεως ἢ τοῦ θανάτου.³ Καὶ ὁ Ἀθήναιος διαβεβαίωσεν ἡμᾶς ὅτι πολλοὶ εἶχον μυριάδας δούλων. «Καὶ γὰρ μυρίους καὶ διςμυρίους καὶ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκτηνται».⁴ Ὅταν δὲ λάβωμεν ὑπόψιν ὅτι δούλοι ἦσαν οἱ τεχνίται, δούλοι οἱ καλλιτέχναι, δούλοι οἱ παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι, δούλοι οἱ γεωργοί,⁵ δὲν θ' ἀπορήσωμεν διὰ τὸ ἀπειρὸν ἐκεῖνο τῶν δούλων πλῆθος, ὅπερ ἀπετέλει κατὰ Σενέκαν ἀξιοσημείωτον λεγεῶνα καὶ πολλῷ μείζονα παρ' ὅσον ἐδύναντο νὰ πικράσχωσιν ἔθνη πολεμικά.⁶

§ 3.

Ἡ πρὸς τοὺς δούλους σκληρότης.

«In servum omnia licent».

Ἀθλιωτάτη ἦτο τῶν δούλων ἡ κατάστασις. Ἐν Ἀθήναις εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ἡ κατάστασις αὐτῶν ἦτο μᾶλλον ὑποφερτή, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν φιλανθρωπώτατοι Ἑλλήνων ἀπάντων⁷ ἐν Ἀθήναις ὁ φόρος δούλου ἐτιμω-

1 «Οὐκ ἐπὶ προσδοκίᾳ δὲ ὡσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζᾶπλουτος Νικίας, ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων συμπεροῦνται ἔχουσι τοὺς πλείστους». (Ἀθην. Στ., σελ. 272 § 104).

2 Παρὰ De Lagrèze Pompei σ. 103.—3 Ἀπόθ. — 4 Ἀθην. Στ. § 103.—5 Περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίους δούλων γεωργῶν καὶ πῶς ἐχρῶντο τούτοις οἱ Ῥωμαῖοι βλέπε Mommsen Istr. τοῦ Ῥωμ. λαοῦ Τόμ. 3, σ. 277. 282. Γαλ. Μεταφρ.—6 Ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης συνέκειτο σχεδὸν ὅλος ἐκ δούλων ἀπελευθέρων. Κατὰ τὸν Montesquieu οἱ κοσμοκράτορες Ῥωμαῖοι ἦσαν οὐ μόνον ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλους τοὺς καιροὺς δουλικῆς καταγωγῆς (Grandeur et décadence Rom. chap. XIII. σ. 10 ἐκδ. Hachette et C. 1856). Περὶ τῶν παρ' Ἑβραίους δούλων οὐδόλως ποιούμεθα λόγον, διότι παρ' αὐτοῖς δουλεία ὑπὸ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν δὲν διήρχε. (Πρόβλ. Diction. Encyclop. Theolog. τοῦ Bergier ἐν λέξ. servitude).

7 Ὅσον φιλόανθρωποι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς δούλους δείκνυται ἐκ τοῦ Ξενοφ. (Οἰκόν. Ζ. 37. Θ. 11 καὶ ἐξ.) καὶ ὅτι μετεχειρίζοντο αὐτοὺς παιδαγωγῶδες τῶν τέκνων. (Boeckh, Χαρικλῆς. σ. 11, τῆς Ἑλλ. μεταφρ.). Ὁ Δημοσθένης παραπονεῖται ὅτι μετέδωκαν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς παρρησίας καὶ τοῖς δούλοις. «Ἵμεῖς τὴν παρρησίαν ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων οὕτω κοινὴν ὡσεὶ θεῖν εἶναι πᾶσι τοῖς ἐν τῇ πόλει, ὥστε καὶ τοῖς ξένοις καὶ τοῖς δούλοις αὐτῆς μεταδεδώκατε καὶ πολλοὺς ἄν τις οἰκείας ἴδωι παρ' ὑμῖν μετὰ πλείονος ἐξουσίας ὅτι βούλονται λέγοντας ἢ πολιτας ἐν ἐνάσις τῶν ἄλλων πόλεων». (Φιλ. Γ', §. 3. Πρόβλ. Ξενοφ. Ἀθην. Πολιτ. Α', 10, 12).

ρεῖτο ὡς καὶ ὁ πρὸς ἐλεύθερον πραττόμενος· ἐν Ἀθήναις ὁ δούλος κατέφευ-
γεν εἰς τὸ Θησεῖον ὡς εἰς ἄσυλον, ὅτε ἡ σκληρότης τοῦ δεσπότητος ἠνάγκαζεν
αὐτόν, καὶ ἐδύνατο ν' ἀπαλλαγῆ τοῦ πρώτου κυρίου πωλούμενος εἰς ἄλλον.
Ἄλλα καὶ οὕτως ἡ κατάστασις αὐτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐν Ἀκυρίῳ ἦτο
ἀθλιωτάτη. Ἐν τοῖς μεταλλείοις εἰργάζοντο δεδεμένοι¹ καὶ πολλοὶ ἀπέθνη-
σκον ἕνεκα τῆς νοσερᾶς ἐν τοῖς μεταλλείοις ἀτμοσφαιρας. Οἱ φιλόανθρωποι Ἀ-
θηναῖοι δὲν ἐθεώρουν ἀπλάγχθον καὶ ὠμὸν ἔργον τὴν βάσανον τῶν δούλων.²
«Οἱ δίκαιοι καὶ φιλοκτίρμονες Ἀθηναῖοι, λέγει ὁ αἰδιμῶς Κοραΐης, ἔκριναν
πρᾶγμα δίκαιον καὶ δημοτικὸν τὰς βασάνους τῶν δούλων. Εἰς τὴν μὲ τοὺς
καλαϊπώρους Μηλίου συνόμιλιαν δὲν ἐντρέπονται οἱ στρατηγοὶ τῶν νᾶ ὁμο-
λογήσωσιν ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν ἔχει χώραν παρὰ μεταξὺ ἀνθρώπων ἴσων
εἰς τὴν δύναμιν καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκασμένων νὰ τὴν φυλάσσωσιν, ἀλλ' ὅταν
ἐν ἀπὸ τὰ δύο μέρη εἴνε ἀσθενέστερον, χρεωστῆ νὰ κἀμῆ ὅ,τι προσταχθῆ
ἄπὸ τὸν δυνατώτερον». Δικαίως λοιπὸν οἱ δούλοι παραποιούμενοὶ ἔλεγον·

«Δεινὴ τις ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ συμφορὰ,
καδούλους γενέσθαι, δεσπότης τε δυστυχῆς λαβεῖν».

Ἀθλιωτάτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν ἐν Λακωνίᾳ εἰλώτων. Ἐν Σπάρτῃ καὶ
ὁ δούλος ἦτο μάλιστα δούλος καὶ ὁ ἐλεύθερος μάλιστα ἐλεύθερος. «Ἐν Λα-
κεδαίμονι, λέγει ὁ Montesquieu, δὲν ἐδύνατο νὰ ἔχωσι δικαίωμα οὔτε κατὰ
τῶν ὕβρεων οὔτε κατὰ τῶν ἀδικιῶν. Ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυστυχίης ἦτο το-
σαύτη ὥστε ἦσαν δούλοι οὐ μόνον τοῦ πολίτου, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτείας». ³
Ἐκ τῆς σκληρότητος ἦν μετεχειρίζοντο πρὸς τοὺς δούλους συχνὰ ἐγί-
νοντο στάσεις. Οὕτως οἱ ἐν τῷ Ἀκυρίῳ ἀποστατήσαντες κατέλαβον τὸ
Σούνιον καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι ἐδήουν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τὴν χώραν. ⁴ Οὐ
μόνον δ' ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ συνέβαινον συ-
χνὰ στάσεις. ⁵ Ἐὰν δώμεν πίστιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Πλούταρχου λεγόμενα

¹ «Καὶ αἱ πολλὰ δὲ αὐτὰ ἀττικὰ μυριάδες τῶν οἰκετῶν δεδεμένοι εἰργάζοντο τὰ μέλα-
λα». (Ἀθῆν. ΣΤ', § 104 σ. 272).

² Ὁμοίως ὁ Αὐκοῦργος κατὰ Λεωκράτους· «Παρακαλεσάμην γὰρ αὐτοὺς (τοὺς μάρτυρας)
πρόκλησιν ἕπερ τούτων ἀπάντων γράψας καὶ ἀξιῶν βασανίζεῖν τοὺς τούτου
νοῖκίας» (κεφ. 9 § 28). «Τίς γὰρ ὁμοῦν οὐκ αἶδεν ὅτι περὶ τῶν ἀμφισβητούμενων πολὺ
ἴδοκε δίκαιο τὸν καὶ δημοτικὸν εἶναι, ὅταν οἰκέται ἢ θεράπαινοι συναῖδωσιν
καὶ δεῖ, τούτους ἐλέγχειν καὶ βασανίζεῖν» (ἀβτ. κεφ. 29 καὶ 30). Ὁ Ἀριστο-
φάνης μνημονεύει καὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν βασάνων.

Καὶ πῶς βασανίσω;

Ἐν. Πάντα τρόπον, ἐν κλίματι

δήσας κρεμάσας, δυστυχίῳ μαστιγῶν, θέρων

στρεβλῶν, ἔτι δ' εἰς τὰς βίνας ὕψος ἔγγιστον,

πλίνθους ἐπιτιθεῖς, πάντα τάλλα. . . (Ἀριστοφ. Βάτραχ. 618).

³ Montesquieu Esprit des Lois κεφ. XVII. — ² Ἀθῆν. ΣΤ', σ. 272. Πλατ. Νομ. ΣΤ' 777.
Δύο στάσεις ἀναφέρει ἡ ἱστορία περὶ ὧν βλέπ. Ἱστορ. Κ. Παπαρηγοπούλου, τόμ. 2. σ.
432. — ³ «Ἡ τε γὰρ Θεσσαλῶν πνευστία πολλὰκις ἐπέθετο τοῖς Θεσσαλοῖς, ἡμοίως δὲ καὶ
τοῖς Λάκωνιν οἱ εἰλωτες, ὥσπερ γὰρ ἐφεδρεύοντες τοῖς ἀτυχήμασι διατελοῦσιν» (Πολ. Β'.
9 ἐκδ. Boeck περὶ εἰς Ἀθῆν. ζ'. § 87).

φρικτὴν ἐμποιεῖ ἡμῖν καὶ ἀσχος ἢ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις κρυπτεία. Οἱ ἀρ-
χοντες, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἔπεμπον τοὺς μάλιστα τῶν νέων νοήμονας
μετὰ ἐγγχειριδίων καὶ τῆς ἀναγκαιᾶς τροφῆς. Οὗτοι τὴν μὲν ἡμέραν ἐκρύ-
πταντο, νυκτὰς δὲ ἐξερχόμενοι κατέσφαζον, ἐν ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν εἰλώτων
κατελάμβανον. Πολλὰκις δὲ καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τὰς δημοσίας πορευόμενοι
ἐφόνευον τοὺς ῥωμαλαιοτάτους καὶ ἀρίστους τῶν εἰλώτων. ¹ Καίτοι τὰ λεγο-
μένα εἶνε σχεδὸν ἀπίστευτα, ὁ Θουκυδίδης ὁμοῦ ἰστορεῖ περὶ ἀπανθρωπίας
τινὸς ἀνηκούστου, ὅτι δύο χιλιάδας εἰλώτων στεφανωθέντων καὶ περιελθόν-
των τὰ ἱερὰ ἠφάνισαν «καὶ οὐδεὶς ᾔσθετο ὅ,τι τῷ τρόπῳ ἕκαστος διεφθάρη». ²
Κατ' Ἀριστοτέλην οἱ ἔφοροι λαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν ἐκέρυττον πόλεμον πρὸς
τοὺς εἰλωτας. Ἐν γένει δὲ προσεφέροντο πρὸς αὐτοὺς τραχέως καὶ σκληρῶς
διότι καὶ ἐμέθυσον καὶ παρεῖσηγον εἰς τὰ συσσίτια, ἵνα δεικνύωσι τοῖς νέοις
ὅποιόν ἐστι τὸ μεθύειν. ³ Ὅτι δὲ ἡ διόρθωσις ἐκ τῆς τῶν ἄλλων διαστροφῆς,
κακὴ καὶ ἀπάνθρωπος, ἀνωμολόγησαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνηκοι συγγραφεῖς: «Ἡ-
μεῖς τὴν ἐκ διαστροφῆς ἐτέριον ἐπανόρθωσιν οὐ πᾶν φιλόανθρωπον οὐδὲ
πολιτικὴν ἠγούμεθα» λέγει, ὁ Πλούταρχος. ⁴ Ὁ δὲ Ἀπόστολος διδάσκει
ἡμᾶς ὅτι δὲν πρέπει νὰ ποιῶμεν τὸ κακόν, ἵνα ἔλθῃ τὸ ἀγαθόν. ⁵

Εἰ δὲ οἱ Ἕλληνες, οἱ σοφώτατοι καὶ φιλοανθρωπώτατοι πάντων, οὕτω μετε-
χειρίζοντο τοὺς δούλους, καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς φιλόσοφοι ἐζήνεγκον περὶ αὐτῶν
δόξας ἀντιβαίνουσας τῇ φύσει καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ, τί πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν
περὶ τῶν ἀγρωγῶν καὶ σκληρῶν Ῥωμαίων; Οἱ Ῥωμαῖοι θὰ ἦσαν ἀρχὴ γε
φιλοανθρωπώτεροι τῶν Ἑλλήνων; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ! «Παρὰ Ῥωμαῖοις, λέγει
ὁ Boeck, ὁ κύριος ἔχει ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ δούλου καὶ δύναται νὰ
μεταχειρισθῆ τὸ σῶμα, τὰς δυνάμεις, τὴν ζωὴν καὶ τὸ κτήμα αὐτοῦ ὅπως
ἠθέλη. Τὸ δὲ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου δικαίωμα ἐστὶν ἀπεριόριστον· ὁ κύ-
ριος δύναται νὰ κολάσῃ, νὰ βασανίσῃ, νὰ κακώσῃ αὐτόν καὶ κατ' ἀρέσκειαν
νὰ φονεύσῃ χωρὶς νὰ εἶνε διὰ τοῦτο ὑπεύθυνος». ⁶ Ὅποια διαφορά μεταξὺ
τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων! Παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῖς
Ἀθηναίοις δὲν εἶχεν οὕτω τὸ πρᾶγμα. Ὁ κύριος δὲν ἐξετέλει αὐτὸς τὴν ποι-
νήν, ἀλλὰ παρέδιδε τὸν δούλον εἰς τοὺς ἀρχοντας.

«Νόμος δ' ἐν ὅμιν τοῖς τ' ἐλευθεροῖς ἴσος
καὶ τοῖς δούλοις αἵματος καὶται περὶ 7».

Ἄλλα καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἐφ' ὅσον ἴσχυον τὰ πατριαρχικὰ ἤθη καὶ δὲν
εἶχεν εἰσβάλει ἡ τρυφή καὶ πολυτέλεια καὶ ὁ ἐγωϊσμός ἢ ἕσις τῶν δούλων
ἦτο ἀνεκτὴ. Ὁ πατήρ τῆς οικογενείας παρεδέχετο αὐτοὺς ἐν τῇ τραπέζῃ
καὶ οἱ δούλοι ὑπηρετοῦν αὐτῷ πιστῶς καὶ μετὰ ζήλου. Ἄλλα μετὰ ταῦτα

¹ Περὶ τῶν σκληροτήτων πρὸς τοὺς δούλους καὶ τῆς κρυπτείας ἐπισεικότερον κρίνει ὁ Κρί-
τλης (ιστ. ἑλλ. σ. 46 τῆς ἑλλ. μεταφρ. Σ. Ἀντωνιάδου, περὶ καὶ Ἀθηναίων βιβλ. ΙΑ', σ.
657). — ² Θουκ. Δ. 80. — ³ Πλούταρχ. Αὐκοῦργ. 28. — ⁴ Ὁ αὐτὸς ἐν βίῳ Δημητρ. 1, 4.
— ⁵ Ῥώμ. γ', 8. — ⁶ Boeck. Ῥώμ. ἀρχ. II, 58. — ⁷ Ἐβρ. Ἐκθ. 291 ἐκδ. Pflug.

ἐπεβύλλοντο τοῖς δούλοις βαρύνταται καὶ σκληρόταται ἐργασίαι. Οἱ δούλοι καταναλισκόμενοι καὶ καταπονούμενοι τὴν ἡμέραν κατεκλείοντο τὴν νύκτα ἐν ὑπογείοις καὶ φυλακαῖς, καθύγροις καὶ ἐστερημένοις ἀέρος. Ὁ δούλος, ὁ θυρωρὸς εἶνε δεδεδεμένος ἐν τῇ θύρᾳ καὶ πωλεῖται μετὰ τοῦ οἴκου ὡς ἀναπόσπαστον μέρος αὐτοῦ. Τιμωρεῖται οὐ μόνον διὰ τὰ ἐκούσια ἀμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἀκούσια, καὶ ἐπ' ἐλαχίστη αἰτίᾳ.

Πρὸς τοὺς δούλους δὲν φέρονται μετὰ σκληρότητος οἱ πλοῦσιοι, οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἀνάληγοι τὴν καρδίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ διάσημοι ἐπὶ ἀρετῇ. Ὁ μέγας Κάτων ἔχων ὡς ἀξίωμα. «Οἱ δούλοι εἶνε ἐχθροὶ ἡμῶν» μετεχειρίζετο αὐτοὺς ἀπὸ ἀνθρώπων, διὸ καὶ ἐπώλει αὐτούς, ὅτε ἐγήρασκον ἢ ἐξηστῆνον ὡς ἐπώλει καὶ τὰ γεγηρακότα ζῶα! Δικαίως λοιπὸν ὁ Πλούταρχος κἀκίζων τὴν δικαγωγὴν ταύτην τοῦ Κάτωνος ἀποκαλεῖ ταύτην ἀγενεῖα καὶ μισάνθρωπον¹. Τὸ πωλεῖν τοὺς ἀσθενούντας δούλους δὲν ἦτο ἴδιον τοῦ Κάτωνος, ὑπῆρχε γενικὴ χρῆσις. Οἱ ἀσθενούντες δούλοι, περὶ ὧν δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς ἀναρρώτους, ἐξέτιθεντο εἰς τὴν νῆσον τοῦ Τιβέρεως, ἔνθα ὁ πρῶτος ἐρχόμενος ἐδύνατο νὰ λάβῃ αὐτοὺς κτήμα. Τοῦτο δὲ ἦτο φιλανθρωπότερον διότι πολλοὶ δεσπότες ἐφόνεον τοὺς δούλους, παρ' ὧν δὲν ἤλπιζον κέρδη ἐκ τῆς ἐργασίας². Ὁ Κικέρων ὁμιλῶν περὶ τοῦ πραίτωρος Δομιτιανοῦ καταδικάζοντος εἰς τὸν σταυρὸν δούλον, διότι ἐσπευσε νὰ φονεῖσθαι ἀγριόχορον ἐν τῇ θήρᾳ, περιορίζεται λέγων ὅτι ἴσως τοῦτο φαίνεται σκληρόν³. Ὅτε δὲ δούλος τις ἐν ἡγάπα ἀπέθανε, θεωρεῖ κακὸν καὶ ἐναντίον τοῦ πρέποντος τὴν λύπην ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ δούλου⁴.

Τὸ νὰ ὑποφέρωσι καὶ νὰ ἀνέχωνται πᾶσαν κίχωσιν εἰς ἡδονὴν καὶ διάχυσιν τῶν κυρίων καὶ κυριῶν, ἦτο ὁ κληρὸς καὶ ἡ τύχη τοῦ δούλου παρὰ Ῥωμαίους. Ἐνῶ οἱ δεσπότες διήρχοντο τὰς ἡμέρας καὶ νύκτας διασκεδάζοντες καὶ πολυτελεῖα δεῖπνα ἔχοντες, οἱ δούλοι ὤφειλον νὰ διανυκτερεύωσι, νὰ μένωσι προσεκτικοί, νὰ μὴ βῆχῳσι, νὰ μὴ πταρνησιθῶσι⁵. Αἱ ἐν τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων ἐτιμωροῦντο διὰ μαστίγων, ἐξ ἱμάντων δερματίνων, ἐπὶ γυμνοῦ τοῦ σώματος. Ἐκείστη πληγὴ πολλοὺς μώλωπας εἰργάζετο εἰς τὸ σῶμα. Διεπέρων τὸ δέρμα αὐτοῦ διὰ κέντρων, ἐστιζον τὸ μέτωπον, τὴν κεφαλὴν ἢ καὶ ὄλον τὸ σῶμα. Ἐτιμωροῦντο διὰ χειροπέδης ἢ ποδοκάκης,

1 Πλουτ. Κάτ. κεφ. 5.—Ὁ Κάτων ἂν μὴ εἶχε παραδείγματα εὐπλαγχνίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ ζῶα, οἴτινες πρὸς τὰ σὺντροφα καὶ κατοικεῖδια ἐφέροντο φιλανθρωπώτατα καὶ τάφους αὐτῶν ἴδουσαν, ὡς εἶχεν ὁ κύων τοῦ Ἐκασθίου τοῦ λεγόμενον Κυνὸς σῆμα, δὲν εἶχεν ἄρα γὰρ ἴδει βαιοδάρους ἔχοντας αἰσθημα φιλανθρωπίας, ὡς παρ' αὐτῶν οὐκ ὑπῆρχεν;

2 Sueton. Claud. κεφ. 25.

3 Duran hoc fortasse videatur (in Verr. II. V. 3).

4 Soscithenes decesserat, neque plus quam servi mors debere videbatur, commoverat.

—(ad. Att. I. ep. 12).

5 Senec. Epist. 47.

διὰ ζυγοῦ ἐπὶ τοῦ τραχήλου, δι' ἀλύσεων, διὰ πείνης καὶ ψύχους. Ἄλλ' ἢ σκληρότερα βίβανος ἦτο ὁ σταυρικὸς θάνατος¹.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πολλίωνος, ὅτε παρέκειτο δεῖπνον πολυτελέστατον, εἰς δ' ἦτο κεκλημένος καὶ ὁ Αὐγουστος, δούλος θρασυεὶς ἀγγεῖον ἐκ κρυστάλλου. Ὁ Πολλίων ἀμέσως διατάσσει νὰ μελίσωσι τὸν δούλον καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ νὰ ρίψωσιν εἰς τὰς μυρμύκας τοῦ ἰχθυοτροφείου. Ὁ δούλος καταφεύγει εἰς τοὺς πόδας τοῦ Αὐγουστοῦ καὶ οὐδὲν ἄλλο ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ἢ θάνατον ἄλλον.

Ὁ Αὐγουστος φοβικῶς εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τιμωρίας καὶ διατάσσει τὰ μὲν ἀγγεῖα νὰ θραύσωσι πάντα καὶ ρίψωσι τροφήν εἰς τὰς μυρμύκας, τὸν δὲ δούλον ἀπελευθεροῦ². Δὲν εἶνε ἀράγε ἀξιοθαυμαστότερος ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς Κότυς, ὅστις κατὰ Πλούταρχον, ἵνα μὴ δειρῇ τὸν δούλον αὐτοῦ, ἐὰν ἔθραυε σκεύη κεράμεα, τεχνικῶς κατεσκευασμένα, αὐτὰ μὲν ἔθραυσε, τὸν δὲ προσαγαγόντα αὐτῷ δῶρον ἐφιλοδώρησατο, εἰπὼν τοὺς ἀξιωμαθηνότους τούτους λόγους. «Ὅπως μὴ δι' ὀργὴν κολάζω πικρότερον τοὺς συντρέποντας³.

Ἄλλὰ μὴ φανῆ. παράδοξος τοῦ Πολλίωνος ἡ διαταγή. Τὰ ἰχθυοτροφεῖα τρέφονται συνήθως διὰ σαρκῶν ἀνθρωπίνων. Δεσπότης τις εἶχε διὰ στόματος τὴν φράσιν, εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον! ὡς διατάσσουσιν οἱ δεσπότες τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν.

Πρὸς τοὺς δούλους δὲν φέρονται σκληρῶς μόνον οἱ κύριοι, ἀλλὰ, τίς ἤθελε πιστεῦσαι; Καὶ αὐτὸ τὸ τρυφερὸν φύλον εὐρίσκει τὴν τιμωρίαν τῶν δούλων εὐάρεστον καὶ ἐπαγωγόν. Ἐὰν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἔνθα τὰ ἦθη ἦσαν

1 Τὸ ξύλον, ἐφ' οὗ ἐτίθετο ὁ καταδικαζόμενος εἰς θάνατον, συνίστατο ἢ ἐξ ἐνὸς ξύλου ὀξέος, ὁπερ ἐνεπήγματο εἰς τὸν σταυροῦμενον (ὅπως εἶχον τὸ παλαιὸν οἱ Γούρκοι), τοῦτο δὲν ἐλέγετο (cruci suffigere ἐλέγετο καὶ tollere, agere in cruce) ἢ συνίστατο ἐκ δύο πλαγιῶν ξύλων ἐχόντων τὸ σχῆμα τοῦ T, μετ' ὃ ἐλαβεν ἀκολουθῶς τὸ σχῆμα, ὅπερ ἔχει σήμερον ὁ Σταυρὸς Ὁ Σταυροῦμενος προσηλοῦτο ἦτοι ἐκαρφοῦτο ἐπ' αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ὑπὸ δὲ τὰ σκέλη ἐτίθετο μέγας ἦλος (καρπὶ) ἵνα μὴ καταπίπῃ ὁ ἐκ τοῦ σταυροῦ κρεμάμενος. Τοῦτο ἐλέγετο in cruce figere. Ὁ ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταδικαζόμενος δούλος ἐλάμβανε μόνος τὸ ξύλον καὶ ἔφερεν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἠναγκάσθη νὰ σηκώσῃ τὸν σταυρὸν, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ περιπατῇ διὰ τὰς προηγηθείσας κακουχίας καὶ βρασμούς ἀπηλλάγη τοῦ βάρους τούτου. Ὁ ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενος ἀπέθνησκε μετὰ πολλῶν ὀδυνῶν. Ὁ θάνατος δὲν ἐπήρχετο ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ πολλὰς ἡμέρας. Πολλοὶ ἐπέζησαν μέχρι τῶν ἐπτὰ ἢ ἐννέα ἡμερῶν. Ἐν μέσῳ σήψους προερχομένης ἐκ τῶν ἡλων, οἴψης ἀσθέτου καὶ ἀσπείρας ἐπήρχετο φοβερὸς ὁ θάνατος. (πρὸς καὶ Ἀρχ. Ἐβρ. Κοινστ. Κοιτογ. 29 καὶ 33). Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος πρῶτος καθήργησε τὸν σταυρικὸν θάνατον ἐν ἔτει 315 ἐκδοῦ, τὰ ἐξῆς. «Πᾶς δεσπότης, λέγει ὁ Αὐτοκράτωρ, ἂς κἀμνη χρῆσιν τοῦ ἰδίου δικαιώματος μετριοπαθῶς καὶ θεωρεῖται ἀνθρωποκτόνος ἐὰν ἐκουσίως φονεῖσθαι τὸν ἑαυτοῦ δούλον διὰ μαστιγώσεων ἢ λιθασιῶν. ἐὰν δι' ἀκοντίου πληγῶσιν αὐτὸν θανατηφόρως, ἐὰν ἀπαγχονίσῃ αὐτὸν ἢ μετ' ἐμώτηντα φονεῖσθαι, ἐὰν φαρμακώσῃ αὐτὸν, ἂν προστάσῃ νὰ σπαραχθῇ τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῶν δυνύγων τῶν ἀγρίων θηρίων, ἢ διασχίξῃ τὰ μέλη αὐτοῦ διὰ πεσυρακτωμένων ἀνθρώπων κλπ. κλπ.» (Tropolog. πραγμ. περὶ τῆς ἐνεργ. καὶ ἀποτελ. τοῦ Χριστιανισμοῦ, μεταφρ. Βασ. Νικολοπούλου. σ. 128).

2 Senec. de ira III, 40. — 3 Πλουτάρχ. ἀποφθέγματα βασιλ. καὶ στρατηγῶν 7.

ημερώτερα και φιλανθρωπότερα ὑπῆρχον γυναίκες μεταχειριζόμεναι τὰς δού-
 λας σκληρότατα, βασανίζουσαι αὐτὰς μέχρι θανάτου, στερούσαι αὐτὰς τῆς
 τροφῆς και χέουσαι τὸ αἷμα αὐτῶν διὰ πληγῶν σφοδροτάτων, ¹ τί νὰ ὑπο-
 θέσωμεν περὶ τῶν Ῥωμαίων γυναικῶν, ἃς εἶχεν ἀποθηριώσει ἢ συκνή θεα-
 τῶν ἀλληλοσφαζόντων μονομάχων; Τὰ ἐξῆς δύνανται νὰ δώσωσι ἐναργεστά-
 την εἰκόνα τῆς τῶν γυναικῶν ωρότητος. Ὅτε ἡ Ῥωμαία κυρία ἐκοιμοῦτο,
 ἦτο ὠπλισμένη μετὰ μεγάλων καρφίδων τὰς ὁποίας ἐνέπηγεν εἰς τὰς δούλας,
 ἂν παρετήρει ὅτι δὲν ἐξετέλουν ἀκριβῶς και τὰς ἐλάχιστας λεπτομερείας
 τῆς κομμωτικῆς τέχνης. Ἰνα δὲ αἱ διὰ τῶν βελονῶν πληγαὶ ὧσιν μεγαλεί-
 τεραι, αἱ δούλαι ἐγυμνοῦντο! Πόρπη ἀνωτέρω τιθεμένη, ἐθεωρεῖτο ἐγγλήμα,
 λέγει ὁ Ἰουβενάλης. Τὸ βούνευρον ἐτιμῶρει τὸ ἐλάχιστον ἀμάρτημα. Διὰ
 καρφίδα κακῶς τιθεμένην ἢ κομμώτρια ἐρραπίζετο, ἐρίπτετο χαμαὶ και
 εὐτυχῆς θὰ ἦτο ἂν μὴ εἶχε τρίχας ἢ ἂν διέφυγε τὴν ποινήν νὰ κρεμασθῆ
 ἀπὸ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς! Ἰνα μὴ διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς τύπτῃ τὴν
 δούλην, μετεχειρίζετο τὸν δῆμιον (carnifex) περιστάμενον αὐτῇ. Ἄν ἡ ἀτυ-
 χῆς δούλη μὴ κατίστη τὴν κυρίαν λίαν κομψήν κατὰ τὴν ἀρέσκειαν αὐτῆς,
 ὁ δῆμιος ἐλάμβανεν αὐτήν, ἐλάκου και ἀποπέμπων αὐτήν πλήρη μωλώπων
 ἔλεγεν «ἀπελθε, ἢ τιμωρία ἐγένετο!» ² Ὁ Ἰουβενάλης λέγει ὅτι ὁ διὰ τῶν
 μαστίγων ἦχος ἦτο εἰς τινὰς κυρίους και κυρίας ἡδύτερος τοῦ ἄσματος τῶν
 Σαιρήνων! Δὲν ἦσαν μὲν βεβαίως πᾶσαι αἱ κυρίαι τοσοῦτον ἀπηνεῖς, οὐχ ἦ-
 τον ὅμως δὲν εἶνε ὑπερβολικὰ τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα. Ὁ Οὐίδιος ἐγκω-
 μιᾶζων κυρίαν τινὰ λέγει· «Ἡ κομμώτρια δύναται νὰ εἶνε ἡσυχᾶ· διότι δὲν
 »εἶνε γυνὴ σπαράττουσα τὸ πρόσωπον διὰ τῶν ὀνύχων οὔτε ἐμπήγουσα τὰς
 »βελόνας εἰς τοὺς βραχιόνιας». ³

Ἄλλ' ἡ σκληρότης τῶν Ῥωμαίων ἐχώρει και περαιτέρω. Ἐν τοῖς δαίπνοις
 πολλακίς τὸ ἀνθρώπινον αἷμα ἐχύνετο ποταμηδόν. Τὸ ἐξῆς δείκνυσι τὴν θη-

¹ Τὸ ἐξῆς τεμάχιον τῆς Θεανούς πρὸς Καλλιστὴν δείκνυσι τῶν Ἑλληνίδων Κυριῶν τὴν
 ὠμότητα. «Ἐνταῦθα γὰρ, ὃ φίλη, ὑπ' ὠμότητος και ματιζούσαι τὰ τῶν θεραπειῶν σώματα
 »θηριώμεναι διὰ ζῆλον και θυμὸν, ὅσον ὑπομνηματογραφούμεναι τὴν ὑπερβολὴν τῆς πι-
 »κρίας· αἱ μὲν γὰρ ἀνηλώθησαν χρόνῳ διαπουόμεναι, αἱ δὲ φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπορίσαντο,
 »τινὲς δὲ ἐπαύσαντο τοῦ ζῆν αὐτόχειρι θανάτῳ μεταστᾶσαι. (Fragmenta Graecarum Muller-
 rum. ed. II. Ch. Wolf. σ. 232).

² Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἰσχὺς τῆς συνηθείας, ὥστε τὰ ἴχνη τῆς θηριώσεως βλέπομεν μείναντα
 και μετὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς θειοτάτης θρησκείας τοῦ Χριστιανισμοῦ! Ὡς ἐπὶ Χρυσόστομῳ
 ἔτι κυρίαι ἐβασάνιζον ἀνηλεῶς τὰς δούλας. «Τὶ δὲ γέγονεν ἐρωτώσιν ἐκεῖ; Ἡ δαίνα, φησί,
 »τὴν δούλην τύπτει τὴν αὐτῆς. Τὶ δὲ τούτου γένοιτ' ἂν ἀναισχυντότερον; . . . Καὶ τὸ δὴ
 »πάντων αἰχρότερον εἰσιν οὕτως ἄγρια και ἀπηνεῖς, ὡς ἐπὶ τοσοῦτον μαστίγειν, ὡς μηδὲ αὐ-
 »θημερὸν τοὺς μώλωπας σθένουσθαι. Ῥωμῶσασαι γὰρ τὰς κόρας και τὸν ἄνδρα ἐπὶ τοῦτο
 »καλέσασαι· δεσμοῦσι πολλακίς πρὸς τοὺς σκίμποι». Καὶ «Νυνὶ δὲ εἰς τοῦτο ἀποτίας τινες ἡ-
 »κουσιν ὡς ἀποκαλύπτειν τὴν κεφαλὴν και ἀπὸ τριχῶν σφῆρειν τὰς θεραπεινίδας» (Χρυσόστ. τόμ.
 II, σ. 112). Περὶ τῶν παρὰ τοῖς νεωτέροις σκληροτήτων τῶν δούλων βλέπε λόγον Ἀσωπίου
 εἰς Ἀλέξανδρον. σ. 103 και ἐξ).

³ Πρὸς. De Lagrèze Romp. σ. 103.

ριωδίαν και αὐτῶν τῶν γυναικῶν. Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φλαμίνου ἢ Φλαμίνου
 παρέκειτο τράπεζα. Ἐν τοῖς κεκλημένοις ἦτο και ἐρωμένη τις ἢ κατ' ἄλλους
 ἐρωμένος αὐτοῦ. Ἀβητ ἐπαύει νὰ ἴδῃ ἄνθρωπον σφαττόμενον. Ἡ χάρις ἦτο
 μικρὰ! Ὁ Φλαμίνιος δὲν ἐδίστασε νὰ παρασχη τὴν χάριν ταύτην τῇ ἐρω-
 μένῃ αὐτοῦ. Διέταξε λοιπὸν νὰ προσαχθῆ εἰς τῶν κατὰδικῶν ἐκ τοῦ δεσμο-
 τηρίου και προσκαλέσας τὸν δούλον ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνθρώπου. ¹
 Ἐν ἄλλοις συμποσίοις ἐγίνοντο ἀγῶνες μονομάχων. Μετὰ τὸ δαῖπνον δτε ὁ
 οἶνος ἐξάλιζε τὴν κεφαλὴν, εἰσῆγοντο τὰ δυστυχῆ ἀνδράποδα, ἐν ἀγωνι-
 σθῶσι μέχρι θανάτου. Τὰ πτώματα ἐκείντο τῆδε κακεῖσε· ὁ μὲν ἔχων τὴν
 κεφαλὴν τετραυρῶμενην και τὸν ἐγκέφαλον διεσκορπισμένον, ὁ δὲ ἔκειτο παρ'
 αὐτῷ χωρὶς ῥινοῦ, χωρὶς ὀφθαλμῶν, ὁ δὲ φέρει πληγὰς παρ' ὅλον τὸ σῶμα.
 Καὶ ἐν πᾶσι τούτοις κρότοι τῶν χειρῶν ἀκούονται! «Τὰς τῶν μονομάχων
 »θέας οὐ μόνον ἐν πανηγύρεσι και θεάτροις ἐποιοῦντο Ῥωμαῖοι παρὰ Τυρρη-
 »νῶν παραλαβόντες τὸ ἔθος, ἀλλὰ και ταῖς ἐστιάσεσιν. Ἐκάλου γοῦν τινες
 »πολλακίς ἐπὶ δαῖπνον τοὺς φίλους ἐπὶ τε ἄλλοις και ὅπως ἂν δύο ἢ τρία
 »ἡζεύγη ἴδοιεν μονομάχων, ὅτε και κορεσθέντες δαῖπνου και μέθης εἰσεκάλου
 »τοὺς μονομάχους· και ὁ μὲν ἅμα ἐσφάττετο, αὐτοὶ δ' ἐκρότου ἐπὶ τούτῳ
 »ἡδόμενοι! Ἦδη δὲ τις και ταῖς διαθήκαις γέγραφε γυναίκα εὐπρεπεστά-
 »ταις μονομαχῆσαι ἃς ἐκέκτητο, ἕτερος δὲ παίδας ἀνήθους ἐρωμένους
 »ἔαυτοῦ». ²

Και μὴ νομίσωμεν ὅτι πρὸς τοὺς δούλους οὕτως ἐφέροντο μόνον οἱ δεσπό-

¹ Ὁ ἀδελφὸς ἦν Τίτω Λεύκιος Φλαμίνιος οὔτε τᾶλλα προσοικῶς ἐκείνῳ τὴν φύσιν ἔντε
 »ταῖς ἡδοναῖς ἀνελεύθερος δεινῶς και ὀλιγοφρότατος τοῦ πρέποντος. Τούτῳ συνην μισρακί-
 »σκος ἐρωμένος. . . Ἐν οὖν πότῳ τινὶ θρυπτόμενος πρὸς τὸν Λεύκιον οὕτως ἔφη σφόδρα φι-
 »λῶν αὐτὸν, ὥστε θέαν μονομάχων ἀπολιπεῖν οὕτω γεγονὸς ἀνθρώπου φονευομένου θεατῆς,
 »τὸ πρὸς ἐκείνον ἦδ' αὐτὸν ἐν πλείονι λόγῳ θέμενος. Ὁ δὲ Λεύκιος ἡσθεῖς «Οὐ-
 »δὲν ἔφη, δεινόν. Ἰάσομαι γὰρ ἐγὼ σου τὴν ἐπιθυμίαν» και κελεύσας ἕνα τῶν καταδικῶν ἐκ
 »τοῦ δεσμοτηρίου προσαχθῆναι και τὸν ὑπηρετὴν μεταμειψάμενος ἐν τῷ συμποσίῳ προσέτα-
 »ξεν ἀποκῆσαι τοῦ ἀνθρώπου τὸν τράχηλον. Οὐαλέριος δὲ Ἀντίας οὐκ ἐρωμένῳ φησὶν, ἀλλ'
 »ἐρωμένῳ τοῦτο χαρίσασθαι τὸν Λεύκιον» (Πλούτ. Τίτ. Φλαμ. κεφ. 18, 3, 4.) Τὸ γεγονός
 τοῦτο ἀποδείκνυσι τὴν ἐν Εὐαγγελίοις ἱστορίαν τοῦ φόνου τοῦ Προδραμοῦ Ἰωάννου ἀληθῆ
 και βεβαίαν και κατ' ἔθος φαίνεται Ῥωμαϊκὸν ἢ μοιχαλὶς Ἡρωδίας ἐξήτησε τὴν κεφαλὴν
 Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. (Μάρκ. ζ', 21 και ἐξ). Τὸ γεγονός τοῦ Τίτου Φλαμίνου και τοῦ
 Ἡρωδίου ἐνθυμίζει ἡμᾶς τὸ τοῦ Μωάμεθ Β'. Μωάμεθ ὁ Β', ὁ ἐκπορθητῆς τῆς Κωνσταντι-
 νουπόλεως ἠγάπα τὴν ζωγραφικὴν, και ἐκαυχᾶτο μάλιστα ἐπὶ τῇ γνώσει τοῦ ἐκτιμᾶν τὴν
 ἀξίαν τῶν καλλιτεχνημάτων· εἰς λοιπὸν τῶν Χριστιανῶν προσήνεγεν αὐτῷ εἰκόνα γραφεί-
 σαν παρ' αὐτοῦ και περιστάσαν τὴν ἀποτομήν τῆς κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Τὸ
 ἔργον ἦτο τῷ ὄντι ἄξιον λόγου και ὁ Μωάμεθ ἐπήνεσε τὸν ζωγράφον. «Και ὅμως, προσέθη-
 κεν, ἡ κεφαλὴ ἔχει μικρὰν τινα ἔλλειψιν· διότι τὸ στόμα δὲν παριστᾷ τὴν
 μικρὰν συστολήν ἧτις παρατηρεῖται εἰς τὰς κεφαλὰς τὰς ἀρίους ἀποκοπίσας» Εἰπὼν
 δὲ ταῦτα ἐκάλεσε ἐν τῶν περιεστώτων ἀνδραπόδων αὐτοῦ νὰ πλησιάζῃ. Τούτου δὲ προσελ-
 θόντος ὁ Μωάμεθ ἀπέκοψε διὰ μιᾶς τὴν κεφαλὴν, ἔπειτα δὲ ἐξηκολούθησεν ἀταράχως τὴν
 ἐμίλλαν του. Ἰδὲ, εἰπὼν, τῷ ἐντρόμῳ ζωγράφῳ, «Πῶς τὸ στόμα τῆς κεφαλῆς ταύτης συ-
 »στέλλεται. . .» (Πανδῶρ. τόμ. 6, σ. 578). — 2 Παρ' Ἀθηναίῳ, Δ', κεφ. 39.

ται ἢ οἱ ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες, οἱ πατέρες τοῦ λαοῦ οὕτω μετεχειρίζοντο οὐ μόνον τοὺς δούλους, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄνθρωπον. Κόμμοδος ὁ ἐξωλέστατος αὐτοκράτωρ συχνὰ ἔθραυε τὸ σκέλος τοῦ ἀνθρώπου, ὃν κατὰ πρῶτον ἀπῆντα καθ' ὁδὸν ἢ ἐξέβαλλε τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ. Ἀντήμοιβε δὲ τοὺς οὕτω πάσχοντας διὰ χρυσοῦ νομίσματος! Ἐπὶ τῶν δειπνῶν αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἦτο θηριωδέστατος. Διέταξέ ποτε νὰ φέρωσι δύο ἄνθρώπους γρυποὺς, οὓς γυμνώσας περιέχυσεν αὐτοὺς βράζοντα ζωμόν σινάπεως. Οἱ παριστάμενοι ἐγέλων ἄσβεστον γέλωτα ¹.

(ἔπειτα τὸ τέλος).

ΤΟ ΔΗΛΙΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ *

ΗΤΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΙΚΙΛΩΝ ΤΟΥΤΟΥ ΣΥΝΩΝΥΜΩΝ
ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΩΝ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΩΣ, ΟΠΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΗΘΟΝΗΣ ΩΣ ΑΚΡΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΕΙΤΕ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ

«Ἐν τῷ ἀγαθῷ πολλοὶς ὀνόμασι καλούμενον, ὅτε μὲν γὰρ φρόνησιν, ὅτε δὲ θεὸν ὅτε δὲ νοῦν καὶ τὰ λοιπά.» εἶπεν ὁ Εὐκλείδης ὁ Μεγαρικὸς ¹. Καὶ ταῦτα μὲν φιλοσοφικῶς ὡς ἀποβλέποντα τὴν θεωρίαν περὶ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ. Οὕτως δὲ καὶ ἡμεῖς λέγομεν, Μία εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐκφράζεται διὰ πολλῆς ποικιλίας τῶν συνωνυμῶν αὐτοῦ, αἵτινες ἐτυμολογικῶς καταπτῶσιν εἰς παρομοίαν δῆλωσιν τῶν ἐννοιῶν.

α' Ἀρχόμεθα νῦν ἀπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ ἀγαθὸν πόθεν κατὰγεται καὶ τί σημαίνει; Ἀπὸ τοῦ ἐπιτακτικοῦ ἄγαν ἔχομεν τὸ ἄγαμαι ὃ ἐστὶ ἄγαν ἢ περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν καθὸ ἀγαστόν. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄγαν καὶ τὰ ἀγαπῶ καὶ τὸ ἀγάλλομαι συνωνύμως ἔχοντα πρὸς τὸ ἄγαμαι. Τὸ ἀγαθὸν οὖν εἶναι τὸ ἡμῖν ἀγαπητὸν καὶ τὸ ἡμᾶς ἀγάλλον. Ἐρχόμεθα εἰς τᾶλλα.

β' Ὅ,τι ἀγάμεθα ἢ ἀγαπῶμεν καὶ ἐφ' ᾧ ἀγαλλόμεθα τοῦτο καὶ αἰρούμεθα, τούτῳ καὶ ἀρεσκόμεθα. Ἐπομένως ἀπὸ τοῦ αἰρω ἢ ἄρω, ὅθεν τὸ ἀρέσκω, ἔχομεν τὸ αἰρετόν καὶ ἀρεστόν, τὸ τε ἄρειον καὶ ἄριστον* παρομοίως ἀπὸ

¹ Εὐκόλον εἶνε νὰ πιστεύσωμεν καὶ τὰ βασανιστήρια εἰς τὸν δῆθεν τὸν μάρτυρα οἱ τῶραννοι. Ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μαθάνομεν ὅτι ἔχον διὰ τοῦ στόματος ζέοντα μόλυβδον ἢ ἔθραζον ἐντὸς πίθου ζέοντος ἐλαίου. Ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ ἐβλήθη εἰς πίθον βράζοντος ἐλαίου, ὅθεν ἐξελθὼν ὁσὸς καὶ ἀδελφῆς ἐξωρίσθη εἰς Πάτιον. (Ἐκκλ. Ἱστορ. Κ. Κοντογόγου τομ. Α. σ. 59. Ἐκδ. Α').

* Τὸ παρὸν κεφάλαιον ἐξάγεται ἀπὸ ἀνεκδότου τινὸς συγγράμματος ἐπιγραφομένου Σχεδιάσματα ἐπὶ τῶν ἐτυμολογιῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τὸ τε καθ' ἑαυτὴν καὶ συγκριτικῶς παλλάκις πρὸς τὴν λατινικὴν κτλ' ὑπὸ Κυριακοῦ Λαμπρόλλου. — Καὶ ἕτερα δειγμάτια ἐξεδόθησαν ἄλλοτε ἐν τῇ «Πανδώρα».

¹ Διογεν. Λαερτ. Ἐν βίῳ Εὐκλείδου.

τοῦ φέρω ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ προτιμῶ, κατὰ τὸ λατιν. prae-fero ἔχομεν τὰ φέρτερον φέρτιστον, συνωνύμως ἔχοντα πρὸς τὸ ἄρειον ἄριστον. Ὅ,τι αἰρούμεθα καὶ ἐφ' ᾧ ἀρεσκόμεθα, τούτου καὶ ἐφιέμεθα, διὸ τὸ ἀγαθὸν ἐκλήθη καὶ ἐφετόν. Οὕτω καὶ λατινιστὶ ὀρθο μὲν τὸ αἰρούμαι, optimum δὲ τὸ ἄριστον καθὸ αἰρετόν καὶ ἐφετόν. Αἱ φιλοσοφικαὶ τῶν Ἀρχαίων παρατηρήσεις φέρουσι εἰς τὸν αὐτὸν συμπερασμὸν. Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης «Καὶ ἔστι δὲ τὸ ἀγαθὸν ὃ αὐτὸ ἑαυτοῦ ἕνεκα ἢ αἰρετόν» ¹. Καὶ ὁ αὐτὸς «Διὸ καλῶς ἀπεφῆναι τὸ ἀγαθὸν ὃ πάντα ἐφιέται» ². Καὶ οἱ Στωϊκοὶ «Πᾶν τὸ ἀγαθὸν αἰρετόν εἶναι» ³. Καὶ ὁ Πλωτῖνος. «Τὸ δ' ἀγαθὸν ἔτε πάλαι παρὸν εἰς ἔφρσιν σύμφυτον ἡμῖν ἐστὶ» ⁴.

γ' Καὶ τὸ ἐν σχήματι πρᾶσθητικῶ ἀμεινον ὑποθέτει θετικόν τι ἀμεινον ὅθεν ἀμεινον καὶ κατὰ μετὰθεσιν τῶν φωνηέντων ἀμεινον, ὅπως καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ. Τοῦτο βεβαίως προέρχεται ἀπὸ ῥήματός τινος ἄμω ὃ ἢ χρῆσις ἀπωλέσθη, ἀλλὰ ἔχνη ὄρωται ἐν τοῖς (ἔμω) ἡμείρω τὸ ἀγαπῶ ἐρῶ, ἡμερος ὁ ἔρω, κατὰ τὰ λατιν. amo amor. Ἐκ τοῦ ἔμω καὶ ἡμείρω ἐκείνου πρέπει νὰ ὑποτεθῇ καὶ ἀμέρω, ὅθεν καὶ αἰολοδωρ. ἀμερτόν τὸ ἀγαπητόν καὶ ἐρατόν. Ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων ἰδίως δὲ πόλεων παρ' Ὀμήρῳ δίδονται τὰ ἐπιθετα ἐρατεινῆ, ἡγαθέη (δηλ. ἀγαθέη) ταυτοσημαντα τοῖς ἐρασμία ἐραστή συστοιχοῦντα τῷ λατιν. amoenia, ὡς καὶ amoenitas, ἢ τῶν τρόπων ἐρασμιότης συνώνυμον τῷ amabilitas, ἐκ τούτων καὶ τὸ λατιν. Amanda οἶον Ἐρατώ.

δ' Ἀπὸ τοῦ βούλομαι, αἰολ. βόλομαι, λατιν. volo θέλω, vis θέλεις, vult θέλει, velleim θέλοίμην, velle θέλεις προέρχεται ἄχρηστον τι βέλτον ἀλλ' ὕπερ κατὰ τοὺς ἠ-Κρήτας δελτὸν, ὅθεν τὰ κατὰ βαθμοὺς βέλτιον βέλτιστον, καθὸ βουλόμενον καὶ ἐθελόμενον καὶ οἶον εἰπεῖν βουλευτὸν καὶ θελητόν. Ἀπὸ τοῦ βούλομαι ἢ βουλή καὶ βούλησις θέλησις, ὕπερ διακριτέον ἀπὸ τοῦ βουλή ἢ συνέλευσις, καὶ βούλησις ἢ διάσκεψις, περὶ ὧν ἐκτάδην πραγματεύομαι ἄλλαχοῦ. Τούτοις συνέχουσι καὶ τὰ ἀγγλικά το will τὸ θέλει, the will ἢ θέλησις καὶ well τὸ καλὸν καθὸ θελητόν καὶ ἐφετόν, καὶ τὰ γερμανικὰ zu vollen τὸ θέλειν βούλεσθαι καὶ das wohl τὸ καλὸν καθὸ βουλόμενον. Ἐκ τούτου εἰκάζομαι ὅτι καὶ τὸ ἐν ταῖς λατινικαῖς γλώσσαις bello τὸ καλὸν τῇ μορφῇ, τὸ εὐμορφον, γίνεται ἀπὸ τοῦ volo, ὃ τὸ ἀπαρσμφ. velle, οἶονεἰ vello, καθὸ volutum θελητόν. Ἄλλοι δ' ἄλλα βούλονται περὶ τούτου.

Ἐπὶ τοῦ αἰολοδωρ. δέλω τὸ θέλω, ὅθεν ἐγένετο τὸ ἡδὴ ῥηθὲν κατὰ ἠ-Κρήτας δελτὸν, προέρχεται εἰσέτι καὶ τὸ λατιν. deli-go σημαῖνον τὸ ἐφιέμαι, ἀγαπῶ, ἡδομαι ἐξ ὃς deliciae αἰ ἡδοναί. Προφανῶς οὖν ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ παρ' Ὀμήρῳ κατ' ἀντιμετάθεσιν ἐλδῶ τὸ ἐφιέμαι, ἐπιθυμῶ κ.τ.λ.

Λίαν προσφωρῶς ἄρα τὸ τέλειον ἀγαθὸν ἢ εὐδαιμονία ἐκλήθη λατινιστὶ fe-

¹ Ῥητορ. Α. σ. § 1. — ² Ἠθικ. Νικομ. Α. α § 1. — ³ παρὰ Λαερτίῳ βιβ. Ζ σελ. 908 καὶ Στωβ. σελ. 126. — ⁴ Ἐνεαδ. Ε. σ. 16.

licitas οἷον velocitas, ἡ πρὸ παντός ἄλλου θέλομεν, ὑποτιθεμένου ἐνταῦθα ῥήματος velico ὡς προσρχομένου ἀπὸ τοῦ ἤδη ῥηθέντος volo velo κατὰ τὸ δέλω deli-go. Ἄλλα δι' ἄλλων ἄλλοι θέλουσιν, παραβληθῆτω τούτοις καὶ τὸ ἐρόν.

ε' Ἡ θέλησις τὸ θέλειν, καθὸ ἐπιθυμία καὶ ἐφροσις, ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἤχου τοῦ στοιχείου λ συναρμολοζομένου μεθ' ἀπάντων τῶν φωνηέντων ἐν ποιητικαῖς παντοδαύταις *la le li li lo lo lou*. Οὕτως ἐν πρώτοις ἔχομεν λῶ δωρ. τὸ θέλω ἐξ οὗ λῆμα καὶ λῆσις ἢ θέλησις. Ἐκ τούτου ἀρα καὶ τὰ (λῶν τι) λῶιον λῶστον σημαίνοντα τὸ ἤδη ῥηθὲν βέλτιον βέλτιστον καθὸ θελητόν τούτου ὑπάρχει καὶ ἕτερος τύπος ἀχρ. λιῶ, ὅθεν τὸ παρ' Ὀμήρῳ λιλαίομαι, τὸ εἰς ἄκρον ἐπιθυμῶ, ὅπερ καὶ λίπτω, ἀφ' οὗ λίψ λιπὸς ἢ ἐπιθυμία. Ἐκ τούτων οὖν καὶ τὰ λατιν. lubeo εἴτε libeo (οἷον λιπέω) τὸ ἐπιθυμῶ, ἀγαπῶ, ὅθεν lubido καὶ libido ἢ ἐπιθυμία, ἥτις ἐλληνιστὶ ἐν μὲν τῇ γεύσει λέγεται λιχνεῖα, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ τῆς ἀφῆς αἰσθήσει λαγνεῖα, ἀγγλ. de lust. Ἐκ τούτου καὶ λατινιστὶ ἡ πόρνη, καθὸ λάγνος γυνή, λέγεται lupa (κ=π) καὶ οὐχὶ ὡς κοινῶς θέλουσιν ὅτι μεταφορικῶς ἀπὸ τοῦ lupa ἢ λύκαινα, τί γὰρ ἀλλήλαις τὸ κοινόν; γαλλ. lubie ἢ ἀλλόκοτος ἐπιθυμία. Ἐκ τούτων λίσσομαι ἢ λίττομαι, λιπαρῶ σημαίνοντα τὸ δέομαι τυχεῖν τινος καθὸ λιπτόμενος, ἢ λιλαιόμενος αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις καὶ τὰ ποιητικὰ ἐπιθυμίας καὶ ἐφέσεως σημαντικὰ λιχάζω λιμβεύω λαγγεύω γ-λίχομαι, καὶ τὰ δημοτ. κοινῶς καὶ κατὰ διαλέκτους λαχταρῶ λαλάζω λιμβίζομαι λιγουρεύω λιχουδεύω ἐξ οὗ λιχούδης ὁ παρ' ἀρχ. λίχνος ὄσις καὶ λιμβός. Ταῦτα λατιν. liguro καὶ figurio. Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς καὶ τὸ γαλλ. glouton ἰταλ. ghioto ὁ λαίμαργος, ὡς πολλῶν ἐδεσμάτων γλιχόμενος. Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι ἐν τῇ Ν-Ἡπειρωτικῇ διαλέκτῳ *λάβα* ἢ σφοδρὰ ἐπιθυμία¹, ἥτις κοινῶς λέγεται *λαχτάρα*. Τὸ γλυκὸ αἰολικῶς ἐλέγετο *γλουκοῦ*, ὡς ἐν τινι ἀποσπάσματι τῆς Κορίνθης (17) παρὰ δὲ τοῖς Ν-Λεσβίοις *γλουχὴ* ἢ ἐπιθυμία². Ἐντεῦθεν τὰ τουρκοφανῆ κυρίως δὲ ἐλληνογενῆ *λουκοῦμι*, *λουκουμάς* εἶδη γ-λυκουσμάτων.

ς' Ἐκ τούτων εἰκάζομαι ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν ῥιζικῶν προέρχεται καὶ τὸ γερμαν. g-lück ἀγγλ. δὲ lucknes ἢ εὐδαιμονία (ἐκλιπόντος τοῦ g ὅπως καὶ ἐν τῷ γ-λυφόν δημ. δὲ καὶ βλυχόν ἀγγλ. luscious) καθὸ γ-λυκεῖα καὶ ἡδεῖα, περὶ οὗ λαλήσομεν ἐν τοῖς περαιτέρω. Ἴσως ἀπὸ τῶν αὐτῶν ῥιζικῶν καὶ τὰ γερμαναγγλ. zu lieben, to love τὸ ἀγαπᾶν καὶ ἐρᾶν, die liebe, the love ὁ ἔρως ἢ ἀγάπη ὡσαύτως καὶ τὰ zu leben, to live τὸ ζῆν, das leben, the life ἢ ζωὴ καθὸ λιλαιόμενα καὶ ἀγαπώμενα. Ἐντεῦθεν τὸ παρομιμακόν zu leben ist zu lieben, to live is to love. Καὶ ἀμοιβαδόν. Ἄλλα περὶ τῶν τοιούτων κρινέτωσαν οἱ Γερμανοί. Εἰρήσθω ἐπὶ τέλους ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν πηγῶν καὶ παρ' ἡμῶν δημοτικῶς ἢ ὠραία γυνὴ ἐκλήθη *λιγερή* καθὸ λιλαιομένη ἐφετῆ καὶ ἐραστῆ.

¹ Ὡς ἐν τῷ «Φιλολογ. Συλλογ. Κωνσταντινουπόλεως». 1873—4 σ. 589.

² Νεοελλην. Ἀνάλεκτα τ. Α. σ. 398.

ζ' Τὸ παρ' Ὀμήρῳ *αἰγί-λιψ πέτρῃ* λεγόμενον ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν βράχων, οἱ σχολιασταὶ ἐξηγοῦσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ λείπω, ὅπερ καὶ λιμπάνω, σημαῖνον τὸ ἀφήμι εἴτε ἀφίεμαι δημοτ. ἀφίνω, ὡς δῆθεν καὶ παρ' αὐτῶν τῶν αἰγῶν καταλιμπανόμενον, ἀφίεμενον, ἀφινόμενον διὰ τὸ λίαν δύσβατον. Ἄλλ' ἡ φύσις τῶν πραγμάτων δεικνύει ὅλον τὸ ἀντίθετον, δηλαδή ὅτι ἀπὸ τοῦ λείπτω τὸ ἐφίεμαι, ἐπιθυμῶ, ὡς ὑπὸ τῶν αἰγῶν ἰδίως λειπτόμενον, φιλούμενον, ἐφίεμενον καὶ οὐχὶ ἀφίεμενον. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν οὐχὶ ἕνεκα καταλείψεως, ἀλλὰ καταλήψεως, οὐχὶ ἀποχῆς ἀλλὰ κατοχῆς. Ἐκ τούτου καὶ τὸ ὄνομα Αἰγίλιψ ἐπὶ διαφόρων νήσων καὶ ἐρημονήσων οὐ μόνον ὑψικρήμων, ἀλλὰ καὶ ὄμαλοτέρων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατεχομένων ὑπὸ εἴτε ἀγρίων εἴτε ἡμέρων αἰγῶν, οἰοῦνται Αἰγοφιλῆς.

η' Κοινῶς νομίζεται καὶ λέγεται ὅτι τὸ λατιν. jubeo προστάττω προέρχεται ἀπὸ τοῦ jus juris ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ δύναμις καὶ ἐξουσία, ἀλλ' ἐγὼ ὑποπτεύομαι μήπως ἀπὸ τοῦ lubeo τὸ βούλομαι ἀγαπῶ ἐφίεμαι καὶ θέλω ὅθεν καὶ δακιστὶ a jubi τὸ ἀγαπᾶν ὃ γὰρ βουλόμεθα τοῦτο καὶ προστάττωμεν, δηλαδή ἐπὶ τούτου ἐκφράζομεν τὴν βούλησιν ἡμῶν¹. Ὁμοίως ἔχομεν δακιστὶ a postti τὸ ἐπιθυμεῖν, postti ἢ ἐπιθυμία (ἴσως ἀφ' ἧς ῥίζης καὶ τὸ ἐλλην. πόθος καὶ ποθεῖν) ἀλλὰ καὶ postim ὄρισάτε προστάξάτε, δηλαδή ἐκφράσατε τὴν ἐπιθυμίαν, τὸν πόθον ἡμῶν. Ἐντεῦθεν ἢ ῥήσις sic volo sic jubeo, ἐπὶ τὸ κομψότερον ἡδύνατο εἶναι sic lubeo sic jubeo.

θ' Εἶδομεν μέχρι τοῦδε ὅτι πάντα τὰ τῷ Ἀγαθῷ συνώνυμα φέρουσι σημασίαν ἀγαπήσεως θελητήσεως ἐφέσεως ὀρέξεως κ.τ.λ. ἀλλὰ τῷ Ἀγαθῷ συνώνυμῳ καὶ τὸ Καλόν. Πόθεν τοῦτο; Ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κρατύλλῳ (§ 39) θέλει ὅτι τὸ καλὸν ἐρρήθη ἀπὸ τοῦ καλεῖν ἦτοι ὀνομάζειν τὰ ὄντα· καὶ ἐπειδὴ τὸ καλεῖν καὶ ὀνομάζειν εἶναι ἡ ἀρίστη τῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργειῶν, ἐκ τούτου τὸ ἀρίστον ἐκλήθη καὶ καλόν. Πρόσῆγγισεν ὁ θεὸς Πλάτων, ἀλλ' οὐκ ἤγγισε. Νομίζω ὅτι, ἐπειδὴ καλοῦντες, δηλαδή προσκαλοῦντες τινα φωνοῦμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐκ τούτου ἐγένετο κατὰ μετάληψιν ἢ χρῆσις τοῦ καλῶ ἀντὶ τοῦ ὀνοματοθετοῦ². Ὁμοίως καὶ ἀπὸ τοῦ λατιν. clamare τὸ κράζειν, προέρχεται τὸ ἰταλ. chiamare τὸ τε προσκαλεῖν καὶ τὸ ὀνοματίζειν.

Τὸ Καλόν οὖν, καὶ ὡς ἄλλως εἶπεν τὸ Κάλλος, ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὅτι καλεῖ ἡμᾶς πρὸς ἑαυτὸ, ἦτοι θέλγει, ἔλκει καὶ κινεῖ. Διὸ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ λέγει «Τὸ ὀρεκτόν καὶ νοητόν κινεῖ οὐ κινούμενον . . . κινεῖ δὲ ὡς ἐρώμενον (Μεταφυσ. Β. § 7). Ἄλλα δυνάμεθα εἶπεν ἐξ ἀντιθέτου ὅτι καὶ ἡμεῖς καλοῦμεν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ Καλόν, τὸ Κάλ-

¹ Καὶ ἐτέρας ἐναλλαγὰς μεταξὺ τοῦ λ καὶ τοῦ γ εἴτε λατιν. j, ὅρα ἐν τῷ κερ. Δ' γ=λ. — Ἐκ τούτου λατιν. καὶ jubiolo τὸ ἀγαλλιάμαι καὶ εὐφραῖνομαι καθὸ ἐπιτυχῶν τῶν ὧν βούλομαι καὶ ἐφίεμαι.

² Περὶ τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ Καλοῦ ὅρα τὰ ἐκτάδην λεγόμενα ἐν τῷ τῷ Διονυσίῳ τῆς Ἀρεοπανίτῃ ἀποδοδομένου συγγράμματι Περὶ τῶν θεῶν ὀνομάτων ὅτι τὸ Καλόν ἀπὸ τοῦ καλεῖν καὶ ἄλλα πάμπολλα ἐν κερ. Δ. ἄπαν τὸ § 7 εἴτε δὲ καὶ τὰ 14, 18.

λος, ἵνα κινήθῃ καὶ κλίνη πρὸς ἡμᾶς. Ἄδιάφορον καὶ καλοῦμεν καὶ καλοῦμεθα ἀμοιβαδόν. Οὕτω κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἰδίωμα τὴν κλίωιν inclination, ἣν ἔχει τις πρὸς τὸ ἀφιερῶσθαι περὶ τὰ θεῖα λέγομεν κλῆσιν vocat-ion ὡς γινομένην παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκ τούτου κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τοῦ βίου ἐπιτηθευμάτων καὶ ἐπαγγελμάτων. Ὅμοιον τι παρουσιάζεται καὶ ἐν τῷ κοσμολογικῷ ὀρίζοντι· ὁ ἥλιος ἄρα καλεῖ, θέλγει, ἔλκει τοὺς πλανήτας, ἣ οἱ πλανῆται κλίνουσι πρὸς τὸν ἥλιον, ἐφίενται αὐτοῦ; Ἡ περὶ τὸν ἥλιον κίνησις αὐτῶν εἶναι ἄρα ἀποτέλεσμα ἐπιρροῆς τούτου πρὸς ἐκείνους ἢ καταρροῆς ἐκείνων πρὸς τοῦτον; Ἐλξίως ἄρα (attraction) ἢ ροπῆς (gravitation); κατὰ δὲ τὰ ἥδη ρηθέντα κλήσεως ἢ κλίσεως; Ἡ λύσις τούτων οὐ παρ' ἡμῖν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τούτων παρατηρῶ ὅτι τὸ ἐφίεμαι, ἐπιθυμῶ λέγεται ἰταλιστὶ bramo καὶ brama ἢ ἐπιθυμία. Ἴσως ἀπὸ τοῦ ἑλλην. δράμω, κινεῖμαι καὶ ὀρμῶ πρὸς ἀπόλαυσιν ἀντικειμένου τινός. Ἀλλὰ τούτῳ ἀμιλλᾶται τὸ σανσκριτ. brahamaan εὐχῆ, δέησις, ἱκεσία, ἄπερ ἐφέσεως καὶ ἐπιθυμίας τινός σημαντικά. Λέγεται ὡσαύτως καὶ λατινιστὶ desidero ἄλλα περὶ τούτου λαλήσω ἀρμοδιώτερον ἐν τῷ περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ εἶδω παρκαγομένων κεφαλαίῳ.—Ἐπὶ τέλους περὶ τοῦ Κρατίστου λέγω, ὅπως ἀπὸ τοῦ ἄγαθον ἐγένετο ἀγαθόν, οὕτως καὶ ἀπὸ τοῦ συνωνύμου αὐτῷ κάρτα, ὅθεν τὸ κράτος γίνεται τὸ κάρρων-ος, οὐ τὸ οὐδέτερον κάρρον, ὅθεν τὰ κρεῖον κρεῖττον κράτιστον, τὸ ἀριστον καὶ κάλλιστον.

Ἢ Ἄλλ' εἰς τί συνίσταται ἄρα τούτο τὸ πολλοῖς ῥήμασι καλούμενον ἀγαθὸν καλὸν ἀμεινον λῶστον ἀριστον βέλτιστον κράτιστον κάλλιστον ἐσθλὸν κ. τ. λ.;

Οἱ παλαιοὶ κατὰ διαφόρους τρόπους εἴτ' ἐξέλαβον εἴτ' ἐξέφρασαν αὐτὸ, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ ἐγκεκαραγμένου γνώμικου ἐν τοῖς προπύλαις τοῦ κατὰ τὴν Δῆλον ναοῦ, ὅθεν καὶ Δῆλιον ἢ Δητῶν ἐκλήθη ἐπιγράμμα.

Κάλλιστον τὸ δικαιοτάτον, λῶστον δ' ὑγιαίνειν
Ἢδιστον δὲ τυχεῖν ὧν τις ἕκαστος ἐρᾷ 1

Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως δὲν παραδέχεται ταύτας τὰς διαστολάς, λέγων ἐν τοῖς αὐτοῦ Ἠθικοῖς Εὐδημίοις (Α, α). «Ὁ μὲν ἐν Δῆλῳ παρὰ τῷ Θεῷ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἀποφηνάμενος συνέγραψεν ἐπὶ τὸ προπύλαιον τοῦ Δητῶν ἡδελῶν, οὐχ ὑπάρχοντα πάντα τῷ αὐτῷ τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ ἡδύ, ποιήσας Κάλλιστον τὸ δικαιοτάτον 2 (κ.τ.λ. ὡς ἔνω). Ἡμεῖς δ' αὐτῷ μὴ συγχωρῶμεν, ἢ γὰρ Εὐδαιμονία κάλλιστον πάντων οὕσα, ἡδιστὸν ἐστίν». Καὶ ἐν τοῖς Ἠθικοῖς Νικομαχείοις (Α. κ.) «Ἀριστον ἄρα καὶ κάλλι-

1 Θεογν. Γνωμικῶν σ. 225—6.

2 Τὸ ἐπιγράμμα τοῦτο ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ Γοργία καὶ ἐν τοῖς Νόμοις· ἔτι καὶ ὑπὸ Κλήμεντος ἐν Στρωματ. Α. σ. 483.

στον καὶ ἡδιστον ἢ Εὐδαιμονία καὶ οὐ διώριστα κατὰ τὸ Δηλιακὸν ἐπιγράμμα κ. τ. λ. 1».

Ἐπάρχει ὅμως καὶ ἑτέρη κατασκευὴ τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράμματος, ὅπερ ὁ Ἀθήναιος ἐν τῷ Δειπνοσοφιστῇ (ΙΕ § 50), θέλει ὡς σκολιὸν ἀδέσποτον, ἄλλοι δ' ἀποδίδουσι τῷ Σιμωνίδῃ καὶ ἕτεροι τῷ Ἐπιχάρμῳ.

Ἰγναίνειν μὲν ἀριστον ἀνδρὶ θνατῷ
Δεύτερον δὲ καλὸν γενέσθαι,
Τὸ τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως
Καὶ τὸ τέταρτον ἡβᾶν μετὰ φίλων.

Τούτο (αὐτόθι) Ἀλεξανδρίδης ὁ κωμικὸς ἐχλεύασεν οὕτως·

Ὁ τὸ σκολιὸν εὐρὼν ἐκεῖνο δασὶς ἦν,
Τὸ μὲν ὑγιαίνειν πρῶτον ὡς ἀριστον ἦν
Ἐνόμασεν ὀρθῶς, δεῦτερον δ' εἶναι καλὸν,
Τρίτον δὲ πλουτεῖν, τοῦθ' ὀρθῶς ἐμαίνετο,
Μετὰ τὴν ὑγίαν γὰρ τὸ πλουτεῖν διαφέρει
Καλὸς δὲ πεινῶν, ἔστιν αἰσχρὸν θηρίον.

Συντομώτερον καὶ ἀφελέστερον ἐξέφρασθη Φιλῆμων ὁ κωμικὸς 2.

Αἰτῶ δ' ὑγίαν πρῶτον, εἴτ' εὐπραξίαν,
Τρίτον δὲ χαίρειν, εἴτ' ὀφείλειν μηδεμίαν.

Ἢ Ἐν τούτοις τοῖς ἐπιγράμμασιν ἀπηντήσαμεν καὶ ἑτέραν λέξιν τὸ ἡδύ περὶ ἧς μέχρι τούδε οὐδεὶς ἐγένετο λόγος. Πόθεν τούτο; Τὸ ἡδύ καὶ ἡδομαί δωρ. ἄδύ, ἄδομαί, ὅθεν (ἀσμένως) ἀσμένως τὸ ἡδέως, γίνεται ἀπὸ τοῦ εἶδεν τὸ ἐσθίειν λατιν. ede-te σανσκριτ. aditi, ἀγγλ. to eat, γερμ. zu essen. Ἐντεῦθεν ἐδανόν (μετὰ ψιλῆς) τὸ φαγώσιμον, τὸ καλὸν πρὸς τὸ φαγεῖν καὶ ἐδά-τεῦθεν ἐδανόν (μετὰ δασείας) τὸ ἡδύ τε καὶ γλυκύ. Ἀπὸ τοῦ ἡδέως τούτου συνδυαζομένου μετὰ τοῦ ἐπιφώρηματος εὐ (ὅπερ λατιν. ἐν συνθέσει ὅμως ju καὶ σανσκριτ. ju ἢ su) γίνονται τὰ σανσκριτ. su-aditi εὐάδεσθαι (ὡς ἐν Ὀμήρῳ) ἀρέσκειν καὶ τὰ λατιν. su-adeo πείθω, δηλαδὴ ἡδεσθαι τοῖς λεγομένοις ποιῶ, su-avis (οἶον su-adis) ὁ ἡδύς καὶ γλυκύς. Οὕτως καὶ ἀγγλογερμανιστὶ sw-eet καὶ (ju-ess) jüss ὁ γλυκύς καὶ εὐ-ηδύς 3 ὁ ἐν τῷ ὕφει τῆς Π. Γραφῆς καλὸς εἰς βρωσίαν, ῥηθὲν περὶ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ ἐν τῇ Ἐδέμ.

Ταῦτα ἐδραιοῦνται καὶ ἀπὸ τῶν ἀκολουθῶν ἐκφράσεων τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς αὐτοῦ Ἠθικοῖς Νικομαχείοις (Ι. γ) ὅπου ἐνδικατρίβει περὶ τῆς ἐν γένει Ἠδονῆς. «Καὶ λέγουσι δὲ τὴν μὲν λύπην ἐνδειαν εἶναι τοῦ κατὰ φύσιν,

1 Ἀλλὰ εἰς τί συνίσταται ἡ λεγομένη Εὐδαιμονία; Ὁ Βάρων κατὰ τὸν ἐγ. Δεγουσί-νον εἶχε συνάξει διακοσίας ὀγδοήκοντα τέσσαρας ποιικίλιας δοξασιῶν καὶ ὀρισμῶν ὑπὸ τῶν Ἀρχαίων. Ὅποια ἀνεξάντητος πηγὴ διχογνωμιῶν!!!

2 Ὡς παρὰ Δουκιανῶν ἐν τῷ αὐτοῦ Ἰπὲρ τοῦ ἐν προαγορεύσει παισίματος, § 6.

3 Οὕτως ἔχουσι καὶ τὰ σανσκριτ. su-adas ὁ εὐ-ηδύς (διὰ τοῦ η) su-vidas ὁ εὐ-ειδής (διὰ τοῦ ει), su-manas ὁ εὐ-μενής su-labas ὁ εὐ-λαβής κτλ.

πτην δ' ἡδονὴν ἀναπλήρωσιν . . . Ἡ δόξα δ' αὐτὴ δοκεῖ γεγενῆσθαι ἐκ τῶν »περὶ τὴν τροφὴν λυπῶν καὶ ἡδονῶν ἐνδεεῖς γὰρ γιγνομένουσιν καὶ προλυπηθέντας ἡδεσθαι τῇ ἀναπλήρωσει». Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀναπλήρωσις γίνεται διὰ τῆς ἐδέσεως, ἐρχόμεθα εἰς τὸ ἡδεσθαι τῇ ἐδέσει. Ἐνταῦθα ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦ λέγουσιν αἰνίττεται τὸν Πλάτωνα εἰπόντα ἐν τῷ Φιλήβῳ (σ. 31 ἄλλ. 175) ὅτι πᾶσα λύπη λύσις ἐστὶ καὶ κένωσις ἢ δ' ἡδονὴ πλήρωσις ὡς καὶ πολλαχοῦ τῶν τοῦ Πλάτωνος ἀπαντᾶται ἢ τοιαύτη ἰδέα. Περιττὸν νὰ ἀντιγράψω ἐνταῦθα τὰ διάφορα χωρία ἅτινα εὐκόλως δύναται τις ἀνευρίσκειν διὰ τῶν πλατωνικῶν λεξιμῶν ἐν τῇ λέξει ἡδονή. Ταῦτὸν λέγω καὶ περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς αὐτοῦ τριπλοῖς Ἑθικοῖς. Ἀμφότεροι ὅμως ἐπειγόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ὑπερσχύσεως τῆς ἠθικῆς ἰδέας ἀπορρίπτουσι ἐπὶ τέλους τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἡδονὴ ἀπλήρως πληρωσις τῶν ἀναγκῶν ἐστὶ. Ἡμεῖς τῶρα δὲν καταγινομεθα περὶ τοῦ τί ἐστὶν ἡ ἡδονή, ἀλλὰ περὶ τοῦ πόθεν ἡ λέξις αὕτη ἔλκει τὸ ἔτυμον αὐτῆς καὶ εὐρίσκουμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔδειν τὸ ἐσθίειν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐνθάδε γραμματικῶς καὶ ἔτυμολογικῶς περὶ τῆς λέξεως ἡδονή. Περὶ δὲ τῆς τοῦ πράγματος ἰδέας ὁ βουλούμενος γινώσκειν τι τῶν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων γραφέντων, ἐπίτω τὸν Πρόλογον τοῦ Κ^{οῦ} Γ. Μιστριώτου ἐπὶ τοῦ Γοργίου τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν αὐτοῦ Διαλόγων (Ἀθήνησι 1872) καὶ τὴν περὶ τούτου ἐπίκρισιν τοῦ Κ^{οῦ} Θεαγένους Λειβαδά ἐν τῇ *Κλειοῖ* τοῦ Σεπτεμβρίου 1874 ὑπ' ἀριθμοῦσιν 688—692.

ἰδ' Γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ γενέσει τῶν γλωσσῶν ἄπασαι αἰ νοητικαὶ ἐνέργειαι καὶ ἠθικαὶ νοήσεις ἐκλήθησαν ἀπὸ τῶν ὕλικῶν αἰσθησεῶν, μάλιστα δὲ τῶν μᾶλλον παχυλῶν συνήθως συγχεόμεναι μετ' αὐτῶν ἀλλ' αἱ ὀνομασίαι ἔμειναν αἱ αὐταὶ ἔτι καὶ ἀφοῦ διὰ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ ἀνεπτύχθη ἡ λεπτοτέρα καὶ εὐγενεστέρα κατὰληψις αὐτῶν.

Οὕτω λ. χ. τὸ λατιν. *gustus* γινόμενον ὅθεν καὶ τὸ ἑλλην. γεῦσις καὶ τὸ γερμ. *guste* γεῦμα, κατ' ἀρχὰς ῥηθὲν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ στόματι καὶ τῷ λάρυγγι αἰσθησεῶς τῆς ἐδέσεως, ἐξετάθη ἐν ταῖς νεολατινικαῖς γλώσσαις ἐπὶ τῶν τῆς ὀράσεως καὶ ἀκροάσεως καὶ νοήσεως τὸ δὴ λεγόμενον ἰταλ. *gusto*, γαλλ. *gôûr*. Οὕτω γαλλιστὶ λέγεται *gôûter la paix, le bonheur* καὶ ἐπὶ πάσης καλαισθησίας καὶ καλλιτεχνίας *la musique, la peinture*, ὅπερ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐλέγετο ἡδεσθαι ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ λατιν. *sensus* ἐγένοντο τὰ γαλλ. *sensation* ἢ παχυλὴ αἰσθησις καὶ *sentiment* τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς αἰσθημα. Εἰσέτι τὸ λατιν. *tactus*, γαλλ. δὲ *fact* λεγόμενον ἐπὶ τῆς παχυλῆς ἀφῆς καὶ ἐπαφῆς, ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς νοητικῆς συνωνυμοῦν τῷ *bon goût* ὅπερ ἀγγλ. ἀπὸ τῆς αὐτῆς καταγωγῆς λέγεται *taste*. Ὡς ἐκ τούτων ἀπάντων εἰκάζομαι ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐσθίειν πρέπει νὰ ἐγένετο καὶ τὸ ἐσθίλον κατὰ δὲ συγκατῆν *ἐσθλόν* συνώνυμον πᾶσι τοῖς ἀνωτέρω ῥηθεῖσι λῶον, καλόν, ἀγαθόν

κ.τ.λ. ἐκ δὲ τούτου ὀρμώμενος προβαίνω μέχρι τῆς ὑποθέσεως καὶ περὶ τοῦ γερμαν. *gute* τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐσθλόν.

γ' Ἐὰν οὖν ταῦτα ἔχουσι καλῶς, τότε ἀναντιρρήτως δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι ἀπὸ τοῦ τρώγειν ὅθεν ἡ τροφή, ἐγένετο καὶ ἡ τρυφή ὅπερ συνώνυμον τῇ ἡδονῇ. Περὶ τούτου καταγινομαι πλατύτερον ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ ἐπιγραφομένῳ περὶ τῶν ἐδέσεως καὶ τροφῆς σημαντικῶν. Ἀλλὰ λαλῶν περὶ τῶν τοιούτων ἐνταῦθα ἐμνήσθην τῶν ῥηθέντων ὑπὸ διαφόρων περὶ τοῦ Ἐδέμ ὅπερ καὶ Ἐδέρ, ὅτι κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν σημαίνει τρυφήν καὶ ἡδονὴν καὶ ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο παράγεται ἐξ ἐκείνου. Τοῦτο ἰσχύει ὡς ἂν τις ἔλεγεν ὅτι τὸ Ἐδέμ παράγεται ἀπὸ τοῦ ἔδειν, *sanser*. *adti* τὸ ἐσθίειν λαμβανόμενον μάλιστα ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς ἐνετείλατο τῷ Ἀδάμ « ἀπὸ παντὸς κεύθου τοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ βρώσει φαγεῖ κτλ. » ὅπερ ἰσοδυναμεῖ τῷ ἀπὸ παντὸς ξύλου (καρποῦ) τοῦ ἐν τῇ Ἐδέμ ἐδέσει φαγεῖ. Ἐκάτερον τοῦ ἐτέρου ἀντάξιον.

Ἐχω καὶ ἕτερα εἰπεῖν προκειμένου λόγου περὶ τῆς Ἐδέμ Παραδείσου καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐκρέοντων ποταμῶν, ἔτυμολογικῶς, ἀλλὰ ταῦτα ἐν τῷ περὶ Ἰδαίων κεφαλαίῳ¹. Νῦν δ' ἐπανέρχομαι εἰς τὰ περὶ ἐδέσεως καὶ πληρώσεως καθὸ ἐφέσεως καὶ ἡδονῆς.

ἰδ' Ἐν ταῖς νεολατιν. γλώσσαις ἡ ἡδονὴ καλεῖται *plaisir, piacere* κτλ. ἀπὸ τοῦ λατιν. *placere* τὸ ἀρέσκειν. Τοῦτο δὲ νομίζω ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀρρ. *pleo* ὅθεν τὰ *plenus impleo impletus, repleo repletus, compleo completus* πλήρης ἐμπλεως, πεπληρωμένος κτλ. καὶ ἰδοὺ πάλιν εὐριπόμεθα εἰς τὰ πληρώσεως σημαντικά. Τὸ *πλ* εἶναι τὸ κυρίως ῥυθικὸν χαρακτηριστικὸν πάσης ἐμπλήσεως πληρώσεως πληρωμῆς πλημμύρας πληθώρας πλησμονῆς. Ἐκ τούτων τὸ *π* ἐξέλιπε βεβαίως ἐν ταῖς ἀκολουθοῦσι λέξεσιν λατιν. *laetitia* ἡ εὐφροσύνη καὶ εὐθυμία οἶον *plaetitia* διὰ τὴν τῶν καταθυμίων πληρωσιν, *lautitia* ἡ ἀφθονία καὶ σπατάλη τῶν ἐδεσμάτων οἶον *plautitia* διὰ τὴν πλησμονὴν αὐτῶν.

Ἀπὸ τοῦ λατιν. *buca* τὸ στόμα γίνεται τὸ δακ. ἐν πληθυντ. *bucate* τὰ ἐδώδιμα καὶ φαγητὰ, *buk* δὲ ἄλβαν. ὁ ἄρτος τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐδώδιμον. Ἐκ τούτου δακιστὶ *bucarie* ἢ εὐφροσύνη εὐθυμία ὡς πληρώσεως ἐκφραστικὴ κατὰ τὰ ἡδὴ ῥηθέντα περὶ τοῦ *laetitia*, ἀλλὰ καὶ ἄλβαν. *bukur* τὸ ὠραῖον καὶ καλὸν οἶον (ἐσθλόν) ἐσθλόν. Ἐντεῦθεν ἡ πόλις *Bucureshti* οἶον Εὐθυμία ἢ Εὐφροσύνη.

Ὡς ἐκ τούτων ἀπάντων εἰκάζομαι ὅτι καὶ τὸ λατιν. *h-onum* οἶον *όνου*, ὡς περ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ *h-onos-oris*, περὶ ὧν ἐκτάδην ἀλλαγῆς (ἐν κεφ. Συναντήσεων). Εἰς τοῦτο ἐνισχύομαι καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἰταλ. *hono* ἐν ταῖς Λιγουρικαῖς ἐπαρχίαις λέγεται *ono*. Ὁ δὲ *K. Fauriel* παρ' ᾧ ἀπαντῶ τοῦτο,

¹ Ὅρα τὰ ἐκτάδην ὑπὸ τοῦ κλεινοῦ Οἰκονόμου τῆς Μ. Ε. Ἐν τῷ αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν Ἐδδου. Ἑρμηνείας. Τ. σ. 467—8 Δ. σ. 73. καὶ 583. καὶ Γεωργίου Πανταζίδου περὶ ἔτυμολογ. τῶν σημαντικῶν γλωσσῶν σελ. 17—19.

(Dante et les Origines de la langue italienne t. II. p. 157) θέλει αὐτὸ ἰσχυρῶς καταγωγῆς. Ἴδου ἡμεῖς δεικνύομεν ὅτι καθαρῶς ἑλληνοπελασγικῆς.

ἰς Ἐπιπνίωμεν εἰς τὰ τῆς θελήσεως συνδυαζομένης μετὰ τῆς ἀπολαύσεως. Τὰ ἐφίεμαι ὀρέγομαι ὡς καὶ τὰλλα τὰ ῥηθέντα ἐν τῷ § 3. λαγγεῦω γλίχομαι κτλ. λατινιστὶ ἐκφράζονται οὐ μόνον διὰ τοῦ *lubeo* ὅθεν *libido* ἢ ὄρεξις ἢ ἔφρσις πρὸς ἡδονὴν καὶ *Lubentia* θεὰ τις τῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ *cupio* ὅθεν *concupiscentia* ἢ πρὸς τὸ αὐτὸ ὄρεξις ἢ ἔφρσις καὶ (*Cuperis*) Κύπρις ἢ Ἀφροδίτη θεὰ τῶν ἡδονῶν *Cupido*—*onis* δὲ Ἔρως ὁ υἱὸς αὐτῆς. Αὕτη λατιν. λέγεται *Venus* ὡς θέλουσιν ἀπὸ τοῦ *Venio* τὸ ἴεμαι πρὸς τι καὶ ἐφίεμαι αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν Σαβίνων διαλέκτῳ, κατὰ Βάρωνα (De L. L. c. v 159) τὸ *bonum* καλὸν καὶ ἀγαθὸν λέγεται καὶ *cyprum*, βεβαίως καθὸ ἐφετὸν *cupitum*. Ὁμοίως τῶν ἡδῆ ῥηθέντων καὶ ἐν ταῖς σλαβικαῖς διαλέκτοις *Lado* ἢ *Lelio* θεότης τῶν ἡδονῶν καθὸ πορίζουσα τὰ λώμενα λιλαϊόμενα καὶ ὀρεκτά.

ἰς Ἐἴπομεν ἐν τῷ § ε' ὅτι τὸ καλὸν ὡς ὀρεκτὸν λέγεται ἀπὸ τοῦ *volo* ἢ *velo* θέλω, καὶ βέλτιον ὃ ἐστὶ θελητόν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ *voluptas* ἢ ἡδονὴ καθὸ ἐφετὴ, καὶ θελητὴ, ὅθεν καὶ *Voluptia* θεότης τῶν ἡδονῶν. Ἐν τούτοις οὖν εἶδομεν ὅτι ἢ τε *libido* καὶ ἢ *voluptas* σημαίνοντα ἀμφοτέρω τῆν ἡδονὴν καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἔφρσιν, παράγονται ἀπὸ ριζῶν ἢ λέξεων σημαίνουσῶν τὴν θελήσιν· ἀλλὰ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ τὸ *libertas* ἐλευθερία προέρχεται ἀπὸ τῆς αὐτῆς τοῦ *lubeo* ἢ *libeo* καταγωγῆς. Ὁμοίως καὶ ἐν ἑλλαις διαλέκτοις γερμ. *freiheit* καὶ ἀγγλ. *freedom* ἢ ἐλευθερία, *frei* καὶ *ferre* ὁ ἐλεύθερος· ἀλλὰ καὶ παρ' Ἀγγλοσάξονι θεότης τις *Fry* ἀντιστοιχοῦσα ταῖς ἡδῆ ῥηθείσιν Κύπρις *Venus*, *Voluptia*, *Lado*, βεβαίως ἀπὸ ριζῆς τινὸς σημαίνουσης τὸ ἐθέλειν καὶ φιλεῖν, ὡς ὁρᾶται ἀπὸ τῶν *freund*, *friend* ὁ φίλος, *freundshaft*, *friendship* ἢ φιλικία. «Ἐλθέ καὶ ἀπολαύσομεν *φιλίας* ἕως ὄρθρου» λέγει ἡ ἐκλελυμένη γυνὴ πρὸς τὸν σαγηνευόμενον νεανίαν, ἐν Παροιμίαις Σολομόντος (Z, 6.) Καὶ παρ' Ὀμήρῳ *φιλότης* καὶ *φιλοτόσια* ἔργα τὰ ἀφροδίσια.

ἰς Ἀλλ' ἢ ἐλευθερία αὕτη τίς καὶ πόθεν; Κοινῶς θέλουσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐλεύθω τὸ ἴημι πορεύομαι γαλλ. *aller*, ὡς δύναμις τοῦ ἰέναι καὶ τρόπον τινὰ κινήσεως· σημαντικὴ. Τοῦτο ἀνεπαρκές, καθότι οὐ μόνον πρὸς τὸ κινεῖσθαι αἰσθανόμεθα τὴν ἐλευθερίαν ἢ τὴν κώλυσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντός ἄλλου. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἕτερον προγενέστερον τῆς κινήσεως, ἢ θελήσεως αὕτη τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἄγειν καὶ πράττειν καὶ ἐνεργεῖν. «Νῦν δὲ τί ἄλλο ἐστὶν ἐλευθερία ἢ τὸ ἐξεῖναι ὡς βουλόμεθα (δηλ. ἐθέλομεν) πράττειν;» (Ἐπικτήτου Διατρ. Β. α. § 23). Ὡς εἶδομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ λιλαῖομαι λίπω *libeo* καὶ *lubeo* ἐγένετο ἢ *libertas*, οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐθέλω ἐγένετο *liberitas* (κατὰ τὰ πονῶ πονηρία, ὀκνῶ ὀκνηρία, φθονῶ φθονερία κτλ.) καὶ κατ' ἀντιμετάθεσιν *liberitas* ἐπομένως ὅπως ἀπὸ τοῦ ἀρρ. ἐλέθω ἐξ οὗ τὸ ἔλθω, ἐπιτάσσει πῆς δασύτητος (κατὰ τὰ ἐν τῷ κεφ. Θ' ...) ἐλεύθω (προφερόμενον ἐλέθω

ὡς ἀπὸ τοῦ ἱφι ἱφιος καὶ ἱφίμος κτλ.), οὕτως ἐπὶ τέλους ἀπὸ τοῦ *liberitas* ἐγένετο ἐλευθερία. Ἐντεῦθεν ἢ ἐπὶ ἐκουσιότητος συνωνυμία τῶν λέξεων ἐλευθέρως καὶ ἐθελοούτως εἶτε θεληματικῶς. Ἐκ τούτου καὶ ὁ Κικέρων, ὃ ἔπεται καὶ ὁ ἄγ. Αὐγουστίνος, χρῆται συνεχῶς τῷ *voluntas* βούλησις ἐθέλησις ἀντὶ τοῦ *libertas* ἐλευθερίας. Οὕτω καὶ ἐν ἑλλαις διαλέκτοις *voje vointza* δακιστὶ ἢ βούλησις θελήσις, καὶ *voinik* ὁ ἐλεύθερος, *volio* σλαβ. τὸ βούλομαι ἐθέλω καὶ *volia* ἢ *liberitas* ἐλευθερία· ἀλλὰ καὶ τὸ σλαβ. *s-lobod* ὁ ἐλεύθερος, προφανῶς συγγενές ἐστὶ τοῖς *lubeo*, *zu lieben*, *to love* κτλ. Ἴδου καὶ ἕτεροι σχέσεις μεταξὺ τῶν ἡδῆ ῥηθέντων ἐν μόνῃ τῇ γερμανικῇ γλώσσῃ. *Zu wollen* βούλεσθαι ἐθέλειν, *die wille* ἢ βούλησις ἐθέλησις, *das wohl* τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν, ὡς θελητόν. Ὡσαύτως *zu freuen* χαίρεσθαι καὶ ἀπολαμβάνειν ἀγαθοῦ εἶτε ἡδονῆς τινος, *die freude* ἢ ἡδονὴ καὶ ἀπολαυσις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ *freund* ὁ φίλος, *freiheit* ἢ ἐλευθερία ὡς ἡδεῖα ὡς φιλητὴ.

Ἡ θελήσις εἶναι ἢ βάσις ἐφ' ἧς στηρίζεται ἅπας ὁ ἠθικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου. Τί πρὸ παντός θέλομεν; Τὸ ἄκρον ἀγαθόν, τὴν Εὐδαιμονίαν; Εἰς τί αὕτη συνίσταται; Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων λογίζονται τὴν ἡδονὴν, οἱ δ' ἄλλοι τὸ αὐτεξούσιον αὐτῆς τῆς θελήσεως, τὴν Ἐλευθερίαν.

Κ. ΛΑΜΠΡΥΔΑΟΣ.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΔΡΑΜΑΣ, ΖΙΧΝΗΣ
ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἐκ τῶν νοτιοανατολικῶς κειμένων ἐπαρχιῶν τῆς εὐκλεοῦς ποτε καὶ πρὸ ὀλίγων μὲν εἰσέτι ἐτῶν εἰρηνικῆς καὶ ἐν ἀρμονίᾳ συμβιούσης καὶ προαγομένης, νῦν δὲ ἀμειλίχτως ὑπὸ πολλῶν ξενικῶν ἐπιδρομῶν κατατροχασμένης ἑλληνικωπάτης Μακεδονίας, εὐφροσώταται διὰ τὰ παντοειδῆ προϊόντα αὐτῶν, ὠραιόταται διὰ τὴν λαμπρὰν καὶ μαγευτικὴν τοποθεσίαν καὶ ἐπισημότητα κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μεγάλα καὶ ἀξιοσημείωτα τὸ πάλαι συμβάντα, ἅτινα οἱ κλασικώτατοι τῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων τῆς ἀρχαϊότητος ἱστοροῦσιν, εἶνε αἱ ἐκκλησιαστικαὶ περιφέρειαι τῶν ἐπαρχιῶν Δράμας, Ζίχνης καὶ Ἐλευθερουπόλεως. Τούτων τὰς πόλεις, κομποπόλεις, χωρία καὶ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ κατάστασιν πρὸς τῇ φυσικῇ περιγραφῇ τῶν μερῶν αὐτῶν σκοπῶν ἐν τῷ παρόντι τοῦ Παργασσοῦ τεύχει συντόμως νὰ ἐκθέσω μετὰ τῆς προσηκούσης ὅσον ἔνεστι ἀκριβείας καὶ λεπτομερείας, ὡς αὐτὸς ἐπισκεφθεὶς καὶ ἰδίως ὀφθαλμοῖς ἰδὼν τὰ μέρη ταῦτα, ἀναγκαιότατον κρίνω νὰ ἐνδιατρίψω ὀλίγον καὶ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν τε πόλεων, πεδιάδων, ὄρεων,

λιμνῶν καὶ λιμένων παραθέτων αὐτολεξεί καὶ τάχωρία τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, ἐξ ὧν τὰς μαρτυρίας ἠρώσθη, τελῶν οὕτως ἐλάχιστον φόρον πρὸς τὴν πατρίαν γῆν, ἣτις τὸν τε Σταγειρίτην φιλόσοφον καὶ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον γενήσασα καὶ τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμὸν διζώσασα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν διὰ τοῦ τελευταίου διέσπειρε, καὶ ἣτις τῆς γεννήσεως καὶ προαγωγῆς τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς Νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας αἰτία γέγονεν.

Ὁρη τῶν τριῶν τούτων ἐπαρχιῶν ἱστορικῶ καὶ ἐπίσημῶ εἰσὶν ὁ ἀνατολικὸς Ὀρβήλος, ὅστις ἂν ἀπόσπασμα τοῦ Σκομίου καὶ τοῦ βορείου Ὀρβήλου ἔχει ὑψηλὴν, στρογγύλην καὶ ἐπίσημον κορυφὴν, τὴν τουριστικῶς καλουμένην Πιλὰτ-τεπε. Ἐκ τοῦ ὄρους τούτου κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ περὶ τὴν Πρασιῶδα (λίμνην τοῦ Ἀχινοῦ) οἰκούντες τὸ πάλαι Παῖονες κἀπτόντες ζύλα ἐκτίζον ἐν αὐτῇ κάλυβας, ὅπως ἀποφύγῃσι τὴν ὑπὸ Μεγαδάρου καθυπτάξιν α. . . ἰκρία ἐπὶ σταυρῶν ὑψηλῶν ἐξυγμένον ἐν μέσῃ ἔστηκε τῇ λίμνῃ. . . τοὺς δὲ σταυροὺς τοὺς ὑπεστεῶτας τοῖσι ἰκρίοισι. . . ἔστησαν κοινῇ πάντες οἱ πολίται. . . κομίζοντες ἐξ οὐρεος, τῷ οὐνομῶ ἔστι Ὀρβήλος (Ἡροδ. Τερψιχόρ. 16). Ἐὶ Πάγγαμον ἢ Παγγαῖον (Πιρναί) ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενον, ὑπὸ δὲ τῶν χυδαίων καὶ ἀπλουστέρων τῶν ἐγχωρίων ὄρος τῆς Κουσαρίτιδος λεγόμενον, συνεχίζον τὸν Ὀρβήλον ἐξαπλοῦται μεσημβρινοανατολικῶς τῆς Κερκινίτιδος (λίμνης τοῦ Ἀχινοῦ) μετὰ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου, ἔχον δὲ 1600 περίπου ποδῶν ὕψος καὶ πολλοὺς μικροὺς κλάδους, ἀναφέρεται λίαν εὐφώνως διὰ τὰ πολλὰ καὶ πολύτιμα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ μέταλλα ὑπὸ τε τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου λέγοντος τὰ ἐξῆς: Ἐὶ Πάγγαμον οὐρος. . . ἐὸν μέγα τε καὶ ὑψηλόν, ἐν τῷ χρύσει τε καὶ ἀργύρεα ἐνὶ μέταλλα. . . (Πολυμν. 112) καὶ τοῦ γεωγράφου Στράβωνος μαρτυροῦντος ἐν ταῖς ἐξῆς «τὸ Πάγγαμον ὄρος χρυσεῖα καὶ ἀργυρεῖα ἔχει μέταλλα» (Στράβ. 7, 331 ἀποσπ. 34). καὶ οἱ δύο μεγαλειότεροι καὶ ἰκανῶς γνωστοὶ κλάδοι αὐτοῦ, ὧν ὁ εἰς κλυόμενος Σύμβολον (τανῦν βουνόν τῆς Καβάλλας) ἐξαπλοῦται εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν, ὁ δ' ἕτερος Μεροίκιον λεγόμενος ἐκτείνεται βορειοανατολικῶς τῆς Ὀδομαντικῆς καὶ Ἠδωνίδος.

Ποταμοὶ δ' αὐτῶν ἐπίσημοι καὶ μὴ εἰσὶν οἱ ἐξῆς: ὁ Νέστος (τουριστικῶς Καρασσῶ = μέλαν ὕδωρ), ὅστις ἕνεκα τῆς ὀρμητικότητός του δὲν ἐφύλαττε πάντοτε τὸ αὐτὸ ρεῖθρον κατὰ τὸν Στράβωνα, «οὐ μένει δ' ὁ Νέστος ἐπὶ ταύτῳ ρεῖθρου διὰ παντός». (Στράβ. 7, 331 ἀποσπ. 44) πηγάζων ἐκ τῆς Ὀδοπῆς καὶ τοῦ Αἰμοῦ ὑψοῦται 7200 ποδῶν περίπου καὶ διευθύνεται ἐξ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολήν· διαρρέων δὲ τὴν ἐκ δυμῶν μὲν ὑπὸ τοῦ Ὀρβήλου καὶ Παγγαίου, ἐξ Ἀνατολῶν δὲ ὑπὸ τῆς Ὀδοπῆς περιοριζομένην κοιλάδα, ἣν πολλὰκις κατακλύζει πλημμυρῶν, χύνεται εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπέναντι τῆς νήσου Θάσου. Ὁ Στρυμόν¹, πηγάζων

¹ Ὁ ποταμὸς οὗτος ἀποτελῶν τὴν ἐκροὴν τῆς Κερκινίτιδος (λίμνης τοῦ Ἀχινοῦ) ἦτο πλωτὸς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς λίμνης μέχρι τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ κατὰ τὸν Θουκυ-

ἐκ τοῦ ὄρους Σκόμβρου, κατὰ τὴν ἀκριβῆ μαρτυρίαν τοῦ τε Θουκυδίδου λέγοντος τὰ ἐξῆς «καὶ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, ὃς ἐκ τοῦ Σκόμβρου ὄρους διὰ Γρακίων καὶ Λακίων ρεῖ» (Θουκυδ. 2, 96), καὶ τοῦ Σταγειρίτου φιλοσόφου λέγοντος (ἐν ταῖς Μετεωρ. 1, 13) «ὁ δὲ Στρυμὼν καὶ Νέστος καὶ ὁ Ἑβρος ἀπαντες τρεῖς ὄντες ἐκ τοῦ Σκόμβρου», εἶνε ὁ μεγαλειότερος ποταμὸς τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Ἀξιόν, καὶ ἀναφέρεται ὡς γνωστότατος ὑπὸ πάντων περιπτῶν ἀρχαίων (ἴδε Μακεδ. Μ. Δήμιτσα τελ. 166 σημ. β'), διαρρέων δὲ ἰκανὴν ἔκτασιν 75—80 περίπου λευγῶν διέρχεται τὴν Κερκινίτιδα (λίμνην τοῦ Ἀχινοῦ) καὶ εἰς τὸ πέρασ αὐτῆς σχηματίζων ἐλώδη λίμνην, ἣς πλησίον κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην ἔκειτο ἡ Ἀμφίπολις, ἐκβάλλει εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος εἰς θέσιν τὸ πάλαι μὲν χορὸς Νηρηίδων καλουμένην, νῦν δὲ Τσαϊταί, ἐνθα ὁ ὁμώνυμος αὐτῷ Στρυμονικὸς κόλπος σχηματίζεται, καὶ ὅπου ὑπάρχουσι ἀποθῆκαί τινες (μαγαζεῖα) τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ ἀδελφῶν Ἀβοτ. Ὁ Ἀγγίτης (Ἀγγίστας), ὅστις κείμενος ἀνατολικῶς καὶ οὐχὶ ὡς τινες ἐσφαλμένως αὐτὸν θέτουσι δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τῆς μέχρι τοῦ νῦν διατηρήσεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, διότι ἀπαντες οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων ποταμῶν τῆς Ἀγγίτας αὐτὸν καλοῦσιν, πηγάζει ἐκ τοῦ Ὀρβήλου καὶ διαρρέων τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ τῶν Φιλιππῶν χύνεται εἰς τὴν Κερκινίτιδα λίμνην· καὶ οἱ δύο παραπόταμοι Γαγγίτης καὶ Ζυγάκτης (Ζυγοστάς), ὧν ὁ μὲν Γαγγίτης δεξιόθεν, ὁ δὲ Ζυγάκτης, ὅστις κατὰ τὸν Ἀππιανόν (4, 105,) ἐκ τῆς θραύσεως τοῦ ἄξονος τῆς ἀμύξης τοῦ Πλουτωνῶς ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἀριστερόθεν χύνεται εἰς τὸν Ἀγγίσταν.

Λίμνη δ' εἰσι α') ἡ ὄραία ἱστορικῆ καὶ ἐπίσημος Κερκινίτις, ἣτις τὸ πάλαι Πρασιῶς ὑπὸ τῶν Παίωνων καλουμένη τανῦν λίμνη τοῦ Ἀχινοῦ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων λέγεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης αὐτῆς κειμένου χωρίου Ἀχινοῦ ἢ Ταχινοῦ οὕτως ὀνομασθεῖσα, κειμένη πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Βισαλτίας καὶ ἔχουσα μῆκος μὲν 5—6, πλάτος δ' ἐκ δυμῶν πρὸς ἀνατολὰς 2—3 λευγῶν, δέχεται εἰς αὐτὴν πολλοὺς ποταμοὺς, ὧν ἐπισημότεροί εἰσιν ὁ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἀγγίτης (Ἀγγίστας). Παράγει δὲ καὶ νῦν, ὡς καὶ τὸ πάλαι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, πάμπολλα εἶδη ἰχθύων, ἐκ τῶν ὁποίων οὗτος γινώσκων δύο μόνον εἶδη, τοὺς πάπρακας καὶ τοὺς τίλακας, ἀναφέρει ὅτι ἠγρεύοντο ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λίμνῃ τὸ πάλαι ἐν κάλυβας οἰκούντων Παίωνων μετὰ μεγίστης εὐκολίας ὡς ἐξῆς: «Ἰχθύς τῶν δὲ πλῆθος ἐστὶ τοσοῦτο, ὥστε ὅταν τὴν θύρην τὴν καταπακτὴν ἀνακλίῃ, καί τινε σκίνω σπυρίδα κεινὴν ἐς τὴν λίμνην, καὶ οὐ πολλὸν τινα χρόνον ἐπισχῶν ἀνασπᾶ πλήρεια ἰχθύων· τῶν δὲ ἰχθύων ἐστὶ γένεα δύο,

δίδην (4, 108) «Καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Στρυμόνι ναυπηγίαν τριήρων παρεσκευάζετο». Ἐκστρατεῶν δὲ ποτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος κατὰ τῆς Ἀσίας τὸν στόλον εἶχεν ἐν τῇ Κερκινίτιδι λίμνῃ, ἐξ ἧς ἀποπλεύσας διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀπῆλθεν εἰς Ἀσίαν «Ἦν δὲ αὐτῷ στόλος παρὰ τὴν λίμνην τὴν Κερκινίτιν» (Ἀρριαν. Ἀνάβ. Ἀλ. 11, 5).

τοὺς καλέουσι πάπρακας τε καὶ τίλωνας» (Ηροδ. Τερψιχ. 16) καὶ Ε') ἢ περὶ τοὺς Φιλίππους σχηματιζομένη μικρὰ καὶ ἐλώδης, ἥτις κατὰ τὸν κ. Μ. Δημιτσάν, τὸν μέγα φῶς ἐπιχύσαντα διὰ τῶν πολλοῦ λόγου ἀξίων συγγραμμάτων του ἐπὶ τῶν τῆς Μακεδονίας, λίαν ἐσφαλμένως Πρασιὰς λίμνη ὠνομάσθη.

Κόλπος δ' ἔχουσι τοὺς ἐξῆς: τὸν *Στρυμονικὸν κόλπον* κληθέντα οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ εἰς αὐτὸν ἐκβάλλοντος Στρυμόνος ποταμοῦ, καὶ σχηματιζόμενον πανταχόθεν πολλὰ ἄσθημα ἀκρωτήρια, καὶ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ σχηματιζόμενον κόλπον τῆς Χριστουπόλεως (ὅστις κόλπος τῆς Καβάλλας λέγεται).

Λιμένας δὲ τὸν τῆς *Ἀμφιπόλεως*, ὅστις κείμενος ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος καὶ φημιζόμενος διὰ τὰς τὸ πάλαι στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀκκεδαιμονίων κατέστη νῦν ὅλως ἄσθημαντος μεταβληθεὶς εἰς ἔλος, καὶ τὸν τῆς *Χριστουπόλεως*¹ (Νέας Καβάλλας) πρὸς μεσημβρίαν τῶν Φιλίππων καὶ ἀπέναντι τῆς Θάσου κείμενον.

Ἐκ τῶν νηϊῶν ἐπαρχιῶν, ἃς ἤδη πραγματεύομαι, πρῶτον μὲν θέλω περιγράψαι τὴν τῆς Δράμας καὶ Ζίχνης, ἥτις ἐκκλησιαστικῶς ἠνωμένη οὖσα καὶ ἀποτελοῦσα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν ὑπαγομένην εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου Δράμας, πολιτικῶς μόνον εἰς δύο, ὡς κατωτέρω ὀφόμεθα, χωρίζεται, εἶτα δὲ καὶ τὴν τῆς Ἐλευθερουπόλεως.

α' Ἐπαρχία Δράμας.

Αὕτη ἔχουσα νῦν πρωτεύουσαν μὲν τὴν ὀμώνυμον αὐτῇ πόλιν Δράμαν, ἐπίγειον δὲ τὴν Καβάλλαν καὶ τινὰς ἄλλους ὄρους, καὶ ὀριζομένη ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων τῆς Μακεδονίας ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος καὶ τῶν δύο ὀρέων Παγγαίου καὶ Ὀρβήλου κεῖται κυρίως ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Φιλίππων, ἐκτείνεται ὁμῶς ἰσχυρῶς καὶ ἀνά τὴν τῶν Σερρῶν ἢ Σιροπαιῶνων πεδιάδα, τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ὀδομαντικὴν καὶ Ὀδομαντίδα καλουμένην. Ἐν τῇ τῶν Φιλίππων πεδιάδι, ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκαλεῖτο χώρα τῶν Ἠδωνῶν καὶ Ἠδωνίς ἀπὸ Ἠδωνοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μύγδονος κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (ἐν λ.) «Ἠδωνίς ἀπὸ Ἠδωνοῦ τοῦ Μύγδονος ἀδελφοῦ», καὶ ἐξ ἧς κατὰ τὴν μυθολογίαν ἤρπαξέ ποτε ὁ Ηλούτων ἀνθη συλλέγουσαν τὴν Κόρην Περσεφόνην, κεῖται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐτέρας τῶν δύο ἀρχαίων πολισιμάτων Δραεήσου ἢ πόλις:

Δράμα (ἡ) τὸ πλεῖστον κατοικουμένη ὑπὸ φανατικῶν Μωαμεθανῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ ἀρχιερεὺς τῆς ἐπαρχίας δὲν μένει διαρκῶς ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐν

¹ Ὁ λιμὴν οὗτος, κείμενος πρὸς μεσημβρίαν τῶν Φιλίππων καὶ ἐξασφαλιζόμενος κατὰ τοῦ βορειανατολικοῦ ἀνέμου ὑπὸ μεγάλου βράχου ἐκτεινομένου ἐκ τοῦ Παγγαίου εἰς τὴν θάλασσαν, ὑπῆρξε κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐμπορικὴ ἀποθήκη τῶν Γενουαίων, ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε καὶ χρησιμεύει μέχρι τοῦ νῦν ὡς λιμὴν πάσης τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

τῇ πολίχνῃ Ἀλιστρατίῳ· οἱ Ἕλληνες χριστιανοὶ τῆς πόλεως ταύτης καὶ περ ὀλίγιστοι, ἀλλὰ φιλομουσάτατοι ὄντες, διατηροῦσιν ἐπαινετῶς τρία σχολεῖα ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ ἑλληνικὸν τῶν ἀρρένων καὶ παρθεναγωγεῖον. Ἀνάγκη ὅμως ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῇ Ἐπαρχίας νὰ ὑπάρχη καὶ Σύλλογός τις φιλεκπαιδευτικὸς, φρονιζὼν καὶ διὰ τὰ περίχωρα αὐτῆς· ἡ Δράμα εἶνε ἕδρα διοικήτου (μουτσαρίφη), καὶ ἐν αὐτῇ εὐρίσκονται ἐρείπιὰ τινὰ Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Τσατάλιστα (ἡ) περὶ τὴν Δράμαν καὶ πολὺ πλησίον αὐτῆς κεῖται ἡ κώμη αὕτη κατοικουμένη ὑπὸ 1500 περίπου γνησίων κατὰ τε τὴν καταγωγὴν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ πάτριον αἶσθημα Ἑλλήνων, τῶν πλείστων καλλιεργούντων τὴν γῆν, καὶ διατηροῦσα δαπάνη τῆς κοινότητος σχολεῖον ἑλληνικόν.

Δοξάτορ (τὸ) κώμη μικρὰ μεταξὺ τῆς Δράμας καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Φιλίππων κειμένη διατηρεῖ ἑλληνικὸν τῶν ἀρρένων ἐκπαιδευτήριον, στερεῖται ὅμως παρθεναγωγείου· ἡ ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ πρό τινας συστάσα φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότης οἱ Φίλιπποι πρέπει νὰ φροντίσῃ ἐκ τῶν ἐνόνητων ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἐπαισθητὴν ταύτην διὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἔλλειψιν, ἀνιδρύουσα ἐκπαιδευτήριον τῶν θηλέων κατάλληλον, καὶ διατηροῦσα δαπάνη αὐτῆς μίαν παρθεναγωγόν.

Πρωσοσαίτη (ἡ) κωμοπολις κειμένη περὶ τὸ Ἀλιστράτιον καὶ τὴν Δράμαν, δύο ὥρας ἀπέχουσα ἐκατέρωθεν, καὶ ἐκ 400 περίπου οἰκογενειῶν κατοικουμένη διατηρεῖ ἐπαινετῶς σχολεῖον ἑλληνικὸν καλῶς διοργανισμένον καὶ ὑπὸ ἰκανοῦ διδασκάλου διευθυνόμενον. Ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ γίνεται ἀγορὰ ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐν ὀρισμένη ἡμέρᾳ καὶ ὑπάρχουσι πολλὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Προσιόντα τῆς χώρας εἶνε ὁ βάμβαξ, τὰ σιτηρὰ καὶ ἰδίᾳ ὁ φημιζόμενος καπνὸς τῆς χώρας ταύτης. Ὁ ἐνταῦθα πρό τινας συστάς μικρὸς Ἐκπαιδευτικὸς Σύλλογος πρέπει νὰ φροντίσῃ περὶ συστάσεως παρθεναγωγείου καὶ σχολαρχείου μετὰ βιβλιοθήκης, διότι οἱ ὀλίγιστοι ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ ὑπάρχοντες σχισματικοὶ Βούλγαροι κινούμενοι ὑπὸ τῆς πανσλαυιστικῆς προπαγάνδας ἀντενεργοῦσι πεισματωδῶς πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατρίδος των.

Πλεῦνα (ἡ) τὸ χωρίον τοῦτο κείμενον εἰς τὰς ὑπαρξίας τοῦ ὄρους καὶ ἐν θέσει καταφύτω πρὸς βορρᾶν τῆς Πρωσοσαίτης καὶ τῆς πόλεως Δράμας, ἧς δύο ἡμισυ μόνον ὥρας ἀπέχει, πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἀμειλίκτων τῆς γλώσσης αὐτοῦ πολεμίων πολιορκεῖται, πενέστατον δὲ διατελοῦν ἐν μόνον κέκτηται σχολεῖον δημοτικόν, ἐν ᾧ φοιτῶσιν 80 μαθηταὶ ἐπὶ 300 ὀρθόδοξων οἰκιῶν ἀριθμοῦσῶν 1200 ψυχῶν.

Βησοσσάτη (ἡ) ἡ κώμη αὕτη μικρὰ οὖσα καὶ κληθεῖσα οὕτως ὡς ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ εὐρίσκεται, κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Δράμας καὶ μίαν μόνον ὥραν ἀπέχουσα αὐτῆς, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ χριστιανῶν καὶ τούρκων ἰσαριθμῶν περίπου.

Γιουρεζίκι (τό) χωρίον μικρόν ὑπὸ 100 περίπου χριστιανικῶν οἰκιῶν συγκαίμενον καὶ ὄνομα τουρκικὸν φέρον, σημαίνειν *εφοδον*.

Ἐνδρηνζίκι (τό) χωρίον ἐπίσης μικρόν πρὸς βορρᾶν τῆς Τσατάλας κείμενον, καὶ πληθυσμὸν μικτὸν ἐκ τούρκων καὶ χριστιανῶν Ἑλλήνων ἔχον.

Βόλαξ (ἡ) ἡ κώμη αὕτη ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων Βόλακας καλουμένη ἕνεκα τῆς χλοερότητος τοῦ τόπου τῆς, καθὼ ἐντὸς κοιλάδος κειμένη, κατοικεῖται ὑπὸ 150 περίπου καθαρῶς χριστιανικῶν οικογενειῶν διατηρουσῶν μικρὸν τι σχολεῖον.

Δρέροβορ (τό) [δράνος] τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει μικτὸν πληθυσμὸν ἐκ χριστιανῶν καὶ Τούρκων ἀριθμούντων 500 ψυχὰς καὶ ἀπέχει τῆς Δράμας ἡμίσειαν μόνον ὄραν.

Κουβαλίστα (ἡ) ἡ μικροτάτη αὕτη κώμη ἔχουσα μικτὸν πληθυσμὸν ἐκ χριστιανῶν καὶ τούρκων κεῖται ἐντὸς ὠραίων καὶ χλοερῶν λοφίσκων.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δράμας κεῖνται καὶ ἕτερά τινα μικρὰ χωρία, ἐν οἷς σχολεῖα δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ἱερεῖς τινες ἐν τοῖς νάρθηξι τῶν ἐκκλησιῶν διδάσκουσι κατὰ σύστημα ἀρχαιότερον μάλιστα τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, εἰς τινα ὅμως χωρία καὶ τοῦτο τὸ καλὸν δυστυχῶς ἐκλείπει.

Νευροκόπη (Νικόπολις) (ἡ) ἡ πόλις αὕτη πρὸς βορρᾶν τῆς Δράμας κειμένη καὶ 18 περίπου ὥρας ἀπέχουσα αὐτῆς εἶνε ἔδρα ἐπαρχοῦ, ἐκκλησιαστικῶς ὅμως ὑπάγεται ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Δράμας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ Νευροκόπη δειλοῦται οὐχὶ μόνον ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ ἐπαρχία, ὅθεν καὶ τὰ περίξ αὐτῆς χωρία καλοῦνται ἕκαστον ὑπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ τῆς *Νευροκόπης χωρίον*.—Ἡ πόλις αὕτη, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἀγορὰ κατὰ πᾶσαν ἐβδομάδα γίνεται, ἔχει ὄνομα ἑλληνικὸν οὐχὶ δὲ καὶ πάσας τὰς πράξεις ταύτας, διότι διατηρεῖ σχολεῖον τι καὶ ἐκκλησίαν ἀλλόγλωσσον, ποιοῦσα αὐτῷ τὴν ἀνησυχίαν καὶ ζημίαν τοῦ τόπου τῆς. Κατὰ τὸ ὄνομα σύμπασα ἡ Νευροκόπη ἀρμύζει νὰ περικόπητῃ ἀλλοῦ τὰ νεῦρα τοῦ ἐπαρχίου Σχίσματος καὶ οὐχὶ νὰ ἐναγκαλιζήται αὐτὸ ἀνοήτως. Σημειωτέον ὅτι ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τὰ ὁποῖα εἰσι πολλὰ καὶ τινα τῶν ὁποίων εἰσι καὶ ἰσχυρῶς μεγάλα, στεροῦνται πάσης διανοητικῆς ἀναπτύξεως, μὴ ὑπάρχοντος ἐν αὐτοῖς μηδὲ ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων, ἀν καὶ ἡ φύσις ἐπεμελήθη νὰ καθωραῖση τὸ μέρος τοῦτο διὰ βουνῶν καὶ λοφίσκων καταφύτων καὶ χλοερῶν, ἐν οἷς εἰσι διεσπαρμένα τῆς Νευροκόπης τὰ χωρίδια, περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὁποίων δέον ἐγκαίρως νὰ φροντίσῃ ὁ ἀρχιερεὺς μετὰ τῶν ἐν Δράμᾳ καὶ Ἀλιστρατίῳ φιλομούσων ὁμογενῶν μας.

6 Ἐπαρχία Ζίχνης.

Ἡ ἐπαρχία Ζίχνης λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως Ζίχνης, ἣτις εἶνε νῦν χωρίδιον ἀσήμαντον ἐκ 40 οικογενειῶν οἰκούμενον καὶ ἐν θέσει πᾶνυ χαριέσση ἐπὶ ἐρειπίων κείμενον, σύγκειται ἐκ τῶν κατωτέρω

παρατεθειμένων κωμοπόλεων καὶ χωρίων, ὑπαγομένων πολιτικῶς μὲν ὑπὸ τὸν Καίμακῆμην Ζελειαχόβου, ὅστις πάλιν ὑπάγεται ὑπὸ τὸν Μουτσαρίφην Σερρῶν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Δράμας, ὅστις ἐδρεύει ἐν Ἀλιστρατίῳ, δι' οὗς ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πόλεως Δράμας εἶπομεν λόγους. Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κειμένων χωρίων θέλομεν περιγράψαι πρῶτον μὲν τὰ δεξιόθεν, εἶτα δὲ καὶ τὰ ἀριστερόθεν τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου κείμενα κατὰ φυσικὴν σειρᾶν.

Ἀλιστράτιον (τό) ἡ πόλις αὕτη κειμένη πρὸς δυσμὰς καὶ οὐ μακρὰν ἀπέχουσα τῆς Δράμας κατοικεῖται ὑπὸ Ἑλλήνων χριστιανῶν ὡς 500 οικογενειῶν ἀριθμουσῶν δισχιλίαις ψυχὰς, καὶ ὀλιγίστων μωαμεθανῶν· ὑπάρχουσι δ' ἐν αὐτῇ τρία σχολεῖα, ἀλληλοδιδασκτικὸν τῶν ἀρρένων, νηπιαγωγεῖον τῶν θηλέων καὶ σχολαρχεῖον. Λίαν ὁμως ἀναγκαῖον ἐν τῇ πόλιν ταύτῃ νὰ ὑπάρχῃ παρθεναγωγεῖον καλὸν καὶ ἀκριβὲς, ἵνα καὶ διδασκάλισσαι τινες ἐντεῦθεν μορφῶνται διὰ τὰ περίχωρα. Ἐνταῦθα ἐδρεύει ὁ Ἅγιος Δράμας, τοῦτέστιν ὁ Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἔχων ἴδιαν κατοικίαν τὴν λεγομένην Μητρόπολιν, μὴ δυνάμενος, δι' ἂν λόγον εἶπομεν ἀνωτέρω, νὰ ἐνδιατρίβῃ ἐν τῇ πόλει τῆς Δράμας. Ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου (Σχολαρχείου) κτιρίου νέου, λαμπροτάτου καὶ εὐρυχωροτάτου, ὕπερ ἐστὶ Κεντρικόν, ἀνιδρυθὲν δηλ. καὶ συντηρούμενον διὰ συνεισφορῶν ἀπάσης τῆς ἐπαρχίας καὶ οὐχὶ μόνον τῆς πόλεως, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ βιβλιοθήκη πρὸς κοινὴν χρῆσιν, καὶ ἐταιρία τις γεωπονικὴ πρὸς ἀφέλειαν τῶν κατοίκων. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης καθοράται λαμπρῶς ἐν ἀπέπτῳ ἡ πόλις Δράμα καὶ ἅπασα ἡ πεδιάς τῶν Φιλιππῶν. Περὶ τὴν πόλιν ταύτην ὀλίγον ἀπέχουσα αὐτῆς κεῖται ἐν θέσει ζωγραφικωτάτη ἐπὶ τῆς εἰς Ἀλιστράτιον ἀγούσης ἐκ τῆς πεδιάδος τῶν Ὀδομάντων ἔδρα, τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τῆς Ἁγίας Κυριακῆς διατεταγμένον πρὸς ὑποδοχὴν ἐγγχωρίων τε καὶ ξένων προσκυνητῶν. Ἐν τούτῳ τῇ 7 Ἀπριλίου τελεῖται πανηγυρὶς διάσημος, πλήθους πολλοῦ συρρέοντος ἐκ πολλῶν τῆς Δράμας χωρίων.

Γράτσαρι (τό) τὸ χωρίον τοῦτο μάλιστα ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχον τοῦ Ἀλιστρατίου κατοικεῖται ὑπὸ 100 χριστιανικῶν οικογενειῶν.

Ζελειαχόβου καὶ *Ζελειάχιον* (τό) ἡ πόλις αὕτη ἔχουσα μικτὸν πληθυσμὸν ἐκ χριστιανῶν καὶ τούρκων κεῖται πλησίον τοῦ Ἀγγίτου ποταμοῦ μετὰξὺ ὠραίων τινῶν λοφίσκων ἐν θέσει πᾶνυ χαριέσση· εἶνε δὲ καὶ ἔδρα τοῦ ἐπαρχοῦ (Καίμακῆμην) τῆς ἐπαρχίας Ζίχνης, ἣτις ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Δράμας. Καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐν τῇ πόλιν ταύτῃ ὁμιλοῦσι τουρκιστὶ, ὡς οἱ Μωαμεθανοὶ, καλλιεργοῦσιν ὁμως τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν διατηροῦντες ἑλληνικὰ σχολεῖα. Παρθεναγωγεῖον τι ἀναγκαῖον νὰ συστηθῇ καὶ ἐνταῦθα, ἵνα διὰ τῆς μορφώσεως τοῦ γυναικείου φύλου ἐντελῶς ἀποσκορακισθῇ ἐκ τῆς οικογενείας ἡ τουρκικὴ γλῶσσα καὶ ἐπικρατήσῃ ἡ ἑλληνικὴ, ἐπειδὴ οὐ μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν. «Ζε-

λεια» πόλις ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἐν Βιθυνίᾳ παρὰ τὴν προποντίδα, Ζελεῖται δὲ ἔλεγοντο οἱ κάτοικοι· λίαν πιθανὸν εἶνε νὰ ἀπωκίσθη ἐκ ταύτης ποτὲ τὸ Ζελεϊάχιον. Περί τὴν πολίχην ταύτην καὶ ἄλλων χωρίων οἱ Χριστιανοὶ Ἑλληνες ὀμιλοῦσιν ὡσαύτως τουρκιστί. Σημειωτέον δ' ὅτι πολλὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Ζίχνης κατοικοῦνται ὑπὸ Τούρκων ἐπ' ἐσχάτων ἐκμωαμεθανισθέντων διὰ τὴν τότε παραμέλῃσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ἥτις παντελῶς ἐλλείψασα ἕνεκα τῆς ἀπαιδεύσεως τῶν ἱερέων καὶ τῆς τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων βραθυμίας ἐξέθηκον αὐτοὺς ἐτοιμοὺς, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Ἰσλαμισμού.

Ράχορον, (τὸ) [ἐκ τοῦ ῥάχος=θάμνος] ὠνομάσθη δ' οὕτω ὑπὸ τῶν κατοικησάντων αὐτὸ, ἐπειδὴ ὁ τόπος, ἐν ᾧ κεῖται, εἶνε θαμνώδης. Τὸ χωρίον τοῦτο κείμενον εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου μεσημβρινῶς τῆς πολίχνης Ζελεϊαχίου καὶ πολὺ πλησίον αὐτῆς, κατοικεῖται ὑπὸ 200 περίπου οἰκογενειῶν διατηρουσῶν ἐπαινετῶς ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον.

Σκρίτσοβον (τὸ) περὶ τὸ Ἀλιστράτιον κεῖται καὶ ἡ κώμη αὕτη, ἥτις περιέχουσα 180 περίπου χριστιανικῆς οἰκογενείας διατηρεῖ ἐν δημοτικὸν σχολεῖον· οἱ ἀπλοῖκοι κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου, ὡς ἀργότερον ἔμαθον, ἔπαυσαν τὸν Ἑλληνοδιδασκαλον καὶ διώρισαν βούλγαρον, διωρᾶν αὐτοῖς παραχωρηθέντα ὑπὸ τῶν ἐπὶ ἐδάφους ἐλληνικωτάτου διὰ παντοίων μέσων πειρωμένων νὰ βάλωσι τὸν πόδα των.

Μαντήιον (τὸ), καὶ ὑπὸ τῶν χυδαίων Μαντήλιον καλούμενον, χωρίον ἐπίσης μικρὸν πρὸς βορρᾶν τοῦ Δραβήσκου κείμενον, ἐν ᾧ τὸ πάλαι μικρὸν μοναστεῖον τοῦ Διονύσου ἔκειτο.

Στραβόλακκος (ὁ) καὶ τουρκιστί, ὅπως ὑπὸ τῶν κατοίκων κοινῶς λέγεται, Ἰγγίδες, σύγκειται ὑπὸ 150 περίπου χριστιανικῶν οἰκιῶν, καὶ κεῖται μεταξὺ τοῦ Ἀλιστρατίου καὶ Προσωταίνης μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἐκατέρωθεν ἀπέχων.

Σεληνός (ὁ) καὶ χυδαϊκώτερον Σφιληνός· ἡ κώμη αὕτη ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἵδρου τοῦ αὐτῆς ἢ κατ' ἄλλους, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἄλλοτε περιεφέροντο μεθύοντες ὡς οἱ ἀρχαῖοι Σεληνοὶ, καὶ κειμένη περὶ τὸ Ζελεϊάχιον πρὸς Δυσμὰς τοῦ Ἀλιστρατίου ἐπὶ εὐφορωτάτης θέσεως κατοικεῖται ὑπὸ 1000 περίπου Χριστιανῶν, οἵτινες Ἑλληνες τῆ τε καταγωγῆ, τοῖς ἤθεσι καὶ τοῖς αἰσθήμασιν ὄντες, διατηροῦσιν Ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ φοιτᾶσι καὶ τινες τῶν περὶ χωρίων μαθηταί. Οἱ κάτοικοι ταύτης φημίζονται ὡς λίαν φιλόξενοι.

Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀριστερόθεν τοῦ Ἀγγίτου κειμένων χωρίων.

Ἀγγίστα (ἡ) [καὶ χυδαϊστὶ Ἀντζίστα] χωρίον ἀρκετὰ ὠραῖον καὶ ὑπὸ 200 περίπου οἰκογενειῶν κατοικούμενον κεῖται παρὰ τῷ Ἀγγίτῃ ποταμῷ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβε. Καὶ τὸ χωρίον τοῦτο διατηρεῖ ἀλληλοδι-

δασκτικὸν σχολεῖον ἐν κλή καταστάσει, διότι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἰσὶν ἀρκετὰ φιλόμουσοι.

Βολτσίστα (ἡ) τὸ χωρίον τοῦτο μίαν περίπου ὥραν ἀπέχον τοῦ Ῥοδολεΐβους καὶ συγκείμενον ὑπὸ 80 χριστιανικῶν οἰκογενειῶν διατηρεῖ μικρὸν τι σχολεῖον.

Τσορέπλενι (τὸ) τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ 80 περίπου οἰκογενειῶν ἐκ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων κατὰ τὸ ἤμισυ συγκείμενον ὑπάγεται πολιτικῶς μὲν ὑπὸ τὸν Καϊμακάρην Ζελεϊαχόβου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ξάνθης, ὡς καὶ ἡ κατωτέρω αὐτῆς κειμένη :

Κρομύβστα (ἡ) τὸ χωρίον τοῦτο, χυδαϊστὶ Κορμύβστα καλούμενον ἐκ τῶν κρομμύων, τὰ ὅποια ἀφθόνως γίνονται αὐτόθι, κατοικεῖται ὑπὸ 150 περίπου οἰκογενειῶν χριστιανικῶν διατηρουσῶν σχολεῖον ἀλληλοδιδασκτικόν. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὑπάρχει καὶ μετόχιον τοῦ μοναστηρίου τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, ἐν τῷ ὁποίῳ διαμένει εἰς κλόγηρος ἐπιβλέπων καὶ καλλιέργων διὰ τῶν γεωργῶν τὰ κτήματα τοῦ Μοναστηρίου.

Ἄγρια Παρασκευὴ (ἡ) τὸ Μονύδριον τοῦτο κείμενον ἐν λαμπροτάτῃ θέσει μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀγγίστας, Βολτσίστας καὶ Ῥοδολεΐβους, ἀνήκει εἰς τὸ μέγαλον μοναστήριον τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, περὶ οὗ κατωτέρω θὰ εἴπωμεν, καὶ τελεῖ κατ' ἔτος τὴν 26ῃ Ἰουλίου λαμπρὰν πανηγύριν, εἰς τὴν ὁποίαν μεταβαίνουνσιν ἐκ πάντων τῶν μερῶν ἐκείνων ἄνθρωποι. Ἐνταῦθα διαμένει πάντοτε εἰς κλόγηρος ὑπαγόμενος ὑπὸ τὸν καθηγούμενον τοῦ Μοναστηρίου.

Πίθια (τὰ) [Κιοῦπ-κιοη] κωμόπολις ἡμίσειαν μάλιστα ὥραν τοῦ Ῥοδολεΐβους ἀπέχουσα καὶ ἐκ 350 περίπου οἰκογενειῶν συγκειμένη διατηρεῖ καλῶς διαφραγνισμένον ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον φοιτᾶσι καὶ τινὰ κοράσια, μὴ ὑπαρχούσης ἰδιαιτέρας τῶν θηλέων σχολῆς, εἰς ἧς τὴν ἔδρυσιν ἀμέσως πρέπει νὰ προβῶσιν οἱ φιλομαθεῖς κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως ταύτης, ἐὰν ἐπιθυμῶσι νὰ ὑπερέχωσι τῶν περὶ χωρίων.

Ῥοδολεΐβος (τὸ) [ἐκ τοῦ ῥόδα λείβειν] ἡ ὠραία αὕτη κωμόπολις, ἥτις ὠνομάσθη οὕτω ἕνεκα τῶν ῥόδων, τὰ ὅποια ἀφθόνως γίνονται αὐτόθι, ὡς τοῦτο ἤδη μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, κειμένη ἀρκτικῶς παρὰ τὰς ὑπαιρείας τοῦ Παγγαίου καὶ περίβλεπτος οὖσα διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀποψιν, ἣν μακρόθεν παρουσιάζει εἰς τὰ ὄμματα τοῦ θεατοῦ, κατοικεῖται ὑπὸ 550 περίπου οἰκογενειῶν Χριστιανικῶν καὶ ἐξ 80 μάλιστα μωαμεθανικῶν καὶ διατηρεῖ φιλοτίμως καὶ ἐπαινετῶς τρία σχολεῖα, Ἀλληλοδιδασκτικόν, Ἑλληνικὸν καὶ Παρθενωγωγεῖον. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει καὶ μετόχιον τῆς γνωστῆς ἱερᾶς Μονῆς τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, ἐν ᾧ διαμένει εἰς μοναχὸς ἐπιστατῶν τῶν τῆς Μονῆς κτημάτων. Τῆς κωμοπόλεως ταύτης διαπρέπης γόνος εἶνε ὁ τὴν τε ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα καὶ τὸν ἀνώτερον ἑλληνικὸν κληρὸν τιμῶν εὐπαιδευτος ἀρχιερεὺς Νεόφυτος, πρῶτον μὲν Ἐλευθερουπόλεως ἐπίσκοπος, νῦν δὲ τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Φιλιππουπόλεως περικοσμών.

Σέμαλτον ἢ *Σέλματον* (πιθανῶς ἐκ τῆς λέξεως σέλμα μεταφορ. λαμβανομένης ἐνταῦθα) ἡ μικρὰ αὐτὴ κωμόπολις ἐπὶ ὠραίου λοφίσκου κειμένη καὶ περίβλεπτον θέσιν ἔχουσα, κατοικεῖται ὑπὸ 380 περίπου χριστιανικῶν οικογενειῶν ἀριθμοῦσάν 1600 ψυχῶν, διατηρεῖ δὲ δυστυχῶς ἐν μόνον δημοτικὸν σχολεῖον, ἐνῶ οἱ Σεμαλταῖοι εὐκατάστατοι ὄντες ἠδύνατο νὰ ἔχωσι πρὸς τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον καλῶς διατηρούμενα. Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ κωμόπολις αὐτὴ διὰ τὴν ἰδιάζουσαν περὶ τὴν Γραικικὴν γλῶσσαν προφορὰν τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ μάλιστα τῶν γυναικῶν.

Κοτσάκιον (τὸ), τὸ χωρίον τοῦτο συγκείμενον ὑπὸ 100 περίπου χριστιανικῶν οικογενειῶν καὶ περικυκλούμενον ὑπὸ ἄλλων μικροτέρων χωρίων δύναται νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν καὶ νὰ διατηρῇ τὰ τρία ἀναγκαῖα σχολεῖα, ὡς περὶ τούτου ὀρθῶς ἐσκέπτετο καὶ μοι ἔλεγεν ὁ τοῦ χωρίου τούτου πρωτοπρεσβύτερος αἰδ. Γεώργιος, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὁποίου φιλοφρόνως ἐφιλοζηνήθη ἐσπέραν τινα, ὅτε περιηγούμην τὴν ἐπαρχίαν ταύτην.

Ζδραβήκι (τὸ) χωρίον μικρὸν πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἀγγίτου καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κερκινιτιδῶς λίμνης ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας μικρᾶς πόλεως Δραβήσκου κείμενον.

Δοξόπι (τὸ) χωρίον μικρὸν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Κερκινιτιδῶς λίμνης κείμενον, οὗ οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων εἰσὶν ἄλιεῖς ἄλιεύοντες τοὺς πολυειδεῖς ἰχθύς, ἐξ ὧν φημίζεται τὸ καλούμενον *γουλιαδόν*, καὶ τὰς ὠραίας ἐκείνας ἐν τῇ γέυσει ἐγγέλεις, κατὰ τὴν θέσιν τὴν καλουμένην *Χάρδαξ* ἢ *Χάρδακας*.

*Χάρδαξ*¹ (ὁ) τὸ ὄνομα τῆς θέσεως ταύτης εἶνε ἀξιοσημείωτον τῇ νεωτέρᾳ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἱστορίᾳ διότι ἐνταῦθα περὶ τὰ μέσα τοῦ 1807 ὁ ἀρματωλὸς Νίκος Τσάρας μετὰ 550 λογάδων μαχητῶν ἀντέστησαν μετ' ἀπαράμιλλου αὐταπαρνήσεως καὶ ἀνδρείας κατὰ δεκακέντε περίπου χιλιάδων ὀθωμανῶν πολιορκούντων αὐτοὺς, κατορθώσαντες ἥρωϊκῶς μαχόμενοι νὰ φονεύσωσι πολλοὺς τούρκους καὶ νὰ σώθωσιν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁθωνος, ὅθεν εὐκάλως ἠδυνήθησαν νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς Σκόπελον. Τὸ ἀπαράμιλλον τῶ ὄντι τοῦτο κατόρθωμα τοῦ ἥρωος τούτου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος διατηρεῖται εἰσέτι ἔναυλον ἐν τῇ μνήμῃ τῶν κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ μάλιστα τῶν γερόντων, οἵτινες αὐτόπται μάρτυρες γενόμενοι τούτου διηγοῦνται αὐτὸ μετὰ θαυμασίας τῶ ὄντι μνήμης καὶ ἐνθέρμου πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῖς νεωτέροις.

Ἴδου πόσον πιστῶς καὶ ζωηρῶς ἐξικονίζεται αὐτὸ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐξῆς δημοτικοῦ ἔσματος.

¹ Θέσις στενὴ καὶ ἀπόκρημος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πράβι κειμένη. Γέφυρα τοῦ Πράβι δὲ λέγεται, διότι οἱ τῆς ἐπαρχίας Πράβιου (Ἐλευθερουπόλεως) κάτοικοι δι' αὐτῆς διαβαίνουσιν εἴτε εἰς τὰ δεξιόθεν τοῦ Στρυμόνος κείμενα χωρία τῶν Σερρών εἴτε εἰς Χαλκιδικὴν χερσονήσον καὶ Θεσσαλονικὴν μεταβαίνοντες.

Ὁ Νικοτσάρας πολεμᾷ μὲ τρία βιλαῖτια,
τὴν Ζίγνα καὶ τὸν Χάντακα, τὸ ἔρημο τὸ Πράβι.
Τρεῖς μέρας κάνει πόλεμο, τρεῖς μέρας καὶ τρεῖς νόχτας.
Χιόν' ἔφρωγαν, χιόν' ἔπιναν καὶ τὴν φωτιά βαστοῦσαν
τὰ παλληκάρια φώναζε στὲς τέσσαρες ὁ Νίκος.
«Ἀκούστε, παλληκάρια μου, ὀλίγα κ' ἀνδρειωμένα!
Σίβερο βάλτε στὴν καρδιά, καὶ χάλκωμα στὰ στήθη,
Αὔριο νὰ πατήσωμε νὰ πάρωμε τὸ Πράβι»
τὸν δρόμο πῆραν σύνταχα, καὶ φθάνουν στὸ γεφύρι·
Ὁ Νίκος μὲ τὸ δαμασκί τὸν ἄλλυσὸ του κόφτει·
Φεύγουν οἱ Τοῦρκοι σὰν τραγιά, πίσω τὸ Πράβι ἀφίνουν.

Πραβίστα (ἡ) ἡ κώμη αὐτὴ μίαν περίπου ὥραν τῆς Ἀμφιπόλεως ἀπέχουσα καὶ εἰς τοὺς μεσημβριονατολικοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Παγγαίου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Περγᾶμου κειμένη, κατοικεῖται νῦν ὑπὸ 280 περίπου οικογενειῶν, διατηρουσῶν ἐν μόνον σχολεῖον καὶ τοῦτο λίαν ἀτελεῶς διωργανισμένον.

Γερτακιοῖ—*Νεοχωρι* (τὸ) τὸ ἀσήμαντον τοῦτο χωριδίον μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν τῆς ἐκβολῆς τοῦ Στρυμόνος ἀπέχον καὶ ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς ἐνδόξου ποτῆ Ἀμφιπόλεως κείμενον συνίσταται νῦν ὑπὸ 25 μόλις οικογενειῶν χριστιανικῶν.

Λακκοβίκεια (τὰ) ἡ κωμόπολις αὐτὴ ὀνομασθεῖσα οὕτω ἕνεκα τῶν περὶ αὐτὴν εὐρισκομένων λάκκων καὶ φαράγγων καίτι καὶ ἐπὶ τῆς εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον ληγούσης πτέρυγος τοῦ ὄρους Παγγαίου μεσημβρινῶς τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ δύο περίπου ὥρας ἀπέχουσα αὐτῆς. Εἶνε δὲ μία τῶν ὠραιότερων κωμοπόλεων τούτων τῶν μερῶν, ἔχουσα ὠραίας καὶ λαμπρὰς οἰκοδομὰς καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς συμποσοῦμενοι εἰς 1800 περίπου ψυχῶν διακρίνονται ἐπὶ τε τῇ φιλοξενίᾳ, φιλομουσίᾳ καὶ τοῖς αἰσθημασιν, ὁ δὲ ἱμακτισμὸς τῶν νεοῦπάνδρων εἶνε πολλῆς περιεργίας ἄξιος καὶ μάλιστα ὁ περὶ τὴν κεφαλὴν κόσμος τῶν γυναικῶν. Ἡ κωμόπολις αὐτὴ, ἐκ τῆς ὁποίας λαμπρῶς καθορᾶται ὁ Στρυμονικὸς κόλπος καὶ τὸ μεγαλειότερον μέρος τῆς Ὀδομαντικῆς, ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἐλευθερουπόλεως (Πράβιου), πολιτικῶς δὲ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ καίμακάμη Ζελεσιαχίου.

Μοναστήριον Εἰκοσιφοινίσσης. Αἱ ἐπαρχίαι Δράκας, Ζίγνης καὶ Ἐλευθερουπόλεως σεμνύονται καὶ ἐπὶ τῇ ἱερᾷ, μεγίστῃ, ἀρχαίᾳ καὶ περιφήμῃ Μονῇ τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, τῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τιμωμένη καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Παγγαίου κειμένη ἐντὸς ὠραίας καὶ χαριστάτης κοιλάδος ὑπὸ μεγαλοπρεπεστάτου δάσους κεκαλυμμένης, ἀπολαυστικῆς δὲ ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν προνομίων διὰ χρυσοβούλων, συγκιλιῶν καὶ Σουλτανικῶν ὀρισμῶν καὶ καυχωμένη ἐπαξίως ὅτι ἀπέναντι τῶν κατὰ καιροὺς ἐνσκηψάντων βαρβαρικῶν χειμάρρων διετήρησε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσ-

σαν και μάθησιν και ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην συνισταμένην ἐκ πολλῶν τόμων ἀρχαίων τε και νεώτερον συγγραμμάτων ἐντύπων τε και χειρογράφων. Ἐν τῷ σεμνῷ τούτῳ ἱερῷ τεμένει μονάζουσι κοινοβιακῶς 85 περίπου μοναχοὶ και δόκιμοι, ὧν τινές εἰσι δισπαρμένοι εἰς τὰ πολλαχού τῶν μερῶν ἐκεῖνων εὐρισκόμενα και τῇ Μονῇ ἀνήκοντα μετόχια, ἐν οἷς ἐπιστατοῦντες συναζουσι τὰς ἐσοδείας των και πέμπουσιν αὐτάς εἰς τὴν Μονὴν, ἄλλοι ἐνασχολοῦνται περὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς και ἄλλοι τέλος, πρὸ πάντων δὲ οἱ νεώτεροι, μαθητεύουσιν ἐν τῷ ἐν αὐτῇ τῇ Μονῇ και δαπάνη αὐτῆς διατηρουμένη Ἑλληνικῶ σχολείῳ. Μέγα, λίαν τελεσφόρον διὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα και θεάρεστον ἔργον ἤθελον πράξει οἱ ἐν αὐτῇ ὁσῶς τὸν βίον ἀσκαύμενοι πατέρες, ἐὰν, ἀναλογιζόμενοι τὴν ἱερὰν αὐτῶν ἀποστολήν, ἀποφασίσωσι νὰ δέχωνται τοῦ λοιποῦ και ἔξωθεν σπουδαστὰς διδασκομένους και ἐκτρεφομένους ἐντὸς τῆς ἱερᾶς Μονῆς δώρεάν, ὅπως μορφωθέντες χρησιμεύσωσι εἰς τὴν γὰξιν τοῦ Κλήρου, καθ' ὅσον αἱ πρόσοδοι τῆς Μονῆς, ὡς ἐπληροφορήθημεν, εἰσὶν ἐπαρκέστατοι, μὴ λησμονοῦντες ὅτι τὰ Μοναστήρια ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ σκότους και τῆς ἀμαθείας διασώσαντα ὡς ἄσυλοι ναοὶ τὴν παιδείαν και τὰ φῶτα μετέδιδον ἐξ αὐτῶν ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας. Εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦτα σφραγίσουσι πανταχόθεν και πάντοτε ἄνθρωποι χάριν προσκυνήσεως, τὴν σ' ὅμως Αὐγούστου ἡμέραν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τελομένης κατ' ἔτος ὡς ἔθος ἐστὶ λαμπρᾶς και μεγάλης πανηγύρεως, βλέπει τις προσκυνητὰς ἐκ πέντε ἐπαρχιῶν ἢτοι τῆς ἐπαρχίας Σερρών, Δράμας, Ζίχνης, Ἐλευθερουπόλεως και Ξάνθης, συνερχομένους αὐτόθι. Νῦν δὲ μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἐλευθερουπόλεως.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ.

ΜΙΑ ΝΥΞ ΜΕΤΑΞΥ ΝΕΚΡΩΝ.

Α'

Διατί ἔχω τὴν κόμην λευκὴν μὲ ἐρωτᾶτε, ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ; Ἐπεσκέφθητέ ποτε τὴν κρύπτῃν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ ἐν Βορδιγάλλαις;

— Ὅχι.

— Εἶναι χαμηλὸν ὑπόγειον, ἀκατάγων ὡς μοι ἐφάνη σχήματος, ἐν ᾧ τέσσαρα καστὸς νεκρῶν ἀρρένων και θηλέων, κάλλιστα διατηρουμένων ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των, ἀναμένουσιν ἄνευ ἀνυπομονησίας τὴν Δευτέραν Παρουσίαν.

Τοποθετημένοι πλησίον ἀλλήλοις, εὐθεῖς και ἀπαίσιοι, ἴστανται ἐκεῖ ἄρθιοι και ὡς καταβεβλημένοι ὑπὸ κόπου στηρίζονται ἐπὶ τοῦ τοίχου.

Ἄν ἀνηρτᾶτο ἐπιτάφιος λυχνία ἐν τῷ ὑπογείῳ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πενθίμου ταύτης συνελεύσεως τοποθετημένης ἐν σχήματι πετάλου θὰ ἦτο τρομερόν. Ἐκαστὸν τῶν πτωμάτων τούτων φαίνεται ὅτι κλίνει περιέργως τὴν

κεφαλὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἵνα παρατηρήσῃ τι διὰ τῶν δύο βαθειῶν ὀπῶν, ὧν τὰ περίξ κατέφαγον οἱ σκώληκες. Ἦθελε τις ὑπολάβει τὴν συνέλευσιν ταύτην ὡς ἀκαδημίαν νεκρῶν ἢ μᾶλλον ὡς φανταστικὸν τι δικαστήριον ἔτοιμον νὰ στήσῃ κατὰ τῶν ζώντων φρικαλέαν δίκην.

Τὸ ὑπόγειον ἢ ἡ κρύπτῃ συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἀέρα διὰ τῆς θύρας και μόνης. Ἄναπνεῖ τις δ' ἐν αὐτῷ βαρεῖαν ἀτμόσφαιραν πλήρη πυκνῶν μιασμάτων.

Τὸ ἔδαφος τοῦ ὑπογείου ἀποτελεῖται ἐξ ἰκανῶν μέτρων κόνεως ἀνθρωπίνης και ὄστων διακελυμένων.

Ὁ θάνατος περικυκλοῖ τὸν ἄνθρωπον πανταχόθεν.

Β'

Ὅτε εἶχε καταστραφῆ τὸ κοιμητήριον, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν χρόνον περιεκύκλου τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ἀνευρέθη ἀριθμὸς μέγας τάφων, ὧν οἱ κάτοικοι εἶχον ἀντιστῆ εἰς τὴν διάλυσιν.

Ἡ ἀποσύνθεσις δὲν ἐγένετο ἕνεκα τῆς φύσεως τῆς γῆς ἐν ἣ εἶχον ταφῆ. Ἡ φύσις δ' αὐτῆ τοὺς ἐβαλάμωσεν ὠραιότατα, και μετὰ τρεῖς τέσσαρα ἴσως και ἔξ αἰῶνας ἀπέδωκεν ἀκέραια εἰς τοὺς ἀπογόνους τὰ σώματα τῶν προγόνων.

Ἄνευρέθη μεταξὺ τῶν ἄλλων γυνή, ἥς ἡ μεγαλοπρεπῆς Ξανθὴ κόμη ἐσώζετο ἀκέραια και στίλβουσα.

Ἡ ἐν τῇ γῇ ἄργιλος εἶχεν ἀποσκληρῦνει τὸ δέρμα και τὰ ἐσωτερικὰ ἀγγεῖα τῶν σωμάτων και κατέστησεν αὐτὰ ἀληθεῖς μουμίας, μουμίας ὅμως ἄνευ δεμάτων, ἄνευ ἐπιταφίων σινδόνων, ἄνευ κοσμημάτων ὅποια ἔχουσιν αἱ αἰγυπτιακαί. Τὰ πτώματα ταῦτα ἴσταντο ὄρθια, ὡς εἰ εἶχον ἐνταφιασθῆ μετὰ τῆς ψυχῆς των.

Αἱ ἀπλαῖ γυναῖκες ἐφώναζον Θαῦμα, ἡ χημεῖα μελετήσασα ἀπέστειλεν ἔκθεσιν, και ἡ Ἀρχὴ ἀπεφάσισε νὰ διατηρήσῃ τὰ ἐκκονταετηρίδας ἀριθμοῦντα λείψανα. Ἐποποθετήθησαν ἐν συμμετρικῇ τάξει ἐν τῷ ὑπογείῳ τοῦ παλαιοῦ πύργου, ὅπου μέχρι τῆς σήμερον εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς κοινῆς περιεργίας και τὰ θύματα τῶν φανταστικῶν διηγήσεων, ἃς περὶ αὐτῶν πλάττει ὁ ὀδηγός.

Γ'

Διέβαινον ἐκ Βορδιγάλλων ὅπου ἔχω πολλοὺς φίλους. Εἰς τούτων ἔμπορος μὲ ὠδήγησεν ἀνὰ τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς πόλεως και ἀναγκάτως και εἰς τὴν κρύπτῃν τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ.

Ἦτο Ἰούλιος, ἡ δὲ πόλις ἐφωτίζετο ὑπὸ ὠραίου μεσημβρινοῦ ἡλίου, δίδοντας ἰδιαίτερόν τι εἰς αὐτὴν θέλητρον.

Ἐίμεθα τρεῖς· ὁ φίλος μου ἔμπορος, Ἰσπανός τις ξένος τοῦ φίλου μου καὶ ἐγώ. Τὸ ὠρολόγιον δ' ἐσήμαινε πέμπτην ἀκριβῶς ὥραν καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεβαίνομεν τὰς πέντε ἢ ἕξ βαθμίδας τὰς ἀγούσας εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ φύλακος θυρωροῦ.

Ὁ θυρωρὸς οὗτος ἦν ἐν ἀρμονίᾳ μὲ τὸ θέαμα ὅπερ μετ' ὀλίγον ἐπρόκειτο νὰ ἐκτυλιχθῆ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας· ἦτο παράδοξος ἄνθρωπος χωλαίων φοβερά. Ὁ ἕτερος τῶν ποδῶν του ἦτο τρεῖς ἢ τέσσαρας τοῦλάχιστον δακτύλους μικρότερος τοῦ ἄλλου, οὕτως ὥστε ὅτε μὲν ἴστατο ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ἐφαίνετο ὑψηλός, ὅτε δ' ἐπὶ τοῦ ἑτέρου χαμηλότατος.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο. Τὸ πρόσωπόν του ἦ μάλλον ἢ κεφαλή του ἦτο περιεγοτάτη. Δὲν γνωρίζω εἰς ποῖαν μάχην εἶχεν ἀπολέσει τὸ δεξιόν του ὠτίον, ἀλλ' οὕτως ἐντελῶς ὥστε ἐκ τοῦ παλαιοῦ τούτου κοσμημάτος ἀπέμεινε μόνον μελανὴ ὀπή, ἐξ ἧς ἐξέφευγον θύσανοι τριχῶν φαίῶν καὶ μακρῶν, μακροτάτων. Μόττην προσεπάθησε νὰ καλύψῃ διὰ τῶν τριχῶν του τὴν σπουδαίαν ταύτην ἔλλειψιν ὁ οὐρανὸς τὸν εἶχε προαικίσει μὲ τρίχας τόσοσιν σκληρὰς καὶ δυσκάμπτους ὥστε οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ποτε συνήνεσε νὰ στραφῆ πρὸς τὸ οὐρ.

Πρὸς μείζονα δὲ δυστυχίαν εἶχε μεταξὺ τῶν δύο ὀφθαλμῶν ῥίνα τοσοῦτον ὑπέρογκον καὶ ὑπερβολικὴν, ὥστε οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸν προσδύψῃ χωρὶς νὰ καταληφθῆ ὑπὸ σπασμωδικοῦ γέλωτος.

Ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ χαμηλοῦ ποδὸς ὅτε τὸν ἐπλησίασαμεν. Μόλις ἔμαθε τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς μας ἠγέρθη αἴφνης ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, καὶ ἠύψησε τόσοσιν ἀπροσδοκῆτως καθ' ἡμῖς ποδὰ, ὥστε κατετρομάξαμεν καὶ οἱ τρεῖς.

— Ἐλθετε κύριοι, εἶπε μὲ φωνὴν βραγχῆν βαθυφάνου, ἥτις ἠύξανε τὰ φανταστικὸν τοῦ παραδόξου τούτου προσώπου.

Δ'

Κατέβημεν ἡμέρα τὴν πρὸς τὴν κρύπτην ἀγούσαν κλίμακα.

Δὲν εἶμαι οὔτε δεισιδαίμων οὔτε δειλός. Παῖς ἔτι οὐδέποτε προσεῖχον εἰς τὰς ἱστορίας τῶν βρυκολάκων καὶ τῶν μαγισσῶν, ἅς μοι διηγείτο ἡ γραῖα τροφός μου. Ἄνηρ δὲ γενόμενος εὖρον ὅτι ζεύγος πιστολίων εἶναι τὸ ἀριστον ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς ἀδικρισίας καὶ τῆς οἰκειότητος τῶν σατανικῶν πνευμάτων.

Εἰσερχόμενος λοιπὸν εἰς τὴν σκοτεινὴν κρύπτην οὐδὲν ἄλλο αἶσθημα εἶχον ἢ τὸ τῆς περιεργίας.

Ὁ φύλαξ μας ἐφώτιζε διὰ κηρίου ὅπερ εἶχε κολλῆσει ἐπὶ μακρὰς σιδηρὰς ράβδου, ἡμεῖς δὲ βλέποντες αὐτὸν ἐγελῶμεν διὰ τὸν φόβον ὃν πρότερον μας εἶχε προξενήσει.

Ἐν τούτοις οὐδὲν μὲ ἔκαμε νὰ προῖδω ἄμικ τῇ εἰσόδῳ μου, ὅτι θὰ ἐξέλ-

θῶ τόσοσιν ἄλλοῖος ἢ ὅτε εἰσῆλθον. Καὶ ὅμως μόλις ἐπάτησα τὸν ποδὰ μου κατελήφθη ὑπὸ ἀπεριγράπτου ἀδιαθεσίας.

Κατ' ἀρχὰς ἠσθάνθη εἰδὸς τι ἀποθαρόνσεως. Ἡ δριμύτης καὶ ἀηδὴς συνάμα ὁσμὴ ἥτις ἀνέβη εἰς τὴν κεφαλὴν μου μοι ἐνεποίησεν αἶσθημα ἀποστροφῆς. Οὐχὶ βεβαίως τὸ θέαμα τῶν νεκρῶν ἐπενήργει ἐπ' ἐμοῦ οὕτω παραδόξως· οὐδὲν εἰσέτι εἶχον ἰδεῖ, διότι τὸ μονάκριβον κηρίον τοῦ φύλακος ἐφώτιζε εἰσέτι ἀόριστα καὶ ἀπροσδιόριστα πράγματα.

Μόλις ὅτε ἐπλησίασε τὸ κηρίον τοῦ ἐπὶ μεγάλου τινὸς σκελετοῦ, ἐνόησα τί θὰ ἴδω, καὶ ἦδη χάρις εἰς τὴν σταθερὰν θέλησίν μου κατώρθωσα νὰ ὑπερνικήσω τὴν καταλαθοῦσάν με ἀηδίαν.

Ὁ θυρωρὸς ἤρξατο τὰς ἐξηγήσεις του διὰ φωνῆς βραγχῆς καὶ παραδόξου, ἥτις βεβαίως τρομάζει ἄνδρας προκατειλημμένους. Ἐκτὸς τούτου ἡ φωνὴ αὕτη συνειθισμένη εἰς τὰς ἐρρίνους ἐκκλησιαστικὰς ψαλμωδίας, ἀντήχει ὑπὸ τὴν στοὰν ταύτην διὰ τρόπον ὅλως πενθίμου.

Εἰκοστὴν ἴσως φοράν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ παράδοξος φύλαξ ἐπανήρχιζε τὸ μονότονον ἔργον του, ὅπερ ὅμως ἐξετέλει μετὰ θαυμαστῆς ἀδιαφορίας.

Καὶ ὅτε μὲν ἔθετε τὴν περίφημον λυχνίαν του ὑπὸ τὴν ῥίνα σκελετοῦ τινος, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς οἰκειότητος ταύτης τῷ ἀπέδιδε διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ θανάτου συνεσταλμένου στόματός του τρομερὸν μειδίαμα, ὅτε δὲ ὡς ἰεραξ ἐπιδύπων τὴν λείαν ἴστατο ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ποδὸς καὶ διὰ τοῦ βραχυτέρου ἐδείκνυε σκελετὸν συνεσταλμένον, ἔχοντα τοὺς βραχίονας περιεστραμμένους, τὴν σπονδυλικὴν στήλην κακαμμένην εἰς δύο καὶ τοὺς ποδὰς μετατοπισμένους καὶ ἔλεγεν ἀπλούστατα· — Ἦν ἔθαψαν ζωντανόν.

Ἐπειτα ἐδείκνυε τὸν ἀχθοφόρον ὅστις ἀπεβίωσε κατασυντριφθεὶς ὑπὸ τὸ βάρος τῶν λίθων οὓς μετεκόμιζε, τὸν στρατηγὸν τὸν φονευθέντα ἐν μονομαχίᾳ, οὗ τὸ δέρμα ἦτο πράγματι διατετυπημένον διὰ ξίφους, τὴν οἰκογένειαν ἥτις ἐδηλητηριάσθη φαγοῦσα ἀμανίτας . . .

Ἐδῶ μὲ κατέλαβε πάλιν ἡ ἀδιαθεσία μου. Εἰς τί νὰ τὴν ἀποδώσω; Εἰς ἔλλειψιν ἀέρος; Εἰς τὴν ἐν τῇ κρύπτῃ ἐπικρατοῦσαν δρόσον, ἥτις μὲ ἠνώχλησε μετὰ τὴν ἐν πλήρει ἡλίῳ διελθοῦσαν ἡμέραν;

Ὅποια τέλος καὶ ἂν ἦτο ἡ αἰτία ἠσθάνθη ὅτι κλονοῦμαι. Μὴ ἐπιθυμῶν καὶ δικαίως νὰ παραμείνω μέχρι τέλους, ἀπεφάσισα νὰ ἀποσυρθῶ μὴ θέλων ὅμως ἀφ' ἑτέρου καὶ νὰ στερήσω τοὺς δύο ἄλλους θεάματος, ὅπερ ἐφαίνετο ὅτι τοὺς διεσκέδαζεν, ἀνήγγειλα τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν φίλον μου ἔμπορον καὶ τῷ εἶπα ὅτι ἀποσύρομαι καὶ τοὺς περιμένω εἰς τὴν πλατείαν.

— Εἶσαι ἀσθενής; εἶπεν ὁ ἐξαίρετος φίλος.

— Ὅχι. Μόνον ἔχω χρεῖαν ἀέρος.

— Μήπως θέλεις νὰ σὲ συνοδεύσω.

— Διόλου.

— Θέλετε, κύριε, νὰ σὰς φέξω, εἶπεν ὁ φύλαξ.

— Περιττόν, εἶπον· τὸ φῶς τῆς ἡμέρας φαίνεται, μόλις τις ἀνέλθῃ τὴν τρίτην βαθμίδα τῆς κλίμακος. Μὴ ἐνοχλεῖσθε.

Διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐμελλον νὰ διαβῶ τὸ κατώφλιον, ἰδρῶς ἀφθονος καὶ παγερὸς ἐκάλυψε τοὺς μὴνιγγάς μου, φρικιάσις μὲ κατέλαθεν, ἡ θρασίς μου ἐθαμβώθη, οἱ πόδες μου δὲν ἐδάσταζον τὸ βῆρος τοῦ σώματος καὶ ἠσθάνθη ὅτι λιποθυμῶ.

Κατέβαλον μεγάλην προσπάθειαν νὰ φθάσω εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς κλίμακος, διότι ἅμα φθάνων ἐκεῖ θὰ ἐσωζόμην. Ἀλλὰ μόλις ἠδυνήθη μηχανικῶς νὰ λάβω δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν μου τὰ φύλλον τῆς θύρας, ἐνόησα δυστυχῶς ὅτι αὕτη παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ σώματός μου ἐστράφη ἐπὶ τῶν στροφίγγων τῆς καὶ ἐλιποθύμησα.

Ε'.

“Ὅτε ἀνέφρα τοὺς ὀφθαλμούς περὶ ἐμὲ τὸ σκότος ἦν τοσοῦτον βαθύ, ὥστε ἐνόμισα ὅτι ἐτυφλώθη καὶ ἐξέβαλον φωνὴν πνιγηράν.

Ἄλλ' ὁ τρόμος μου οὗτος ἦν παροδικός, καὶ εὐθὺς ἀνέφρα τοὺς ὀφθαλμούς· ἀλλὰ δὲν ἐνόουν τί ἔτρεχε καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἐπίεζε τὰ στῆθός μου δεινὸς ἐφιάλτης.

Ἄλλ' ὄχι. ἠσθάνθη ὅτι εἶμαι ἔξιπνος.

ἠθέλησα νὰ ἐγερθῶ. Ἐστράφη πρὸς ἀριστερά, καὶ αἱ χεῖρές μου αἰτίνας ἐζήτησαν τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἐδάφους, ἀπήνητησαν πράγματα εἰς τὰ ὅποια δὲν εἴχευον ὅποιον δνόμα νὰ δώσω.

Ἦτο ψῦχος, οὐδεμίαν δὲ ἔνοιαν εἶχον τοῦ μέρους ἐν ᾧ εὐρισκόμην. Τὸ σῶμά μου συνῆλθεν ἐκ τῆς λιποθυμίας, ἀλλὰ τὸ πνευμά μου ἦτο πάντοτε βάρη καὶ βωδόν.

Τέλος ἠγέρθη. Ἐστρεψα τὴν κεφαλὴν πανταχόθεν. Ἀλλ' οὐδὲν διέκρινον. Τὰ πάντα ἦσαν κατὰμαυρα. Ἦν τὸ σκότος τῆς ἀβύσσου. ἠσθάνθη τὴν αἰωνίαν νύκτα, καὶ εἶπον κατ' ἐμαυτόν· Ὅποιον μαρτύριον!

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ μνήμη μου ἐπανῆλθεν. Ἀνεμνήσθη τὰ πάντα. Τὴν κατὰβασιν εἰς τὴν κρύπτῃν, τὴν ἀδιαθεσίαν μου, τὴν σπουδὴν μεθ' ἧς ἠθέλησα νὰ ἐξέλθω. Ἀνεμνήσθη ὅτι ἐκρατήθη ἀπὸ τῆς θύρας. Ἐπειτα, οὐδὲν πλέον.

Ποῦ ἤμην;

Κατὰ τύχην προὐχώρησα βήματά τινα ἐκτείνων ταὺς βραχίονας. ἠρξάμην ὑποπεύων τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ ὁμολογήσω εἰς ἐμαυτόν τὸ τί ἐσκεπτόμην. Τὰ ἔδαφος ἐφ' οὗ προὐχώρου ἦν ἐλαστικόν ὡσεὶ ἀπετελεῖτο ἐκ φυτικῶν λιπασμάτων. Τῇ δε κακεῖσε δὲ ὁ πούς μου ἀπήνηται ἀντικείμενα ἄτινα ἐβυθίζοντο ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἐν πυκνοτάτῃ κόνει.

ἠσθάνθη τότε ὁσμὴν ἀποθαφέντικὴν κρέατος ἄρνιθος, ἀλλὰ τὰς πρώτας

στιγμὰς δὲν ἐπρόσεξα, ἐβάδιζον δ' ἐμπρός ἔχων τὰς χεῖρας ἀνατεταμέναις.

Ἀφνης ἐστάθην. Ἡ χεὶρ μου ἀπήνητησεν ἀνθρώπινον κρανίον καὶ κατὰ σύμπτωσιν ὁ λιχανὸς μου εἰσῆλθεν ἐν τῇ κοιλότητι ἐσθεσμένου ὀφθαλμοῦ. ἠσθάνθη καὶ ἐμάγνυσα καὶ ὀπισθοχώρησα δύο τρία βήματα.

Ἐγνώριζον τώρα καλὰ ποῦ ἤμην. Ὅστε δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῶμαι, ἀφοῦ ἄλλως δὲν ἐπίστευον οὔτε τὰ φαντάσματα, οὔτε τοὺς διαβόλους, οὔτε τοὺς βρυκόλακας, οὔτε ἕλην τῆν γελοῖαν μυθολογίαν τῶν τροφῶν καὶ τῶν χωρικῶν.

Ἦμην ὁ μόνος ἐν τῇ κρύπτῃ ἐν συντροφίᾳ τεσσαράκοντά μουμιῶν. Καὶ ἐκείτον ἂν ἦσαν ἡ κἀμμία, εἰς ἐμὲ θὰ ἦτο τὸ αὐτό.

Βαθμηδὸν τὸ πνευμά μου ἐκαθαρίσθη καὶ πᾶν σύμπτωμα φόβου ἡ ἀηδίας ἐξέλιπεν. Ἐνόησα δ' εὐθὺς τί μοι συνέβη. Ὅταν ἔλαθον τὴν θύραν διὰ τῶν χειρῶν μου, τὸ σῶμά μου ἔπεσε πρὸς ἀριστερά, ἦτοι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς κρύπτῃς τὸ φύλλον δὲ τῆς θύρας περιστραφέν μὲ ἔκρυψε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τοίχου, οὕτως ὥστε ὁ φίλος μου καὶ ὁ φύλαξ ἀπερχόμενοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ με ἴδωσιν.

Ὁ φύλαξ θὰ ἐξῆλθεν ὁ τελευταῖος, ἔσυρε τὴν θύραν καὶ τὴν ἔκλεισε διὰ τῆς κλειδὸς χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τί εἶχε συμβῆ.

Καὶ ἰδοὺ πῶς εὐρισκόμην αἰχμηλίωτος ἐν τῇ νεκρικῇ κρύπτῃ, τίς οἶδε ἐν ποίᾳ ὄρᾳ τῆς νυκτὸς καὶ ἐν συντροφίᾳ σεβαστῆς ὁμηγύρεως νεκρῶν.

Ἐμειδίασα σκεφθεὶς τὴν παραδόξιν θέσιν μου. Ἦμην δὲ τόσον κύριος ἐμαυτοῦ, ὥστε ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἠθέλησα νὰ λάβω ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ τί ἠσθανόμην ἵνα το διηγηθῶ εἰς τοὺς φίλους μου, καθότι οὐδόλως ἀμφέβαλλον ὅτι ἅμα τῇ προσκλήσει μου ὁ φύλαξ ἤθελε σπεύσει.

ἠθέλον εὐθὺς μάλιστα προσκαλέσει τὸν φύλακα ἂν μὴ ἐσκεπτόμην ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσχημον νὰ ἀπολαύσω λεπτά τινα ἐπὶ τὸ περιέργον τοῦτο συμβάν, ὅπερ δὲν ἦτο διόλου κοινόν.

Καὶ ἐδημάτισα δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Νομίζω μάλιστα ὅτι ἀπέτεινα καὶ τὸν λόγον πρὸς τοὺς σιωπηλοὺς συντρόφους μου ἢ καὶ ὅτι τοῖς ἀπηύθυνα προσλαλίαν.

Ἐνθυμοῦμαι καλῶς ὅμως ὅτι ἐκ καρδίας ἠθέλον εὐχαριστήσῃ τὸ φάντασμα ὅπερ αἶφνης ἤθελε φωτίσει τὴν εἰρικήν μου, διότι τὰ τρομερὰ σκότος ἐν ᾧ ἐκινούμην μὲ ἔκαμνε νὰ ὑποφέρω φρικτά. Τὸ ἠσθανόμην, οὕτως εἶπεῖν, πιέζον τοὺς ὤμους μου.

Τοῦτο μὲ κατέπεισε νὰ καλέσω βοήθειαν. Ἐδίπλωσα τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸ στόμα μου καὶ ἤρχισα νὰ φωνάζω δι' ἄλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων μου.

— Αἶ! φύλαξ! Ἐδῶ, ἐδῶ!

Πρέπει νὰ ἐφάναζα πολὺ δυνατὰ, διότι ἡ ἡχώ ἦν μοι ἐξαπέστειλαν αἱ στοιαὶ ἦν τρομερὰ καὶ ἐφοβήθη μήπως ἐξύπνισε δύο τρεῖς νεκρούς.

Ἦμην εὐθυμὸς, ὀλίγον νευρικὸς ἀλλ' εὐθυμώτατος.

Ὁ φύλαξ ὅσον οὐπὼ ἤρχετο. Ἀπηγεῖτο βεβαίως καιρὸς νὰ ἐγερθῇ τῆς

κλίνης, νὰ ἐνδυθῆ καὶ νὰ κατέλθῃ ὅπως μ' ἀπελευθερώσῃ. Ἐν τούτοις ἵνα μὴ χάσω τὴν ὑπομονήν μου ἤρχισα νὰ περιπατῶ κάμων μόλις τρία βήματα ἔμπρὸς καὶ τρία ὀπίσω, διότι μεθ' ὄλον τὸ θάρρος μου καὶ τὴν φιλοσοφίαν μου δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἔλθω εἰς συνάφειαν μὲ τοὺς σκελετοὺς.

Σ'

Ἄλλ' ὁ θυρωρὸς δὲν ἤρχετο.

Ἡ θύρα εἶναι παχεῖα ἐσκέφθην· αἱ στοαὶ αὐταὶ φύλακίζουσι τὴν φωνὴν συγχρόνως μετὰ τοῦ σώματος· ὁ φύλαξ δὲν θὰ μὲ ἤκουσεν. Ἐπειτα βεβαίως θὰ κοιμᾶται. Πρέπει νὰ κάμω θόρυβον καὶ πολὺν μάλιστα, ὥστε νὰ ἐξυπνίσω ἕνα ξεπαρμένον ὅστις ἔχει ἐν μόνον ὠτίον καὶ ἴσως κοιμᾶται ἐπάνω εἰς αὐτό. Ἄς κτυπήσω δυνατὰ τὴν θύραν.

Ἄλλ' ἔπρεπε νὰ εὕρω τὴν καταπραμένην αὐτὴν θύραν, καὶ σὰς ἐρκίζομαι ὅτι μεγάλη δυσκολία ἐχρειάζετο πρὸς τοῦτο. Ὑπῆρχεν ἐν μέσσοις νὰ βαδίσω κατ' εὐθείαν ἔμπρὸς, καὶ ἔκω εὐρὴν τὸν τοῖχον νὰ τον ἀκολουθήσω μέχρι τοῦ ὀριζήσαντος σημείου, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ νεκροὶ ἦσαν ἐστηριγμένοι ἐπὶ τοῦ τοίχου τούτου, καὶ μοι ἦτο ἀδύνατον νὰ τον ἐγγίσω χωρὶς νὰ προσπαύσω ἢ νὰ ἀνατρέψω ἴσως πτώμα τι. Τίς οἶδε μάλιστα μήπως τὸ πρόσωπόν μου ἤρχετο εἰς ἀμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν σκληρὰν ἐπιφάνειάν τινος τῶν μουμιῶν τούτων, καὶ μήπως τὸ στόμα μου—φρίσσω ἀκόμη—ἀκουσίως ἐρίλει τὸ ἀπηρχαιωθὲν πρόσωπον τοῦ ἀχθοφόρου ἢ τὴν παρεῖαν τῆς δηλητηριασθείσης διὰ τῶν ἀμμιαντῶν κυρίας. Ταῦτα μ' ἐτάραττον.

Προσεπάθησα λοιπὸν νὰ εὕρω τὴν θύραν εὐθὺς, ἀλλὰ μετὰ τέσσαρας ἢ πέντε ἀποπειρὰς ἀπέτυχον. Ἐλάχιστον προσέκοπτον πρὸς τινὰς τῶν ἀκινήτων τούτων πλαγγόνων.

Τοῦτο μ' ἐτάραξε· τὰ νεῦρά μου ἀνεστατώθησαν. Ἄφνης μοι ἐφάνη ὅτι ἤκουσα ἀσυνήθην τινα ἤχον ἐν τῇ βαθεῖα ἐκείνῃ σιγῇ. Ἐπέτεινα τὴν προσοχήν ἦσαν οἱ σφυγμοὶ τοῦ αἵματος ὅτινες ἀντήχον εἰς τὴν κεφαλὴν μου ὡς ὑπόκωφα καὶ βεβιασμένα κτυπήματα σφυρίου.

Ἐμειδιάσα ἐκ νέου. Ἐπιθυμῶν μάλιστα νὰ πνίξω τὸν θόρυβον τοῦτον ἐκάγχασα. Ἡ ἡχώ τῆς στοᾶς μοι ἐξαπέστειλε τὸν καγχασμὸν μου παράδοξον καὶ ἀλλόκοτον.

— Ἄ, ἐπανέλαβον, εἶμαι ζῶν· διότι ὁ γέλωσ μου μ' ἐφόδισεν ὀλίγον. Πρέπει νὰ φύγω ἐντεῦθεν διὰ παντὸς μέσου καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ρίψω κατὰ γῆς τὰ ἀξιοσέβαστα ταῦτα λείψανα ὡς χάρτινους πετεινοὺς. Θέλω νὰ εὕρω τὴν θύραν.

Ἐβάδισα ἀποφασιστικῶς ἔμπρὸς. Ἐφθασα εἰς τὸν τοῖχον, ἀπώθησα μέτωπα, χεῖρας, ὤμους, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ὀπισθοχωρήσω. Ἄφθοσ δὲ καὶ ἀπηνῆς ἐξηκολούθησα τὸν δρόμον μου ἀριστερὰ χωρὶς διόλου νὰ με ἀνησυχῶσιν οἱ

τρογμοὶ τῶν πτωμάτων, ἅτινα ἔτριζον ὑπὸ τοὺς πόδας μου ὡσεὶ διαμαρτυρομένα κατὰ τῆς διαγωγῆς μου.

Εἰς πόσῃν ὥρᾳ διέτρεξα τὰ ὀλίγα μέτρα, ἅτινα μ' ἐχώριζον ἀπὸ τῆς θύρας; Ἄγνοῶ. Τοῦτο μόνον γινώσκω ὅτι τὸ ταξείδιον τοῦτο ὑπῆρξε κοπιωδέστατον. Ἡ χεὶρ μου δὲν κατέλειπε τὸν ὑγρὸν τοῖχον. Ὁ πούς μου ἀπώθει ἐνίοτε ἐμπόδια, ὧν ἐμάντευον τὴν φρίκην. Δις ἐβάδισα ἐπὶ τινος πράγματος καὶ, ὡς τῆς βεβηλώσεως! συνετρίβη ὑπὸ τοὺς πόδας μου. Ἦν πτώμα!

Ἡ ὀργὴ τότε ἀνέβη εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ παντὶ τρόπῳ ἀπεπειράθην νὰ τελειώσω τὸ παραταθὲν ἤδη σχέδιόν μου. Ἐσπευσα καὶ τέλος ἤγγισα μέρος τοίχου ἐφ' οὗ οὐδὲν ἦτο. Τὰ γόνατά μου ἀπῆντησαν ἐν κλίθμα, ἔπειτα δεύτερον, ἅτινα δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω διατὶ εὐρίσκοντο ἐκεῖ καὶ τέλος ἠσθάνθην ὑπὸ τὰς χεῖράς μου τὴν θύραν.

Εὐθὺς ἤρχισα κτυπῶν διὰ τῆς πυγμῆς μου πάσῃ δυνάμει, καὶ φωνάζων ὡς παράφρων.

Ἐδῶ! ἐδῶ!

Ἄφου ἔκαμα τοσοῦτον θόρυβον ὥστε καθὼς ἐνόμιζον στρατὸς ὀλόκληρος ἠδύνατο ν' ἀφυπνισθῆ, ἠσύχασα ἐπὶ μίαν στιγμὴν. Οὐδὲν ἐκινήθη ἀνωθεν μου ἢ μᾶλλον οὐδένα ἤκουσα θόρυβον ὑποδηλουντά μοι ὅτι ἔρχεται τι, πρὸς ἐμέ. Δυσάρεστος ἰδέα τότε διήλθε τὸν νοῦν μου.

Ἄν κατὰ τύχην ὁ φύλαξ δὲν διέμενεν ἐν τῷ πύργῳ!

Ἄλλ' ἡ σκέψις αὕτη μοι ἐφάνη ἀπίθανος. Ἐξηκολούθουν λοιπὸν κτυπῶν, φωνάζων, τέλος ἤρχισα βλασφημιῶν καὶ ἐκβάλλων ἀληθεῖς μυκηθμούς. Ἐίχον ἀπελπισθῆ.

Τίποτε, καὶ τότε τίποτε. Ἡ κλίμαξ ἔμενε βωδῆ. Φαίνεται ἢ ὅτι ψυχὴ δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ πύργῳ, ἢ ὅτι δὲν ἤκουον. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ τελευταῖον θὰ ἦτο πιθανότερον, διότι τὰ ἐπὶ τῆς θύρας γρονθοκοπήματά μου ἀσθενέστατον θὰ ἐποίουν θόρυβον, αἱ δὲ φωναὶ μου ἴσως δὲν θὰ διέβαινον τὸ κατώφλιον.

Πρέπει, ἐσκέφθην νὰ κτυπήσω δι' ἰσχυροτέρου τινὸς πράγματος, ὅπερ νὰ συνταράξῃ τὴν ξυλίνην θύραν.

Ἄλλὰ διὰ τίνος; διὰ σφυρίου; Καὶ ποῦ νὰ το εὕρω; Ἰδέα ἀπαισία μ' ἐπήλθε. Περὶ ἐμέ, ἐν τῷ σκότει, ὑπῆρχον τόσα ἀνθρώπινα ὄστα. Ἄς λάβω, εἶπον, μίαν κνήμην, ἕνα βραχίονα καὶ ἄς κτυπήσω δι' αὐτῶν μεχρισθῆ ἢ ἔλθωσι νὰ μ' ἀνοίξωσιν ἢ ἠραυσιθῶσιν.

Ὅχι, ὄχι. Οὐδέποτε.

Ἄλλὰ τί ποιητέον;

Ζ'

Ἄφνης ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀποθαρρύνσεώς μου, ἐνθυμήθην ὅτι ἔχω ἐπάνω μου φῶς.

— Ποῦ εἶχον λοιπὸν τὴν κεφαλήν; Ἀνεκράξα ἐρευνῶν τὰ θυλακίᾶ μου μετὰ σπουδῆς.

Ἐπειτα ἔσυρα ἐκ τοῦ θυλακίου μου μικρὰν θήκην ἐκ τῶν γνωστῶν ἐκεῖνων κηρίων φωσφορικῶν πυρείων.

Ἐτριψα ἐν τῶν μικρῶν κηρίων ἐπὶ τοῦ ὑαλοχάρτου τῆς θήκης. Εὐθὺς ἀνέλαμψε φῶς. Εἶδον περὶ ἐμὲ τινὰ τῶν ἀπεξηραμένων ἐκείνων σωμάτων ἐν συντροφίᾳ τῶν ὑποίων εὐρισκόμην τίς εἶδε πρὸ πόσου χρόνου, καὶ σὰς βεβαιῶ ὅτι ἐχάρην ὑπερβαλλόντως διότι ἀνεύρον τὴν χρῆσιν τῶν ὀμμάτων μου.

Ἀλλὰ δὲν εἶχον καιρὸν νὰ σκεφθῶ πολὺ. Ὁ μικρὸς μου φανὸς ἠδύνατο νὰ ζήτη ὀλίγα μόνον δευτερόλεπτα καὶ εἶδον ὅτι δυστυχῶς τρία ἀκόμη κηρία εἶχεν ἡ θήκη.

Ἐλαβὼν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τὸν πῖλόν μου ὅστις εἶχε πέσει ὅτε ἐλιποθύμησα καὶ περεστῆρησα τὰς δύο χονδροειδεῖς καθέδρας ἐφ' ὧν εἶχον πρότερον προσκόψει.

— Ἴδου ὅ,τι ἐζήτουν, εἶπον ῥίπτων εἰς τοὺς πόδας μου τὸ σθεσθὲν ἤδη κηρίον.

Καὶ λαβὼν τὴν μίαν καθέδραν τὴν ἐξήρθωσα καὶ ἀφοῦ ἔριψα πᾶν τὸ μὴ ἀνγκαιῶν μοι, δι' ἐνὸς τῶν δύο χονδρῶν ξυλίνων ἐρεισμάτων ἤρχισα κτυπῶν τὴν θύραν, ἀλλὰ μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ μακρίας, ὥστε εἶχον πλήρη πεποίθησιν, ὅτι ἂν τις ζῶν εὕρισκετο ἐν τῷ πύργῳ, θὰ ἐσπευδε νὰ μ' ἀνοίξη.

Μάτην! τὸ ξύλινον ἐρεισμα τῆς καθέδρας ἐθραύσθη εἰς τεμάχια, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον ζωῆς ἐφάνη ἀνωθέν μου.

Ἡ ὀργή μου ἐπηυζήθη μέχρι παραξυσμοῦ καὶ συνέλαβον τὴν παράβολον ἰδέαν ὅπως διὰ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς καθέδρας πυρπολήσω τὴν θύραν καὶ ἐκ φύγῳ διὰ τῆς πυρκαϊᾶς.

Ἐλαβὼν λοιπὸν τὸ ἄχυρον τῆς καθέδρας καὶ ἀνωθεν ἐτοποθέτησα τὰ ξύλα αὐτῆς, ἤναψα τὸ τελευταῖόν μου πυρεῖον—τὰ δύο ἄλλα εἶχον καταναλώσει πρὶν—καὶ μετέδωκα τὸ πῦρ. Φλόξ χαρμύσματος ἀνέτειλεν αἴφνης ἐν τῇ σκοτεινῇ κρύπτῃ.

Μὰ ἐφάνη ὅτι οἱ νεκροὶ προὐχώρησαν ἐν βῆμα πρὸς τὴν φλόγα νὰ θερμάνωσι τὰ πρὸ πολλοῦ ἀποκαρωθέντα μέλη των.

Ἀλλὰ μετὰ τῆς φλογὸς ἀνυψοῦτο πρὸς τὴν στοᾶν καὶ πυκνὸς καπνός. Ἐνόησα εὐθὺς ὅτι ὁ καπνός θὰ μὲ ἐπιγιγῆ καὶ ὅτι ἡ θύρα δὲν ἦτο τὸσον εὐκολον νὰ καῆ. Ἐπήδησα ἐπὶ τῆς φλογὸς καὶ διὰ τῶν ποδῶν μου τὴν ἐσθεσα. Ἦτο καιρὸς, διότι ὀλίγα λεπτὰ ἀργότερα ἡ κρύπτῃ θὰ ἦτο ἀκατοίκητος.

Ἐν τούτοις ἔπεσον ἐκ νέου εἰς νύκτα βαθυτάτην καὶ σκοτεινῇ. Πᾶσα ἐλπίς νὰ φύγῳ ἐκείθεν πρὸ τῆς πρωΐας τῆς ἐπαύριον ἀπέπτη καὶ ἤμην καταδεδικασμένος νὰ διέλθω τὴν νύκτα—νύκτα μακρὰν—μεταξὺ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τοῦ νεκροταφείου τοῦ ἁγίου Μιχαήλ.

Πράγμα παράδοξον. Ἄμα λαβὼν τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἠσύχασα ἐντε-

λῶς, ἡ ὀργή μου ἐκόπασε καὶ ἀπέβλεπον πρὸς τὴν κατάστασίν μου ἂν μὴ μετ' εὐθυμίας, ἀλλὰ τοῦλάχιστον μετ' ἀδιαφορίας.

— Τὰ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, εἶπον, πρόκειται μόνον νὰ διέλθω κακὴν νύκτα. Ἀλλ' ἀφοῦ ἄλλως δὲν γίνεται, ἄς λάβω τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τῆς καλῆς του ἐπόψεως. Βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδεὶς θὰ κατέλιθι ἐδῶ. Ἡ κρύπτῃ εἶναι δροσερὰ λίαν καὶ εὐχάριστος ὡς πρὸς τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους. Ἐκ τῶν δύο καθεδρῶν ἡ μία μου μένει, καὶ ἄνευ ἀμφιστοίας ὅπως εἶμαι κατάκοπος καὶ μετὰ τῶσας συγκινήσεις θὰ κοιμηθῶ ἡσύχως ἕως αὔριον τὸ πρωῒ.

Δὲν θέλω νὰ προσποιηθῶ τὸν ἀνδρεῖον, κατὰ βῆθος ὅμως δὲν ἤμην τὸσον ἀδιάφορος ὅσον ἤθελον νὰ πείσω ἑμαυτόν. Νὰ διέλθω τὴν νύκτα μετὰ σκελετῶν καὶ νὰ κοιμηθῶ τινὰς ὥρας μετ' ἐκείνων οἵτινες οὐδέποτε θὰ ἐξυπνήσωσι δὲν μοι ἐφαίνετο πολὺ εὐχάριστον. Καὶ οἱ πλέον δειλοὶ θὰ ἦσαν τῆς γνώμης μου, ὅπως οὔτε ὅμως οὔτε ἐντρομὸς ἤμην οὔτε ἀνήσυχος.

Ἐλαβὼν τὸ καθίσμα καὶ ἐκάθησα ἐν τῷ μέσῳ τῆς κρύπτῃς. Δὲν ἔμεινα ὅμως πολὺ διότι ἐνόησα ὅτι θὰ μοι ἦτο δύσκολον νὰ κοιμηθῶ ἂν δὲν ἐστήριζόμην που.

Ἐπανῆλθον λοιπὸν μετὰ τοῦ καθίσματος παρὰ τὴν θύραν. Ἐθεσα τὸν πῖλόν μου κατὰ γῆς πλησίον μου, καὶ ἔπειτα ἀφοῦ κατώρθωσα νὰ πλησιάσω τὴν καθέδραν ὥστε νὰ κολλήσῃ ἐπὶ τῆς θύρας, ἐστήριξα καὶ τὴν κεφαλήν μου.

Πᾶσα συγκίνησις μὲ εἶχεν ἀφήσει. Εἶχον λάβει ἤδη τὴν ἀπόφασίν μου. Μοῦ ἤλθε μάλιστα ἡ ἰδέα νὰ εὐχηθῶ τὴν καλὴν νύκτα εἰς τοὺς συντρόφους μου, ὅπερ καὶ ἔπραξα γεγωνυῖα τῇ φωνῇ καὶ λίαν εὐθύμως ἔπειτα ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς μου ἔχων δεξιόθεν μὲν δύο συζύγους τοῦ II' αἰῶνος, ἀριστερόθεν δὲ γραῖαν ἣτις εἶχε μείνει τριακόσια τριάκοντα ἐπτα ἔτη ἐν τῇ γῇ καὶ τῆς ὁποίας ὅμως διατηροῦντο εἰσέτι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς.

H'

Ἀκίνητος, τὰς κνήμας ἔχων ἐκτεταμένας καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν πλευρῶν περιέμενον τὸν ὕπνον. Δυστυχῶς ἤμην ἀκόμη ὑπὸ τὴν νευρικὴν ἐπήρειαν τῶν γενομένων καὶ ἠσθανόμην τοὺς δακτύλους μου νευρικῶς συστέλλομένους καὶ τὰ χεῖρά μου διαστελλόμενα ὑπὸ μορφασμῶν.

Συνεκέντρωσα τότε ὅλην τὴν προσοχήν μου πρὸς τὴν ἄρεξιν ἣν εἶχον νὰ κοιμηθῶ. Καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἐν τῇ κρύπτῃ ἐπικρατοῦσα ἄρσος μὲ ἠσύχασεν. Ἡ νάρκωσις ἐπῆρχετο καὶ ὁ ὕπνος μετ' αὐτῆς. Οὐδεμίαν σκέψιν διήρχετο τοῦ νοῦς μου. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μόνον, μία λέξις ἢ δυσδιάκριτος μορφή διήρχετο πρὸ τῶν κεκλεισμένων ὀφθαλμῶν μου ἀόριστος καὶ ἐν νεφελοῦδει ἀτμοσφαίρα. Τὰ πάντα ἀνεπαύοντο τὸ τε σῶμα καὶ ἡ ψυχή.

Τὸσον καλὰ ἠσθανόμην καὶ τὸσην εὐχάριστην εἶχον ἐπὶ τούτῳ, ὥστε

ἠθέλησα νὰ συστείλω τὰ μέλη μου καὶ νὰ συσπειρωθῶ. Τοῦτο διέλυσε τὸ θέληγητρον.

Σκοτεινὴ ἰδέα ἀνήφθη ἐν τῷ μυελῷ μου. Ἡ ἀνάμνησις τοῦ τύπου ἐν ᾧ ἤμην καὶ τῶν περικυκλούντων με ὄντων. Ἐδίωξα τὴν ἰδέαν ταύτην. Ἡ ἡσυχία ἐπανήλθεν ἀλλ' ὄχι ἐπὶ πολὺ.

Ἐν τούτοις ἀπεκοιμήθην πράγματι ὅτε ἡ σκιαγραφία τοῦ ὑψηλοῦ φύλακος διήλθε τὸ πρῶτόν μου ὄνειρον. Τὸν εἶδον ὑποσκάζοντα περιπατοῦντα ἄνω καὶ κάτω ἤλθε πρὸς με, με ἔλαβε διὰ τῆς χειρὸς καὶ με ὠθησεν εἰς σκοτεινὴν κλίμακα. Ἐξύπνησα.

Ἀναμφιβόλως δὲν ἦν εὐκολον νὰ λησμονήσω τὰ περὶ ἐμέ. Δὲν ἀπεθαρόνθη ὄμως. Ἀπόφασιν ἔχων νὰ μὴ κινηθῶ πλέον, ἐδικάσθη νὰ κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς μου συγχρόνως καὶ τοῦ σώματος.

Ἀλλὰ τότε, μακρὰν, ἐν τῷ βῆθει τῆς κρύπτῃς, εἶδον ἀνακύπτοντα μικρὸν σκελετὸν ὅστις ἤρξατο περιπατῶν καὶ βαθμηδὸν μεγεθυνόμενος ἕωσθεύ ἐγένετο γίγας. Ἦρχετο πρὸς με μετὰ τὴν ἀπαραιμίλλου ταχύτητος τῶν ὀνείρων. Ἦμην εἰς τὸν δρόμον του καὶ βεβαίως διερχόμενος θά με κατεσύντριβεν. Ἀκουσίως ἐκινήθην καὶ ἀνέφρα τοὺς ὀφθαλμούς· ἐξύπνησας πάλιν ἐντελῶς τὴν φορὰν ταύτην ἐγενόμεν μανιώδης.

Μετεινέθην, ἤλλαξα τὴν θέσιν τῶν ποδῶν μου ἐσταύρωσα τὰς χεῖράς μου, ἐκάλυφα διὰ τούτων τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐποίησα νέαν πρὸς ὕπνον ἀπόπειραν.

Μάτην.

Ἀΐφνης ἤκουσα κάτι τι πλησίον μου, θόρυβόν τινα δυσδιάκριτον, ἔπειτα τριγμὸν. Ἠγέρθη, ἔτσινα τὸ οὖς ὀλίγον τεταραγμένος.

— Ἐπὶ τέλους, ἐσκέφθη, δυνατὸν νὰ συμβῶσι περιεργὰ τινα φαινόμενα. Ὁ χρόνος ἐπιτελεῖ τὸ ἔργον του. Τὰ ὅσα ἐκτείνονται βραδέως μετὰ τόσους αἰῶνας. Τοῦτο δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ κοιμηθῶ. Ὅποια νύξ!

Καταπεπονημένος ἐστήριξα τοὺς ἀγκῶνάς μου ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ τὸν πῶγονα ἐπὶ τῶν χειρῶν μου καὶ ἐσκεπτόμην ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς ἀνοιχτούς.

Δὲν εἰξέυρω ἂν τότε τὰ ὠτά μου ἐδόμησαν, εἶμαι ὅμως βέβαιος ὅτι ἤκουσα θόρυβον. Ἐστρεψα τοὺς ὀφθαλμούς μου περὶ καὶ ἤσθάνθη οὐχὶ ἀκριβῶς φόβον ἀλλὰ παρόμοιόν τι.

Ἐμπροσθέν μου καὶ ἐν τῷ πυκνῷ σκότει τῆς κρύπτῃς, εἶδον περιπταμένας λεπτὰς γραμμὰς ἐρυθροῦ χρώματος, πρασίνου ἀνοιχτοῦ καὶ λευκοῦ ζωηροῦ. Τὰ χρώματα ταῦτα ἀνεμυγνύοντο ἐν ἀρμονίᾳ μεταξύ των ἀποτελοῦντα μυρία παράδοξα σχήματα ἐξαφανιζόμενα καὶ ἀνανεούμενα ἀνευ διακοπῆς.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο μοὶ ἦτο γνωστὸν. Πάντες τὸ ἐδοκίμασαν. Ἐν τούτοις μοὶ προῦξένησε φρικίασιν καὶ αἰ παλάμη τῶν χειρῶν μου ἤρξαντο θερμαινόμενα.

Ἐκλίσαι τοὺς ὀφθαλμούς. Ἄλλο τότε θέαμα. Ἀντὶ τῶν κεχρωματισμέ-

των γραμμῶν, ἃς ἠθελαν νὰ ἀποφύγω, ἐγεννήθησαν πρόσωπα παράδοξα καὶ φανταστικά. Τὰ μὲν με ἐχαιρέτων βραδέως ὑποκλίνοντα, τὰ δὲ με ἠπέιλου καὶ ἡ μορφή των διεστέλλετο εἰς φρικώδεις μορφασμούς.

ἤκουσα ἐκ νέου θόρυβον πλησίον μου, ἀλλὰ πολὺ πλησίον μου ὡς ἐὰν ἔτριξε τις τὰ κόκκαλα τῶν χειρῶν του παρὰ τὸ οὖς μου, καὶ τότε πρώτην φορὰν μοὶ ἤλθεν ἰδέα παράλογος. Ἐσκέφθη δηλ. ὅτι ἴσως ἤμουν πράγματα συμβαίνοντα πέραν τοῦ βίου τούτου καὶ ὅτι περὶ ἐμὲ ἐκινῶντο αἱ ψυχαι αἰτινες ἀνεζήτουν τὰ ἐκεῖ τοποθετημένα πτώματα.

Ἐν τούτοις, προησθάνθη τὸν κίνδυνον. Θέλων δὲ νὰ καταστρέψω τὴν νευρικήν κατάστασιν ἐν ἣ εὐρισκόμην ἠγέρθη καὶ ἐδημάτισα.

Ἦδυνάμην ἐλευθέρως νὰ κινῶμαι. Εἰς τὰ φαντάσματα βεβαίως οὐδὲ τώρα ἐπίστευον, ὅπως οὐδὲ ἄλλοτε ποτε, ἀλλ' εἶχον συνείδησιν ὅτι ὑπὸ τὸ τρομερὸν σκότος καὶ τὴν καταπληκτικὴν σιγὴν ἐν ἣ εὐρισκόμην, τὸ παραμικρὸν ἠδύνατο νὰ με φοβίσῃ καὶ νὰ με κάμῃ νὰ χάσω καὶ θάρρος καὶ κρίσιν.

Μοὶ ἐφάνετο βέβαιον ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν δὲν θὰ ἤμην πλέον κύριός ἐμαυτοῦ. Ἦμην βέβαιος ὅτι οὐδὲν εἶχον νὰ φοβηθῶ παρὰ τῶν δυστυχῶν ἐκείνων νεκρῶν, οἵτινες με περικύκλουν, οὐδόλως ἀμφέβαλλον ὅτι ἔμενον ἐκεῖ ἀκίνητος καὶ θὰ ἔμενον αἰωνίως· ἀλλ' ὅμως ἐνόησα ὅτι ἕνεκα τῆς νευρικῆς μου καταστάσεως δὲν ἦτο παράδοξον νὰ νομισθῶ ὅτι τοὺς βλέπω ἐγειρομένους, βαδίζοντας πρὸς με, περικυκλοῦντάς με καὶ τίς οἶδε παρασύροντάς με εἰς χορὸν σατανικόν. . . .

Ἀλλὰ μόλις ἐσκέφθη τούτο ἐκτύπησα ἰσχυρῶς τὸν πόδα, καὶ εἶπον κατ' ἐμαυτὸν ὅτι ἂν παρεδεχόμην τὸ πιθανὸν τῶν παραδόξολογιῶν τούτων, ἤμην χαμένος, διότι θὰ παρυσυρόμην ὑπ' αὐτῶν.

Ὡς πικρατρεῖτε τὸ κακὸν προὔχωρει. Ὅπόθεν δήποτε καὶ ἂν προσεπάθουν νὰ ἀποκρούσω τὸν καταλαμβάνόντά με φόβον, προσέκρουον εἰς ὑποθέσεις αἰτινες ἦσαν πολλῶ χειρόνες τοῦ φόβου. Διότι τὰ νεῦρα με ἐκυρίευσον.

— Ἄ! εἶμαι ἀνήρ. Ἀνέκραξα τέλος μεγαλοφώνως. Καὶ ὡς ἐὰν εἶχον ἀνάγκην ἀποδείξεως τοῦ θάρρους μου, ἐβάδισα κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν τοῖχον καὶ ἤγγισα διαδοχικῶς πάντα τὰ πτώματα.

— Ἴδου λοιπόν· εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, ὅτε ἐπίεσθην ὅτι τὰ πτώματα δὲν εἶχον καταλίπει τὴν θέσιν των.

Θ'

Καὶ ἐκάθισα ἐκ νέου.

Περίεργον πρᾶγμα! Τώρα εἶχον τὴν εὐκολίαν νὰ βλέπω ἐν τῇ κρύπτῃ μεθ' ὅλον τὸ σκότος. Διέκρινον ποῦ ἦτο ἡ θύρα, ποῦ τὸ κάθισμά μου, ἐβλεπον καὶ τὸν πῖλόν μου κείμενον πλησίον μου. Ἀνεῦρον μάλιστα ἀνευ κόπου ἐν τῶν δύο χονδρῶν ἐρεισμάτων τοῦ θραυσθέντος καθίσματος.

Δὲν εἰξέυρω διατί, μηχανικῶς, τὸ ἔλαθον καὶ τὸ εἶχον ἐν τῇ χειρὶ μου.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διπλῆς ὀράσεως κατ' ἀρχὰς μ' ἐξέπληξεν, ἔπειτα μ' ἐ-

φρόβισεν. Ἐπίσθην πλέον ὅτι ὁ ἐραθισμὸς τῶν νεύρων μου εἶχε φθάσει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω.

Δὲν παρήλθον πέντε ἢ ἕξ λεπτά ἀφότου ἐκάθησα καὶ ἠγέρθην ἐκ νέου. Ἐβημάτιζον ἀτάκτως, ἐκινούμην καὶ προσεπάθουν διὰ τοῦ κόπου νὰ κατευνασῶ τὰ νεῦρά μου.

Τούναντιον ὅμως ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἔπαυον νὰ ἤμικι κύριος ἐμαυτοῦ.

Αἴφνης ἀνεπήδησα. Εἶδον, καταλαμβάνετε, εἶδον καθαρά, ὃν τι διολισθαῖνον ἐμπροσθέν μου.

Εἶμαι πεπεισμένος σήμερον, καὶ ἤμην καὶ τότε, ὅτι ἠπατώμην, ἀλλ' ὅμως ἠσθάνθην τὴν σάρκα μου φρίττουςαν ἐκ τῆς συγκινήσεως.

Ὁ φόβος, τρομερὸς ὅμως ἀποτρόπαιος καὶ δυσκατανίκητος μὲ κατελάμβανε. Ἦμην πλέον ἔρμαιον τῆς ἐξαφθείσης φαντασίας μου τῶν παρεκτραπέντων νεύρων μου, δὲν ἤμην πλέον ἐγὼ αὐτός.

Ἦ πόσον ὠχρὸς θὰ ἦμην. Ἐν τούτοις ἔλαβον τὸ θάρρος νὰ παρατηρήσω ἐκ νέου. Οὐδὲν εἶδον. Ἐβημάτισα πρὸς τὴν θύραν καὶ ἔπεσα ἐπὶ τοῦ καθίσματος.

Ἄλλ' εὐθὺς εἶδον ἔρπον πρὸ τῶν ποδῶν μου πράγμα τι ρυπαρὸν ὅπερ μὲ ἔβλεπεν ἀνεὺ ὀφθαλμῶν. Ἦτο ἀπαισίον. Ἐγέλα βωδὸν γέλωτα. Ἦτο, ἀνεγνώρισα καλῶς, μία τῶν μομμιδῶν.

Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα, χεῖρα σκελετώδη καὶ ξηρὰν, νὰ ἀρπάσῃ τι ὅπερ δὲν διέκρινα καλῶς. Δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ κινηθῶ.

Αἴφνης εἶδον τί ἤθελε. Τὸν πῖλόν μου. Περιέργως ἰδέα. Ἡ χεῖρ τῆς μομμίας τὸν ἤγγιζεν ἤδη, ἐν δὲ τῇ φυσιογνωμίᾳ τῆς διαφαίνεται ἡ περιέργεια.

Μὲ ταχύτητα ἀπερίγραπτον ἀνέλαβον τὸν πῖλον. Καὶ σημειώσατε καλῶς τοῦτο οὐδόλως ἠπατήθην καίτοι τὸ σκότος ἦν πυκνότατον. Τὸν ἐπῆρα ὡς ἐὰν τὸν ἔβλεπον, καὶ τὸ φάσμα ἐξηφανίσθη παρעוּת.

Ἦν ἡ ἀρχή.

Βαδμηθὸν καὶ κατ' ὀλίγον θόρυβοι συγκεχυμένοι ἔτι ἠκούσθησαν ὑπὸ τὰς πενθίμους στοάς. Ἦθέλησα νὰ ἀμφιδάλω, ἀλλ' ἀδύνατον πλέον. Ἦκουον βομβοῦντας παραξένους κρότους, ἔβλεπον κινούμενα ἀπαισία ὄντα.

Ἦπέθεσα εὐθὺς ὅτι τὸ πρῶτον ἴσως φάσμα μετέβη πρὸς ἀναζήτησιν τῶν ἄλλων καὶ ὅτι τῶρα πάντες ὁμοῦ οἱ νεκροὶ διὰ κοινῆς ἐφόδου ἤθελον μοὶ ἀρπάσει τὸν πῖλόν μου, ὃν ἠτοιμαζόμην νὰ ὑπερασπισθῶ πᾶση δυνάμει.

Καταβεβλημένος, πεφοβισμένος, παγωμένος ἐκ τοῦ τρόμου καὶ τὸ στήθος ἔχων πεπιεσμένον, περιεστάλην ἐν τῷ καθισματί μου, ὅτε ἠσθάνθην ξηρὸν κτύπημα ἐπὶ τοῦ ὤμου.

Ἄνεπήδησα ὡς ἐὰν εἶχον προσβληθῆ ὑπὸ ἠλεκτρικῆς στήλης καὶ ἀνωρθώθην κρατῶν τὸ ἔρεισμα τῆς θραυσθείσης καθέδρας, ὅπερ ἔκτοτε εἶχον ἐν τῇ χειρί.

Ἐνόμισα τότε ὅτι ἤκουσα εἰρωνικὴν φωνὴν λεγούσάν μοι.

— Δὲν θὰ ἔχῃς πιστεύω τὸ καθίσμα μόνος ὄλην τὴν νύκτα.

Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξετάθησαν. Οἱ ὀδόντες μου ἐπλατάγουν ποιουντες ἀπαίσιον εἰς τὰκ, ὅπερ διεπέρα παραδόξως τὰ ὠτά μου' φρικιάσεις διέτρεχον τὸ σῶμά μου καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μου ἀνωρθώθησαν καὶ μ' ἐκέντουν ὡς βελόνας.

Ἄγωνιῶν, ἀσπαίρων, ἀσθμαίνων, ἔχων ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τὸν πῖλον καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ τὸ ξύλον τοῦ καθίσματος, ἐστήριξα τὴν ῥάχιν ἐπὶ τῆς θύρας καὶ ἀνεμεινον περιφθοβὸς μὲν, ἀλλ' ἀπειλητικός.

Συγκεχυμένος αὐθις ἀλλαλαγμὸς ἠκούσθη' οὐδεὶς δύναται νὰ περιγράψῃ πόσον προσεπάθησα νὰ ἴδω, καὶ πράγματι διέκρινον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν σκελετὸν τινα κινούμενον ἐνώπιόν μου καὶ μεταβαίνοντα ὅπως καταλάβῃ θέσιν παρὰ τῆς συντροφίης του.

Δὲν ἠπατώμην. Τοῦτο ὄντως συνέβη, Πάντες οἱ νεκροὶ προητοιμαζόντο νὰ με προσβάλωσιν, ἔμελλον νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' ἐμοῦ καὶ νὰ πολεμήσωσιν.

Ἐκτός ἐμαυτοῦ ἐσκέφθην νὰ κάμω τὸν σταυρὸν μου. Ἐνόμισα ὅτι τοὺς ἤκουσα γελῶντας. Καὶ οὐ μόνον ἐπέμενον κατέχοντες τὴν θέσιν των, ἀλλὰ τοῦναντίον ἠκούσθη καὶ τρομερὸν πλατάγημα καὶ . . . ἠσθάνθην ὅτι μὲ ἐγγίζουσι, μ' ἀρπάζουσι, μὲ παρασύρουσι.

Διὰ βιαίας κινήσεως ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐν ἀκραιῇ ἐπέστρεψα παρὰ τὴν θύραν ἑτοιμὸς πρὸς ἔμυναν.

Τότε συνέβη τι φοβερόν. Τοὺς ἔβλεπον τώρα καθαρά' ἦσαν τοῦλάχιστον τριάκοντα. Δι' ἐνὸς ἄλματος ἄπαντες ὤρμησαν ἐπ' ἐμοῦ, καὶ ὅπερ δὲν ἀνεμεινον, οἱ παγεροὶ βραχιόνες των περιέβαλον τὴν κεφαλὴν μου καὶ τὸν λαίμόν. Τὰ δὲ ὕγρα χεῖλη των — ἦσαν ὕγρα — ἤρξαντο καταφιλοῦντά με τὸ μέτωπον, τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὰς παρειάς, τὰ χεῖλη.

Ἄνθιστάμην, ἐφώναζον, κατέβαλλον ὑπερανθρωπίνους προσπαθείας. Μάτην. Τὰ ἀπαισία φιλήματα δὲν ἔπαυον.

Καὶ ἔπειτα τίποτε πλέον. Μυστηριώδεις μόνον θόρυβοι ὡσεὶ ἐφρευγον αὐλά ὄντα.

Ἦμην μόνος τέλος πάντων. Ἄνεπνεον ἤδη ὅτε ἐκ δευτέρου εἶδον τὸ σατανικὸν ἐκεῖνο σμήνος συνενούμενον ἀπέναντί μου καὶ ἑτοιμαζόμενον εἰς νέαν ἐφοδον.

Ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτῶν ἐν τῶν φαντασμάτων τὸ μεγαλύτερον ἐφόρει τὸν πῖλόν μου—μὲ τὸν εἶχε λοιπὸν ἀρπάσει—καὶ ἐφαίνετο δίδον διαταγὰς.

ὤρμησαν ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην δὲν τοὺς ἀφῆκα νὰ πλησιάσωσιν. Ἐκτύπων διὰ τοῦ καθίσματος, πᾶση δυνάμει, ἀλλ' ἀσκόπως δεξιὰ, ἀριστερὰ, ἐμπροσθεν, ὀπισθεν, καὶ ἤκουον κρανία σχιζόμενα, ὤρους θραυσομένους, βραχιόνας συντριβομένους. Ἐθανάτωσα πλείστους νεκροὺς, ἕκαμα θραῦσιν.

Φρίκη!

Καὶ ὅμως οἱ νεκροὶ μ' ἐπλησίασαν καὶ ἤρξαντο ἐκ νέου θωπεύοντές με.

Αἱ δυνάμεις μου ἐξηντλοῦντο.

Δὲν εἶχον πλέον οὔτε θάρρος οὔτε κρίσιν. Νικηθεὶς ἔκλινα τὰ γόνατα. Ἡ κρύπτη μοὶ ἐφάνη ὅτι ἐφωτίσθη. Διέκρινα δὲ ὡς ἐν ὄνειρῳ διαβαινούσας ἐνώπιόν μου μαρφὰς ἀκατανοήτους.

Ἐκ πάντων τούτων τῶν νεκρῶν, τινὲς μὲν ἐχόρευον ἔμπροσθέν μου, περιτετυλιγμένοι διὰ μακρῶν σαβάνων, τινὲς δὲ περιστρέφοντο ὀλόγουμοι. Ἀνηγέρθη καὶ ἠρξάμην φωνάζων δυνατὰ, χωρὶς νὰ εἰξεύρω καλὰ καλὰ τί κάμνω.

Ἐνόσφ ὁ παροξυσμὸς ἤβησεν, αἱ δυνάμεις μου μ' ἐγκατέλειπον. Κύκλιος θανάτου χορὸς ἐστήθη περὶ ἐμέ. Ὁ φέρων τὸν πῖλον νεκρὸς ἔδωκε τὸ σημεῖον καὶ ἔστυρε τὸν χορὸν· καθόσον δὲ ὁ σατανικὸς χορὸς ἐγένετο ζωηρότερος, ἤσθανόμην ὅτι ἡ ζωὴ μὲ καταλείπει.

Ῥόγγος ἐξῆλθε τοῦ λαμοῦ μου, ὅστις ὡς ὠρυγὴ τοῦ Ἄδου ἀντήχησεν. Ἔπεσα ἐκτάδην κατὰ γῆς.

Τετέλεσται.

I

Μετὰ δύο μόλις μῆνας ἤρχισα νὰ ἀναλαμβάνω. Τρομερὸς ἐγκεφαλικὸς πυρετὸς μὲ εἶχεν ἐξ ἑβδομάδας μετὰ τὴν ζωῆς καὶ θανάτου.

Ὁ φίλος μου ἔμπορος ὅστις ἀδελφικῶς μὲ περιποιήθη, μοὶ ἐξήγησε μετὰ ταῦτα τί συνέβη. Ἀνησυχῶν διότι δὲν μὲ ἀνεύρισκεν ἐν Βορδιγαλλοῖς καὶ ἐνθυμηθεὶς τί τῷ εἶχον εἰπεῖ ἐν τῇ κρύπτῃ, ὑπώπτευσε τὸ συμβῆναι καὶ ἐπανήθη περὶ τὴν μίαν ὥραν τῆς πρωίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ἠνάγκασε τὸν θυρωρὸν ὅστις ἀληθῶς δὲν κατόκει ἐν τῷ πύργῳ νὰ ἐγερθῆ καὶ τον ἐδίασε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν κρύπτην.

Μὲ εὔρον ἐν τῷ μέσῳ τῆς κρύπτῃς ἔχοντα τὸ ξύλον ἐν τῇ χειρὶ καὶ ἐξηπλωμένον ἐπὶ τοῦ χώματος, συνταρασσόμενον δὲ ὑπὸ σπασμῶν.

Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ θυρωροῦ ὁ φίλος μου μὲ μετεκόμισεν ἐφ' ἅ μᾶξης εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἔτυχον περιποιήσεων, ὧν ἕνεκα αἰωνίως θὰ τῷ εὐγνωμονῶ.

(Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ)

**

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΟΛΥΜΠΙΑ

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει δημοσιευθέντων, παρατιθέμεθα περίληψιν τῶν πρὸς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κολωνίας» ἐπισταλέντων ὑπὸ τοῦ κ. Ἐρ. Κουρτίου. Αἱ ἀδίκκοποι βροχαὶ ἐπήνεγκαν πολλὴν ἀργοπορίαν. Ἐν τούτοις κατ' ὅλας τὰς πλευρὰς τοῦ χώρου τοῦ ναοῦ προβαίνει ἡ προετοιμάζεται ἡ ἐργασία. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ὅπου μέχρι τοῦδε αἱ πλει-

σταὶ ἐγένοντο ἀνοκαλύψεις, ἐσημειώθη εὐρεῖα περιφέρειαι, ἐνθα ἡ γῆ θ' ἀνοσκαφῆ εἰς βάθος τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀνευρεθῶσιν ἐξ ἄπαντος τὰ λείψανα πάντα τῶν ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος γλυπτικῶν ἔργων, τῶν μὴ εἰσέτι ἐκχωσθέντων. Κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν αἱ ἀνοσκαφαὶ προσεγγίζουσι μετ' οὐ πολὺ εἰς σημεῖον, ὅπου μετὰ πάσης πιθανότητος προσδοκῶνται πυκναὶ αἱ ἀνοκαλύψεις. Εὐρέθησαν δὲ ἀπὸ τοῦδε τεμάχια τινα, μετὰ τῶν ὁποίων κεφαλή νέου, ῥωμαϊκῆς μὲν ἐποχῆς, ἀλλὰ τέχνης καλῆς. Ἡ πρὸς δυσμὰς πλευρὰ δύναται εἰσέτι νὰ θεωρηθῆ ὡς γῆ παρθένος, καθόσον δὲν ἐφθασαν ἔτι αἱ ἀνοσκαφαὶ εἰς βάθος, ἐν ᾧ δύνανται νὰ εὐρεθῶσιν ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξορύττεται τάφος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κλαδέου, κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς τὸ μέσον τοῦ δυτικοῦ τοῦ ναοῦ μετώπου· ἡ δὲ τάφος αὕτη πρόκειται βαθμηδὸν νὰ εὐρυνθῆ, μέχρι τῆς ὀλοσχεροῦς ἐκκαθάρωσεως τοῦ ὄλου τῆς οἰκοδομῆς προσώπου. Τὸ αὐτὸ πρόκειται νὰ γείνη καὶ ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν θὰ ὑπερβῆ τοὺς 200, ὥστε θὰ κατορθωθῆ ἡ σύγχρονος κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἀνρύξεις τάφρων.

Διάφορα ἔργα γλυπτικῆς ἀξίας λόγου ἀνοκαλύφθησαν ἤδη κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν τῶν ἐργασιῶν περίοδον, ὧν κυριώτερον καθ' ἃ μνημονεύει ὁ κ. Κουρτίος εἶναι· α' Ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος: Καλῶς διατηρουμένη κεφαλή ἀνδρὸς φέροντος γενειάδα· ἡ κεφαλή αὕτη καλῆς τεχνοτροπίας καὶ ἐπιμελῶς ἐπεξεργασμένη, φαίνεται ἀναντιρρήτως ἔργον τοῦ Παιωνίου· ἀρκεῖ δὲ αὕτη καὶ μόνη πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν θεωρούντων τὸν καλλιτέχνην τοῦτον ὡς γλύπτην ἐπαρχικὸν καὶ οὐχὶ ἀττικόν. Πλησίον τῆς κεφαλῆς ταύτης εὐρέθη τὸ ἄνω μέρος γυναικὸς κεκαλυμμένης ὀρθίας. Ἡ κεφαλή αὐτῆς στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ὁ δὲ ἀριστερὸς ἀγκὼν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς, τὴν ὁποίαν ἔχει ἐπὶ τοῦ στήθους· ἡ στάσις αὕτη παριστᾷ γαληνιακὴν σκῆψιν. Τὰ δύο ταῦτα ἀγάλματα ἴσταντο πιθανῶς πλησίον ἀλλήλων ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος, παριστῶντα τὸν βασιλέα τῆς Πίσης Οἰνόμακον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Στερόπην. Ἄλλ' ἴσως εἶναι ἀκαίριον εἰσέτι οἱ τοιοῦτοι συμπερασμοί. Δύο κεφαλαὶ ἵππων ἀνάγλυφοι ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν μέρους τοῦ ἀετώματος· οὗτοι ἦσαν οἱ ἀπώτεροι ἵπποι τοῦ τεθρίππου τοῦ Πέλοπος, δὲν εἶναι δὲ καλῶς τελειοποιημένης ἐργασίας. β' Ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος: Καλῶς διατηρουμένη κεφαλή γυναικεία κεκαλυμμένη, ἐκφράζουσα πλήρη ἠρεμίαν· ἡ κεφαλή αὕτη βεβαίως ἀνήκεν εἰς ἀγάλματι θεᾶς, ἣτις ἴστατο ἀτάραχος ἐν μέσῳ τῶν μαχομένων Κενταύρων καὶ Λαπιθῶν. ἴσως ἦτο ἀγάλματι πρὸς ὃ αἱ γυναῖκες κατέφευγον, ὡς ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Θεσείου, φεύγουσαι τῶν ἀσελγῶν Κενταύρων τὴν βίαν. — Κεφαλή νέου πολεμιστοῦ πεσόντος ἐν τῇ μάχῃ, ἐκφράζουσα πῶνον καὶ ἀγωνίαν. Πρὸς δὲ, τὸ κάτω γυναικὸς περοφόρου, ἧς τὸ ἔνδυμα εἶναι μετὰ πολλῆς δεξιότητος διεσκευασμένον. Δὲν φαίνεται παράτολμος ἡ εἰκασία ὅτι τὰ τρία ταῦτα τεμάχια εἶναι ἔργα τοῦ μαθητοῦ τοῦ Φειδίου Ἀλκαμένους. Ἄν δὲ οὕτως ἔχη, εἶναι ἀνεκτίμητον τὸ

φως ἔπερ δι' αὐτῶν θὰ διαχυθῆ ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ χαρακτήρος τῆς μεγάλης ἀττικῆς σχολῆς. γ' Ἐκ τῶν μετοπῶν: Τεμάχια παριστῶντα νέα τοῦ Ἡρακλέους ἀθλα. Ἐν τούτων παριστᾷ τὴν Ἀθηνᾶν μετὰ περικεφαλαίας καὶ ἀσπίδος, βοηθοῦσαν βεβαίως τὸν Ἡρακλέα εἰς τινὰ τῶν ἀγῶνων αὐτοῦ. Ἡ κεφαλή τῆς πρὸς δεξιὰ ἐστραμμένη θαυμάζει τὸν ἥρωα, αἱ δὲ σκληραὶ μάλλον τοῦ χιτῶνος αὐτῆς πτυχαί, καὶ ἐν γένει ἡ ἐπαξεργασία ἔχουσιν ἀρχαίον τύπον. Παρίσταται δὲ πιθανῶς εἰς τοῦ Κερβερού τὴν χεῖρσιν, καθόσον κεφαλή κυνὸς ἀνευρέθη ἐκεῖ που πλησίον. Ἐτέρον τι τεμάχιον παριστᾷ τὸν κορμὸν νέου ἀνδρὸς πλήρους ῥώμης καὶ ζωῆς, οὐτινος τὰ μὲν ὀπισθεν καίεται ἐπὶ τῆς μετόπῃ, τὸ δὲ στοργύλον στῆθος καὶ οἱ ἐλαστικοὶ βραχίονες προέχουσι ζωηρῶς. Ἐνταῦθα μόλις διακρίνει τις ἔχνος τι ἀρχαίου ῥυθμοῦ. Τὸ ἀγάλμα τοῦτο παριστᾷ βεβαίως τὸν Ἰόλαον βοηθοῦντα τὸν συγγενῆ αὐτοῦ εἰς τὴν κατὰ τὴν Λερναίικας Ὑδρας πάλην. Ἡ ἱστορία τῶν ἐκ τῶν μετοπῶν τούτων τεμαχίων, ἔχει ἀξίαν ὑπερτέραν ἴσως καὶ αὐτῶν τῶν ἀνευρεθέντων ἔργων τοῦ Ἀλκαμένους καὶ τοῦ Παιωνίου, διότι ὑποδεικνύουσι τὰς εἰδικότητας τῆς Πελοποννησιακῆς τέχνης, κατὰ τὴν μεγάλην τῆς γλυπτικῆς περίοδον.

Ἐκ δὲ τῶν ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἡ μάλλον ἀξία λόγου εἶναι, ἕμμετρος ἐπιγραφή ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀνδριάντος Γοργίου τοῦ Λεοντίνου· εὐρέθησαν προσέτι οὐκ ὀλίγα ἐξ ὀρειχάλκου ἀναθήματα. Μεταξὺ δ' αὐτῶν πολλὰ ἀπεικάσματα ζώων.

Καὶ τοῦ ναοῦ δὲ αἱ διαστάσεις καὶ αἱ λεπτομέρειαι ἐξερυνδῶνται μετὰ πλείστης ἐπιμελείας καὶ ἀκριθείας.

Νεώτερα τούτων κοινοποιεῖ ὁ κ. Ν. Πετρῆς γυμνασιάρχης Πύργου ἐν τῷ Ἐθνοφυλάκι τῆς 16 Φεβρουαρίου. Μεταξὺ τῶν ἀνευρεθέντων ὑπάρχουσι σπουδαῖαι ἐπιγραφαί, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ Ἀθηναίου Καλλίου νικῆσαντος παγκράτιον, οὗ μέμνηται καὶ ὁ Πausanias ἐν Β' 9, 3 ἀφηγούμενος ὅτι τότε καὶ μέχρι νυκτὸς ἠγωνίσθησαν οἱ παγκρατὶ ἀζοντες ἄτε μὴ ἐν καιρῷ κληθέντες.

Γλυπτικῆς δ' ἔργα εὐρέθησαν τοῦ μὲν δυτικοῦ ἀετώματος τὸ ἀντιβράχιον τῆς προηγουμένης εὐρεθείσης γυναικὸς, καὶ δεξιὸς μικρὸς γυμνὸς ὀκλαζούσης μορφῆς καὶ χεῖρ γυναικὸς μετ' ἀγκῶνος καὶ κορμὸς γυναικὸς βαθυπλούτου καὶ σῶμα ἀθλητικὸν μετὰ τῆς κεφαλῆς, ἐξαίρετου τέχνης καὶ παριστῶν πιθανῶς Λαπίθην ἀνέχοντα ἐν χερσὶν ἐπιθετικὸν ὄπλον.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 3[15 Φεβρουαρίου.

Ὁ κ. Καίλερ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς τοῦ Καλλίου.

Ὁ κ. Ἐρ. Κούρτιος κοινοποιεῖ παρατηρήσεις τινὰς περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐν Μυκῆναις ἀνευρεθέντων.

Ὁ κ. Ἄλτεν (von Alten) περὶ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Πειραιῶς.

Ὁ κ. Ἰούλιος περὶ τῶν ἐν Ἐλευσίῃ Προπυλαίων.

Συνεδρίασις τῆς 17[1 Μαρτίου.

Ὁ κ. Καίλερ περὶ δημοτικῶν ψηφισμάτων.

Ὁ κ. Κούρτιος περὶ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφῶν.

Ὁ κ. Δούν (von Duhn) περὶ εἰκότος Ἀθηναϊκοῦ τιμῶς ἀγγείου, καὶ περὶ ἀναγνωρεύσεως νομισμάτων.

Ὁ κ. Λόλιγμ περὶ τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ὀρχομενοῦ.

— Τὸ α' φυλλάδιον τοῦ Β' τόμου τοῦ ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς σχολῆς ἐκδομένου περιόδιου περιέχει τὰ ἑξῆς.

Μιχαῆλ. Παρατηρήσεις πρὸς περιήγησιν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκροπόλεως. Φ. Δούν. Θέα τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1670.

Ἐ. Κουρτίου. Περὶ τιμῶς ἀναγλύφου πηλίνου ἐκ Μικρῆς Ἀσίας.

Βέλγ. Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν κήσων (συνέχεια.)

Ποικίλα.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 15[27 Φεβρουαρίου.

Ὁ κ. Ἀλβέρτος Δουμόν, ὁμιλεῖ περὶ τινῶν τελευταίως ἐκδοθέντων βιβλίων. Τῶν λογοδοσιῶν τῶν Συλλόγων Σεβρῶν καὶ Θεσσαλονίκης, τῆς τελευταίας δημοσιεύσεως τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς τῆς Σμύρνης, ἐν ἧ καὶ κατάλογος ἐπισκόπων δημοσιευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου Κερκυρῶς· περὶ τινῶν ἔργων τοῦ αὐτοῦ σχέσιν ἔχόντων πρὸς τὴν ἀρχαίαν μετρολογίαν δημοσιευθέντων ἐν τῷ Ὀμήρῳ· περὶ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Φιλ. Συλλόγου Παρισσοῦ· περὶ τινος ἐπιγραφῆς δημοσιευθείσης κατὰ πρῶτον ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τόμ. Ζ' σ. 4. ἀρ. 9) καὶ σχολιασθείσης ἔπειτα ὑπὸ τοῦ κ. Λέοντος Ῥενιὲ ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ γράμματων· τὸ σπουδαῖον τοῦτο κείμενον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἱστορικὸν Φλαούριον Ἀβρίανδον πρεσβευτὴν καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ Σεβαστοῦ.

Ὁ κ. Λαμβέρτ κοινοποιεῖ τὸ σχέδιον τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν ἐπὶ τῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ἐξηγεῖ πῶς διὰ τούτου δύναται νὰ ἀνιδρυθῆ πλήρες τὸ ἀρχαῖον μνημεῖον.

Ὁ κ. Π. Λάμπρος κοινοποιεῖ δύο ἀνέκδοτα νομίσματα τοῦ Πέτρου Ῥαϊμόνδου Ζακώστα. Ὁ Ζακώστας ἦν ὁ μόνος ἐκ τῶν δεκαεννέα μεγάλων μαγίστρων τῆς Ῥόδου, οὗ τινος δὲν εἶχον ἀνευρεθῆ νομίσματα. Ἡ συλλογὴ τοῦ

κ. Λάμπρου απέκτησε δύο άσπρα διάφορα ἀλλήλων τοῦ μαγίστρου τούτου ἄτινά εἶναι λίαν πολύτιμα.

Ὁ κ. Γιράρδ ὁμιλεῖ ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν, ἃς ὁ κ. Νάζος ἐποιήσατο ἐν τῷ κτήματί του Χαϊδάρι καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ εὐρεθέντων ἀγγείων.

Ὁ κ. Ὀμόλ κοινοποιεῖ τὸ σχέδιον ἀναγλύφου τῆς Παναγίας προγενεστέρου τῶν εἰκονοκλαστῶν (ἐκ τοῦ Βερναρδακείου ἀρχαιολογικοῦ μουσείου), καὶ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀξίως ὑπὸ νομικὴν ἐποψὴν τῆς λέξεως Ἀθηναῖος ἐπὶ τινος ἐπιγραφῆς Ἀττικῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ δημοτικόν.

— Τὰ περιεχόμενα τοῦ β'. Φυλλαδίου τοῦ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς σχολῆς ἐκδομένου Δελτίου εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

Κ. Κόντου. *Σύμμικτα Κριτικά.*

Φουκάρ. *Ἀπόσπασμα Ἀθηναϊκοῦ ψηφίσματος.*

Ῥίμαν. *Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀγκῶνος.*

Π. Λάμπρου. *Ἀνέκδοτα νομίσματα Γλαρέντας (μετὰ δύο πινακίων).*

Ὀμόλ. *Ἐπιγραφαὶ δημοσιευθεῖσαι ἐν Σμύρνῃ.*

Δουμόν. *Ἑλληνικὰ κάτοπτρα.*

Βιβλιογραφία. Ἐπίλογος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους Κ. Παπαρρηγοπούλου ὑπὸ Δουμόν.

Ἀνταποκρίσεις καὶ εἰδήσεις.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐν ταῖς πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας ἀνευρέθησαν τὸν λήξαντα μῆνα 57 χρυσᾶ νομίσματα βυζαντινὰ τῶν αὐτοκρατόρων Ἡρακλείου, Κωνσταντος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παυωνάτου ζυγίζοντα ἐν συνόλῳ 30 1/2 δράμια. Ὁμοίως ἐξεχώσθη καὶ μικρὰ θύρα δι' ἧς συγκοινωνεῖ ὁ χώρος τοῦ Ἀσκληπείου μετὰ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως, λείψανα ἀναβάθρας καὶ ἕλην βάσεως οἰκοδομήματος. Πάντα ὅμως ταῦτα εἶναι ἀναμειγμένα μετὰ λειψάνων μετχγενεστέρων οἰκοδομῶν καὶ δὴ καὶ χριστιανικῶν. Ἀνεκαλύφθη δὲ καὶ ἀνάγλυφον παριστῶν θήκην χειρουργικῶν ἐργαλείων καὶ σκύλας καὶ καλλιτεχνικωτάτη μαρμαρίνη κεφαλή.

— Αἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως διενεργούμεναι ἀνασκαφαὶ περὶ τὸ Ἐρεθεῖον προχωροῦσι κατὰ τὸ Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας. ἤχθησαν δ' εἰς φῶς σπουδαῖα οἰκοδομήματα, ἅτινα διὰ τῆς προόδου τῶν ἀνασκαφῶν θὰ διαφωτισθῶσιν ἔτι μᾶλλον. Εὐρέθη δὲ καὶ πληθὺς πηλίνων ἀγαλματίων, πολλὰ τεμάχια κεχρωματισμένων ἀγγείων, ὧν τινὰ μετ' ἐπιγραφῶν, μαρμαρίνος ἵππος μικρότερος τοῦ φυσικοῦ εἰς τεμάχια, ἅτινα δύνανται νὰ προσαρμοσθῶσι, δύο πόδες ἀγάλματος, μικρὰ μαρμαρίνη κεφαλή φέρουσα ἐπὶ τοῦ χεῖλους καὶ τῶν παρειῶν ἕλην ἐρυθροῦ χρώματος, πλεῖστα τεμάχια ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐπιγραφικῆς ἀναθηματικαὶ καὶ ἐν ψήφισμα προξενίας.

— Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου Κάρολος Νεύτων συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ βοηθοῦ τοῦ νομισματικοῦ τμήματος Πέρσυ Γάρδνερ κατέρχεται μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀθήνας ἔχων εἰδικὴν ἐντολὴν ὅπως ἐξετάσῃ καὶ μελετήσῃ τὰ ἐν Μυκῆναις ἀνευρεθέντα καὶ ἐρευνησῇ τὰς ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπείου γινόμενας ἀνασκαφάς, δημοσιεύσῃ δὲ περὶ αὐτῶν ἐπίσημον ἔκθεσιν.

— Κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφάς ἐν Πομπηῇ ἀνευρέθη κοπήλειον, εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι περίεργοι ζωγραφικαὶ παριστώσαι σκηνὰς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Αἱ ζωγραφικαὶ αὗται τέχνης λεπτοτάτης εἶναι ἀξιοσημεῖωτοι, διότι ἐξ αὐτῶν μαθηάνομεν διαφόρους μέχρι τοῦδε ἀγνώστους λεπτομερείας περὶ τε τὴν ἔνδυσιν καὶ τὸν τῶν ἀρχαίων ἐν γένει βίον. Ὑπὸ ἐκάστην ζωγραφίαν ὑπάρχει καὶ ἐπιγραφή. Μία τῶν ζωγραφιῶν τούτων παριστᾷ ἐρωτικὴν σκηνήν· ἡ δευτέρα δύο καθημένους πρὸ τραπέζης καὶ γυναῖκα, ἣτις προσφέρει αὐτοῖς ἐντὸς βυτοῦ οἶνον. Ἡ τρίτη παριστᾷ δύο ἄνδρας, τὸν μὲν νεώτερον, τὸν δὲ πρεσβύτερον, καθημένους ἐπὶ ἔδρας καὶ ἔχοντας ἐπὶ τῶν γονάτων σανίδα περιέχουσαν κύβους διαφόρους χρωμάτων. Ὁ νεώτερος τὴν ἡλικίαν ἐγείρων τὸ κυτίδιον τὸ περιέχον τοὺς κύβους διὰ τῆς δεξιᾶς λέγει, κατὰ τὴν κάτωθεν ἐπιγραφὴν, **EXSI** (sic), τοῦτέστιν *ἐβγῆκα*, ἐκέρδησα. Ὁ πρεσβύτερος δεικνύων τοὺς ἐπὶ τῆς σανίδος κύβους ἀμφισβητεῖ τὸ γεγονός καὶ λέγει **NON TRIA DUAS EST** (δὲν ἔκαμες τρία, ἀλλὰ δύο). Ἡ προσεχὴς ζωγραφία εἶναι συνέχεια ταύτης· φαίνεται ὅτι συζητοῦντες οἱ παίζοντες ἦλθον εἰς λόγους· ὁ νέος ὑποστηρίζει ὅτι ἔκαμε τρία καὶ ἐκέρδησε (**EGO FVI**), ἐν ᾧ ὁ γέρον με βάρβαρον ἔκφρασιν λέγει ὁμοίως **EGO FVI**. Ὁ κάπηλος ὅστις ἐν τῇ ζωγραφίᾳ ταύτῃ ἴσταται ἐν τῇ γωνίᾳ παρὰ τὴν τραπέζαν του, ἀνατινάσσεται καὶ λέγει στρεφόμενος πρὸς τοὺς παίζοντας **ITIS FORAS RIXSATIS** (sic) (πηγαίνετε ἔξω νὰ πιασθῆτε).

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ.

Κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα δύο ἐγένοντο τακτικαὶ συνεδριάσεις, τρία δὲ ἀναγνώσματα.

Ὁ κ. Ἀριστείδης Οἰκονόμου εἰσαγγελεὺς τῶν Ἐφετῶν ἐπίτιμον μέλος ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ προσωπικοῦ ἐν τῇ πολιτεῖᾳ συνδέσμου τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ στρατιωτικῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἰδιοφυίας.

Τοῦ κ. Στεφάνου Καρτούλη, ἀντεπιστέλλαντος ἐν Βερολίνῳ μέλους ἀνεγνώσθη ἄρθρον περὶ ἐντομοβόρων φυτῶν.

Τοῦ κ. Γουλιού Τυπάλδου ἐπίτιμου ἐν Φλωρεντίᾳ μέλους μετὰφρασις τοῦ γ' ἔσματος τῆς Ἐλευθερωθείσης Ἱερουσαλήμ τοῦ Τάσσου.

Ὁ Σύλλογος τῆ αἰτήσεως αὐτῶν συνῆψε σχέσεις πρὸς τὸν ἐν Πάτραις Ἀγαθὸν Σύλλογον, τὸν ἐν Μεσολογγίῳ Παναγιώτιον, τὸν ἐν Κορθίῳ Ἄνδρου σύλλογον Σύνδεσμος καὶ τὸν ἐν Περαιῶν Σύλλογον ὑπὲρ τῶν ἀπόρων κορασιῶν.

Ὁ Σύλλογος πρὸς διχόσιν τῶν Ἑλλήν. Γραμμάτων κοινοποιεῖ τῷ Συλλόγῳ ὅτι αἱ Δοσιεῖσι διαγωνισμοὶ παρετάθησαν ὁ μὲν ἔχων θέμα τὴν προαγωγὴν τῆς τεχνικῆς βιομηχανίας μέχρι τῆς 30 Ἰουλίου 1877, ὁ δὲ περὶ γεωργίας μέχρι τῆς 30 Ἰουλίου 1878, ὁ δὲ περὶ ἐμπορίου ἐν Ἑλλάδι μέχρι τῆς 30 Ἰουλίου 1879, ὁ δὲ περὶ ἐργασίας ἐν γένει μέχρι τῆς 30 Ἰουλίου 1880.

Τὸ ἐκάστου θεματος βραβεῖον ἔσται ἐκ δρ. 2000.

Ὁ ἐν Σύρῳ κ. Φραγκίσκος Σιγάλας κοινοποιεῖ τῷ Συλλόγῳ ὅτι θὰ ἐκδώσῃ εἰς Γαλλικὴν μεταφράσιν τὴν Ἀμάλθειαν κομωδίαν τοῦ μακαρίτου συναδέλφου Σπυρίδωνος Βασιλειάδη.

Ὁ Σύλλογος ἀπεφάσισεν ὅτι ἡ ἐκδοσις τοῦ Περιηγητικοῦ οὐδόλως θέλει παρεμποδίσει τὴν ἐκδοσιν τῶν Νεοελληνικῶν ἀνακείμετων ἂν τινα θὰ καταχωρίζωνται καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ. Ἄντι τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου ἀπελθόντος εἰς Γερμανίαν. ἐξελέχθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ὁ κ. Κ. Γ. Ξένος.

Ἐξελέχθησαν μέλη τακτικὰ ἐνεργὰ οἱ κκ. Δημήτριος Πατσόπουλος, Ἀριστοτέλης Παυλίδης καὶ Σπυρίδων Σούγκρας, τακτικῶν παρέδρον ὁ κ. Γεώργιος Κρέμος, ἔκτακτον ὁ κ. Σαράντης Π. Οἰκονόμου, ἀντεπιστέλλον ὁ κ. Βάτσαρης Διγενῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπίτιμον ὁ κ. Ἰωάννης Σακκελιῶν ἐν Πάτραις. Ἐπίτιμα ὡσαύτως οἱ κκ. Γλάδστον καὶ Τράϊτσκε.

Τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Χ. Ἀγγελάκη τοῦ παρελθ. μηνὸς ἦν οὕτως ἀκριβῶς περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιπροσωπείας τῶν μειοψηφίων.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. — Ὁ γνωστὸς ἰταλὸς ποιητὴς Μάρκος Α. Κανίνης, ὁ μεταφράσας εἰς τὴν ἰταλικὴν πολλὰ τῶν ποιημάτων τῶν Σούτσων, τοῦ Σόλομοῦ, τοῦ Ζαλοκώστα καὶ ἄλλων, καταγίνεται εἰς τὴν σύνταξιν μεγάλου ἰταλικοῦ καὶ γαλλικοῦ λεξικοῦ, ἐν οἷς σημειοὶ ἑλληνικὴν ἔτυμολογίαν μωρίων μὲν ἰταλικῶν λέξεων. ἐξακισμυρίων δὲ γαλλικῶν. Τοῦ ἰταλικοῦ ἐστάλησαν εἰς ἐκτύπωσιν τὰ πρῶτα δοκίμια.

— Ὁ αὐτὸς κ. Κανίνης μεταφράζει ἐκ τῆς γερμανικῆς εἰς τὴν ἰταλικὴν τὴν Σύγχρονον Ἱστορίαν, πλείστας σελίδας προτιθέμενος νὰ φερῶσιν ὑπὲρ Ἑλλάδος ἐν ἑτέρῳ τινὶ συγγράμματι δις ἤδη ἐκδοθέντι.

— Τὴν 25 λῆξαντος Ἰανουαρίου ἐτελέσθη ἐν Μόσχῃ ἡ 122^α ἐπέτειος τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου αὐτῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου τούτου ἀνέρχεται εἰς 1509, ἐξ ὧν 695 ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου περιέχει 173,024 τόμους.

— Τὸ ἰταλικὸν ὑπουργεῖον τῆς ἐκπαιδεύσεως ὤρισεν ὡς βραβεῖον διαγωνισμοῦ κριθησομένου ὑπὸ τῆς δ' συνόδου τῶν Ἀνατολιστῶν 5000 λίρ. ἰταλικῆς, δοθεισομένης εἰς τὸ καλλίτερον ἱστοριοκριτικὸν σύγγραμμα περὶ τῶν πρώτων στοιχείων τῆς Ἀρείας φυλῆς. Ὁ διαγωνισμὸς εἶναι διεθνῆς. Ἡ σύνοδος δὲ αὕτη τῶν Ἀνατολιστῶν γενήσεται ἐν Παρισίοις τὸ προσεχὲς θέρος. Ἐκτὸν περίπτου ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀνατολικῶν ἐθνῶν θὰ παρίστανται ἐν τῷ συνεδρίῳ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τέσσαρες Ἕλληνες.

— Ὁ ἐν Βιέννῃ Μαυρέδερ ἀναγγέλλει ὅτι ἐκδίδει ὄσον οὕτω συλλογὴν διεθνῆ παροιμιῶν, ἣν θὰ συναδεύσῃ καὶ βιβλιογραφία τῶν παροιμιῶν. Περαιεῖ δὲ πάντας νὰ τῷ ἀποστείλωσιν εἰς Βιέννην (1, Heiligen Kreuz-erhof) παροιμίας πάσης γλώσσης εἴτε ἐκδεδομένας εἴτε καὶ ἀνεκδότους.

— Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Αἰδελβέργης εὐρέθη τόμος περιέχων πλήρη συλλογὴν Γερμανικῆς ἐφημερίδος ἀπὸ τοῦ 1609. Ὁ τίτλος τῆς ἐφημερίδος εἶναι μακρὸς, εἶναι δ' ὁμολογουμένως ἡ ἀρχαιοτάτη γνωστὴ ἐφημερίς. Ἰδοὺ ὁ τίτλος: *Διηγήσις τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ἀξίων προσόχης συμβάντων, ἅτινα τὸ ἔτος τοῦτο 1609 δυνατὸν νὰ συμβῶσιν ἐν τῇ ἡνω καὶ κάτω Γερμανίᾳ, τῇ Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Σκωτίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἰσπανίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Πολωνίᾳ, Τρανσυλβαρίᾳ, Βλαχίᾳ, Μολδαβίᾳ κλπ. ἅτινα συμβάντα θὰ ἐκθέτω πιστῶς ὅπως τὰ ἀκούω καὶ τὰ μαρτάνω.*

ΤΕΧΝΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. — Τῇ 30 Ἰανουαρίου ἐν τῷ ἐν Κύμῃ γαιανθρακωρυχείῳ τῆς Ἑλλ. Μεταλλ. Ἐταιρίας δύο ἐργάται κατέβησαν εἰς τὴν στοᾶν Αἰντζ. Ἐκ τοῦ λύχνου ὃν ἐκράτει ὁ ἕτερος αὐτῶν ἀνεφλέχθη τὸ ἐν τῇ στοᾶ ἀνθρακοῦχον ὑδρογόνον καὶ οἱ δύο ἐργάται ἤθελον κατακαθῆν ἂν μὴ ἔσπευδον νὰ βρῶσιν εἰς τὸ διὰ τῆς στοᾶς διερχόμενον ὕδωρ. Ἄνωθεν τῆς ἀναφλεχθείσης στοᾶς τοῦ γαιανθρακωρυχείου κεῖται τὸ χωρίον Κολιάνοι τῆς περιφερείας τοῦ δήμου Κοτυλαίων, ὅπερ σπουδαῖον οὕτω διέτρεξε κίνδυνον. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν πρὸς πρόληψιν μειζόνων δυστυχημάτων, παρήγγειλε τὴν ἑλλην. μεταλλευτικὴν ἑταιρίαν ὅπως συμμορφωθῆ πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν μεταλλείων δοθείσας ὁδηγίας, καθ' ἃς οἱ ἐργαζόμενοι ἐν ταῖς στοαῖς ἐργάται δέον νὰ ὦσιν ἐφοδιασμένοι διὰ τοῦ ἀσφαλίστικοῦ λύχνου τοῦ Δάβου.

— Τὴν 8ην Φεβρουαρίου (ν) ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Βορέλλη ἐν Μασσαλίᾳ κομήτης, ὃν παρετήρησε καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπεῖον. Οὗτος εἶχε διέλθει τὸ περιήλιον αὐτοῦ τὴν 19 Ἰανουαρίου, ἡ δὲ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἡλίου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο 26 ἐκ. λευγῶν. Τὴν 18 Φεβρουαρίου ἦτο εἰς τὸ πλησιέστατον σημεῖον τῆς τροχίως αὐτοῦ σχετικῶς πρὸς τὴν γῆν, ἡ δὲ ἀπόστασις τῶν δύο σωμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτον 9 ἐκ. λευγῶν, ἐφθάσε δηλαδὴ εἰς τὴν γῆν ὅσον καὶ ἡ Ἀφροδίτη κατὰ τὴν κατωτέρα αὐτῆς συζυγίαν. Ἡ κίνησις τοῦ κομήτου περὶ τὸν ἡλιον εἶναι ὀπισθοδρομικὴ, ἐξ Α. δηλαδὴ πρὸς Δ. καὶ οὐχὶ ἐκ Δ. πρὸς Α. ὅπως πάντων τῶν

σωμάτων του πλανητικού συστήματος. Ἡ κλίσις τοῦ ἐπιπέδου τῆς τροχῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν εἶναι 27°. Ἡ διάμετρος τοῦ νεφελοειδοῦς σώματος τοῦ κομήτου αὐτοῦ κατὰ παρατηρήσεις τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπεῖου ἦτον εἰκοσάπλασια τῆς διαμέτρου τῆς γῆς, καὶ ὅμως τὸ ποσὸν τῆς μάζης αὐτοῦ ὅπως πάντων τῶν κομητῶν ἀνεπαίσθητον. Κόμην καὶ κύριον πυρῆνα ὁ μικρὸς αὐτὸς κομήτης δὲν παρουσίασεν. Ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ὀφιοῦχου, ἐξ οὗ μετέβη εἰς τὸν τοῦ Ἡρακλέους, Δράκοντος, Κασσιοπέας, Περσέως.

— Τὴν 29 Ἰανουαρίου ἐν τῷ χωρίῳ Καράσαλιάνοι τοῦ δήμου Κοτυλαίων δύο ὥρας μακρὰν τῆς Κύμης, ἔκτασις γῆς 200—250 στρεμμάτων διεβάτην ἐκ τῶν συνεχῶν βροχῶν καὶ κατέπεσε πού μὲν ἡμῖν μέτρον πού δὲ καὶ πλέον τούτου. Ἐπαθον δὲ καὶ κατεστράφησαν εἰς ὑδρόμυλος καὶ μία οἰκία. Ἡ γῆ ἔλαβε τοιαύτην μετατόπισιν, ὥστε ὁ ἐκεῖθεν διερχόμενος ποταμὸς ἔφραξεν ἐκ τῶν παρασυρθέντων χωμάτων σχηματίσας λίμνην ἀκετῆς ἐκτάσεως. Ἀξίον περιεργείας εἶναι ὅτι ἐνῶ ἡ γῆ κατέπιπτε καὶ μετατοπίζετο οἱ ἐπ' αὐτῆς χωρικοὶ μὴ ἐννοοῦντες τὸ φαινόμενον ἔμειναν ἐκθαμβοὶ ὅτε εἶδον τὴν γῆν μετὰ τῶν δένδρων καὶ ἑαυτοῦ παρασυρθέντας εἰς ἄλλην θέσιν. Καὶ πρὸ ἐτῶν ἐκεῖ ἐγένετο συνίζησις καὶ μία συνοικία τοῦ χωρίου λέγεται μέχρι σήμερον «Βουλημένος Μαχαλάς.»

— Προεκηρύχθη ἐν Λονδίῳ νέος διαγωνισμὸς διὰ τὸ ἀνεγερθῆσόμενον μεταλλοπρεπὲς εἰς τὸν Βύρωνα μνημεῖον. Ὁ διαγωνισμὸς οὗτος εἶναι διεθνῆς, δύνανται δὲ οἱ διαγωνισθῆσόμενοι νὰ στείλωσι τὰ σχέδια αὐτῶν μέχρι τῆς 1 τοῦ προσεχοῦς Ἰουνίου.

* *

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ. Ὁ ἄγγλος περιηγητὴς συνταγματάρχης Γόρδων παρέδωκεν εἰς τὴν Γεωγραφικὴν Ἐταιρίαν τοῦ Λονδίνου ἄτλαντα ἐξαιρετικὸν τῆς χώρας τῆς Ἀφρικῆς τῆς κειμένης μεταξὺ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Λιμνῶν τῆς ἐπὶ τοῦ ἰσημεριοῦ Ἀφρικῆς. Χάρις εἰς τὸν ἀκάματον τοῦτον περιηγητὴν ἕκαστος νῦν δύναται νὰ σπουδάσῃ τὸ σύστημα τῆς διακομῆς τῶν ὑδάτων ἐν ταῖς χώραις τοῦ ἄνω Νείλου.

— Ὁ σοφὸς Σουηδὸς ἐπιστήμων δόκτωρ Νορδενσκιόλδ, ὅστις εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Χάμερφεστ τῆς Σουηδίας τὸν τελευταῖον Αὐγούστου ἐπιβαίνων μικροῦ ἀτμοπλοῦ οὗ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν, κατέβησε νὰ διασχίσῃ διόδον διὰ τοῦ ἀρκτικού ὠκεανοῦ μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Γενισεῖ, δι' οὗ φθάνει τις διατρέχων τὴν Σιβηρίαν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Κίνας. Ὁ σουηδὸς θαλασσοπόρος ἀνεῦρε κατὰ τὸν πλοῦν μεγάλην ἔκτασιν εὐφορωτάτων καὶ καλλιεργησίμων γαιῶν, ἐποίησατο δὲ περίεργα καὶ ἐνδιαφέροντα ἐπιστημονικὰ πειράματα καὶ μετεκόμισε πλεῖστα εἶδη τῶν ὀρυκτολογικῶν, ζωολογικῶν καὶ βοτανικῶν προϊόντων τῶν ἐλάχιστων γνωστῶν χωρῶν τούτων.

— Συνεστάθησαν ἐν Βελγίῳ, Ἀγγλίῳ, Πρωσσίῳ, Αὐστρίῳ καὶ Ἰταλίῳ

Ἐθνικὰ Κομιτάτα πρὸς διερεύνησιν καὶ ἐκπολιτισμὸν τῶς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Ἀπεσταλμένοι τῶν κομιτάτων τούτων ἀναχωροῦσι προσεχῶς ἐν ἐπιτροπῇ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ σκοπὸς αὐτῶν νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν διερχόμενοι διὰ τοῦ Κόγκο.

— Νέα πρὸς τὸν Βόρειον Πόλον πελαγοδρομία μελετᾶται ἐν Ἀγγλίῳ. Τῆς πελαγοδρομίας ταύτης τὰ ἔξοδα καταβάλλουσιν οἱ πολλοὶ ἐν Ἀγγλίῳ ὑπάρχοντες ναυτικοὶ σύλλογοι οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Yacht-Clubs. Πρὸς τοῦτο δὲ προσεκληθῆ ἐκ Γόθας ὁ διάσημος Γερμανὸς γεωγράφος Πέτερμαν ὅπως διοργανώσῃ τὰ τῆς πελαγοδρομίας. — Ὡς γνωστὸν ἐξ ἀφόρου ὁδοὶ ἄγουσι πρὸς τὰς ἀρκτικὰς χώρας, ἦτοι ἡ διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σμιθ, ἡ διὰ τοῦ Βεργιγίου πορθμοῦ, ἡ διὰ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Γῆς τοῦ Φραγκίσκου Ἴωσφ, ἡ διὰ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς αὐτῆς γῆς, ἡ διὰ Σπιτζβέργης καὶ τέλος ἡ διὰ τῆς ἀνατολικῆς Γροενλανδίας. Ὁ δόκτωρ Πέτερμαν προέτεινεν ὅπως ἡ νέα πελαγοδρομία βαδίσῃ πρὸς τὸν πόλον, ἀκολουθοῦσα τὴν ὁδὸν τῆς ἀνατολικῆς Γροενλανδίας ἥτις ὀριστικῶς φαίνεται ἡ καλλιτέρα πασῶν, καθότι οἱ πάγοι τοῦ πόλου ἀφίνουσιν ἀνοικτὴν ἐντεῦθεν διόδον οὐ μόνον κατὰ τὸ θέρος, ἀλλὰ καὶ ἐν χειμῶνι, οὕτω δ' ἐλπὶς εἶναι ὅτι ἀτμόπλοια εὐκόλως θὰ δυνηθῶσι νὰ προχωρήσωσιν ἐὰν λάβωσι τὴν διεύθυνσιν ταύτην. Καθ' ἕκαστον ἔτος ἄλιευτικὰ πλοῖα διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης φθάνουσι τὴν 80° βορείου πλάτους καὶ καθὼς παρατηρεῖ ὁ κύριος Πέτερμαν ἡ μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς Γροενλανδίας καὶ τῆς Νέας Ζεμβλας χώρα εἶναι ἡ θερμότερα πασῶν τῶν ἀρκτικῶν καὶ ἀνταρκτικῶν ζωνῶν, διότι προσδέχεται ἄπειρα ρεύματα χλιαροῦ ὕδατος, τὰ ὅποια οἱ ποταμοὶ τῆς Σιβηρίας προσκομίζουσιν ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Δυτικῆς Ἀσίας.

* *

ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΑ.— Κατὰ τὸ ἐσχάτως δημοσιευθὲν στατιστικὸν σύγγραμμα τῶν κ. κ. Βάγνερ καὶ Βὸμ ὁ ὀλικὸς πληθυσμὸς τῆς Γῆς ἀνέρχεται εἰς 1,423, 917,000 ψυχῶν, ἡ δὲ ἔκτασις τῆς ἐπιφανείας ὑπολογίζεται εἰς 51,340,000 τετραγωνικῶν μιλίων, ὅπερ δίδει ἀναλογίαν 28 ψυχῶν περίπου κατὰ τετραγωνικὸν μίλιον.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι διανεμονται ὡς ἐξῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων διαίρέσεων τῆς σφαιρας ἡμῶν.

	Τετραγ. Μίλια	κάτοικοι	κάτοικοι κατὰ τετραγ. μίλιον
Εὐρώπη	3,766,493	309,178,300	82
Ἀσία	17,079,383	824,548,500	48
Ἀφρικὴ	11,415,894	199,921,600	17 1/2
Αὐστραλία	3,381,210	4,748,600	1 1/3
Ἀμερικὴ	15,687,840	85,519,800	5 1/2

Ὁ πληθυσμὸς δὲ τῆς Εὐρώπης διανέμεται ὡς ἐξῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐν αὐτῇ Ἐπικρατειῶν.

	Ἔτος ἀπογραφῆς	Κάτοικοι
Ῥωσσία	1870	71,730,980
Γερμανία	1875	42,723,242
Αὐστρία-Οὐγγαρία	1876	37,700,000
Γαλλία	1872	36,102,921
Μεγάλη Βρετανία	1876	33,450,000
Ἰταλία	1875	27,482,174
Ἰσπανία	1870	16,551,647
Τουρκία Εὐρωπαϊκῆ	—	8,500,000
Βέλγιον	1874	5,336,634
Ῥωμανία	1873	5,073,000
Σουηδία	1875	4,383,201
Πορτογαλλία	1874	4,298,881
Κάτω Χῶραι	1875	3,809,527
Ἑλβετία	1870	2,669,147
Δανία	1876	1,903,000
Νορβηγία	1875	1,802,882
Ἑλλάς	1870	1,457,894
Σερβία	1875	1,377,068
Λουξεμβούργον	1875	305,158
Μαυροβούνιον	—	190,000
Δημοκρατία Ἀνδῶν	—	12,000
Ἅγιος Μαρίνος	1874	7,816
Μόναχον	1873	5,741

ΘΕΑΤΡΟΝ, ΜΟΥΣΙΚΗ. — Ἀγγέλλεται ἡ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ διασήμου κερκυραίου μελοποιῦ Νικολάου Χαλκιοπούλου Μαντζάρου.

Ὁ κερκυραῖος μουσικοδιδάσκαλος κ. Εὐνδάς ἐποίησε δύο νέας συνθέσεις. Ἐκ τούτων ἡ μὲν εἶναι ἄσματιον "Ἐρως ἐπὶ στίχων τοῦ κ. Δελβινιώτη, ἡ δὲ κωμικὴ σκηνὴ ὁ νεόγαμβρος εἰς φωνὴν μεσοφώνου μετὰ συνοδείας χοροῦ.

— Μεγάλην ἐπίδοσιν καὶ ἐπιτυχίαν ἔλαβον κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη ἐν Παρισίοις τὰ ἐπιστημονικὰ κληθέντα δράματα, βασιζόμενα ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν γνωστῶν ἔργων τοῦ Ἰουλίου Βέρν. Τούτων πρῶτον ὁ περίπλους τῆς Γῆς ἐν ὀγδοήκοντα ἡμέραις ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ ὁμώνυμου μυθιστορήματος περιέρχεται τὸν κόσμον ὀλόκληρον. Ἐπειτα δὲ τὸ ταξείδιον εἰς τὴν Σελήνην καὶ τελευταῖον τὸ δράμα ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης δοθὲν πρό τινας ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἱστορικοῦ θεάτρου τῶν Παρισίων. Τὸ δράμα τοῦτο ἐπὶ τῆς βάσει τοῦ ὁμώνυμου διηγήματος τοῦ Κορταμβέρτ, ἔχει ὑπόθεσιν τὸν διάπλουτον τοῦ Μεγάλου Ἀνατολικοῦ πρὸς τοποθέτησιν τοῦ ὑπερωκεανείου κάλω.

Διάρρηξις τοῦ κάλω ἀπαιτεῖ κατάβασιν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ὀκεανοῦ διὰ τῶν μηχανῶν τῶν καλουμένων *σκαφάνδρων*. Ἐκεῖ δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν θαλασσίων τεράτων συμβαίνει ἀπίπειρα δολοφονίας καθ' ἑνὸς τῶν μηχανικῶν. Οὕτω τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ δράματος ἀναπτύσσεται ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ὁ θεατῆς προσβλέπει σκηνὰς ἐνδιαφερούσας καὶ ἐπὶ στιγμὴν μεταφέρεται εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ποσειδῶνος. — Πλὴν τούτων ὁ δόκτωρ "Οξ ἐπιστημονικὸν δράμα μελοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ "Οφφεμπαχ ἐδιδάχθη τελευταῖον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῶν *Ποικιλιῶν* (Varietés) καὶ ἔτερον τὰ θαυμάσια τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ πρόκειται νὰ διδαχθῆ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου-Μαρτίνου (Porte-Saint-Martin).

— Ὁ Γερμανὸς μελοποιὸς κωμικῶν μελοδραματίων καὶ ἐλαφρῶν συνθέσεων Σουππέ, οὗ τὸ μελόδραμα *Φατιρίτσα* τελευταίως πολλὴν ἔσχεν ἐπιτυχίαν, ἠτοίμασε νέον μελόδραμα τὸ *διαβολόπαιδο* (das Höllekind) ὅπερ τὸν προσεχῆ Μάρτιον θὰ δοθῆ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς Βιέννης an der Wien.

— Ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1876 παρήχθησαν ἐν καιρῷ τεσσαράκοντα νέα μελοδράματα Ἰταλῶν μελοποιῶν καὶ μουσικοδιδασκάλων. Ἐκτὸς τούτων πέντε μελοδράματα ξένων μελοποιῶν ἐδιδάχθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ.

— Τὸν λήξαντα μῆνα νέα μελοδράματα ἐδόθησαν ἐν Παρισίοις τάδε ἡ *Marjolaine* τοῦ Λεκὸν ἀπὸ τοῦ θεάτρου Ἀναγέννησις (Renaissance), ἡ *Foire Saint-Laurent* τοῦ "Οφφεμπαχ ἀπὸ τοῦ θεάτρου *Folies Dramatiques* καὶ αἱ *τρεις Μαργῶ* τοῦ Γριζάρ ἀπὸ τοῦ θεάτρου *Bouffes*. Δράματα δὲ δύο ἡ *Δόρα* πολιτικὴ κωμῶδις τοῦ Σαρδοῦ ἀπὸ τοῦ θεάτρου *Vaudeville* καὶ ὁ *Ἐτμαν* τοῦ Δέλουρεδ ῥωσικῆς ὑπόθεσεως ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ Ῥιδελου. Ἡ *Δόρα* τοῦ Σαρδοῦ μεταφρασθεῖσα ἰταλιστὶ ἐδιδάχθη μετ' ἐπιτυχίας ἐν Ῥώμῃ καὶ Βενετίᾳ.

ΠΟΙΚΙΛΙΑ. — Ἀπέθανεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν τῇ πόλει Σουίνδὸν κυρία τις ἡλικίας 114 ἐτῶν. Εἶχε δεκατέσσαρα τέκνα καὶ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου τῆς ἐμέτρει 56 ἐγγόνους, 54 διτεγγόνους καὶ 6 τρισεγγόνους.

— Ἐν ἐνὶ καιρῷ κυβερνήει ἐν Ῥωσίᾳ τῷ τοῦ Σαράτοβ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη οἱ λύκοι ἐποίησαν τὰς ἐξῆς καταστροφάς, ἃς ἐπιμαρτυροῦσιν ἐπίσημα κείμενα. Κατέφαγον 11,000 ἵππων, 10,000 κερασφόρων ζῶων, 33,000 προβάτων καὶ 5000 χοίρων, πλὴν δὲ τούτων 1000 περίπου κύνες καὶ 18,000 οἰκιακῶν κτηνῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα 68 ἄνθρωποι προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν λύκων, ἐξ ὧν δύο κατεφαγώθησαν ἀμέσως, 12 δὲ ἀπέθανον ἕνεκα τῶν πληγῶν.

— Ὁ μελοποιὸς "Οφφεμπαχ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τῆς Φιλαδελφείας εἶχε μεταβῆ εἰς Ἀμερικὴν ὅπου καὶ διέμεινέ τινα χρόνον, διευθύνσας

ὀρχήστραν δίδουσαν μουσικὰς συμφωνίας ἐν τῇ ἐκθέσει. Ἦδη ἐδημοσίευσεν τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἐντυπώσεων τοῦ ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ, ἐν ᾧ πολλὰ καὶ περιέργα ἀναγινώσκει τις. Ἐν τούτων εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς.

Κυριακὴν τινα ὁ διευθυντὴς τοῦ Ὁφφενπαχείου κήπου (Offembach-Garden), προκηρύττει θρησκευτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν συμφωνίαν δοθησομένην πρὸς τιμὴν τοῦ κοσμοπόλιτου μελοποιοῦ. Ὁ διευθυντὴς οὗτος μετέβη παρὰ τῷ Ὁφφενπαχ καὶ ζητεῖ τὴν συμμετοχὴν του. Γνωστὸν ὅτι ἐν Ἀμερικῇ ὅπως καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν Κυριακὴν διασκεδάσεις λαϊκαὶ καὶ μουσικὴ ἀσεβῆς δὲν ἐπιτρέπονται. Ἀλλ' ὁ Διευθυντὴς δεικνύει πρὸς τὸν διατάζοντα μελοποιὸν τοῦ λόρδακος πρόγραμμα ἔντυπον τοιοῦτον.

«Ὁφφενπάχειος Κήπος.—Μεγάλῃ ἐκκλησιαστικῇ συμφωνίᾳ δοθησομένη ὑπὸ τοῦ κ. Ὁφφενπαχ καὶ τῆς ὀρχήστρας αὐτοῦ. —Τὰ τεμάχια ἐξελέχθησαν μεταξύ τῶν τῆς κλασικῆς καὶ θρησκευτικῆς μουσικῆς».

Τί ποιητέον; Ὁ Ὁφφενπαχ δὲν ἐδίστασε καὶ μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ κήπου συνέταξε τὸ ἐξῆς πρόγραμμα μουσικῆς κλασικῆς καὶ μουσικῆς ἐκκλησιαστικῆς, ὅπερ καὶ ἐτοιχοκλήθη.

Deo Gratias, ᾄσμα θρησκευτικὸν ἐκ τοῦ μελανοῦ δομῆρον τοῦ Ὠβέρ.

Ave Maria τοῦ Γουνώ.

Ave Maria τοῦ Σούβερετ.

Αἰτανεῖα τῶν ἡγεμόνων ἐκ τῆς Ὠραίας Ἑλένης τοῦ Ὁφφενπαχ.

Ἕμνος ἐκ τοῦ Ὁρφέως ἐν Ἀδου.

Προσευχὴ ἐκ τῆς Δουκίσσης Γερολοτάιν (Dites-lui).

Ἐσπερινὸς ἐκ τοῦ Γάμου ὑπὸ Φανόρ τοῦ Ὁφφενπαχ (Voici l'angelus).

Πένθιμον ἐμβατήριον ἐκ τοῦ Κουαρτώρονος (πρᾶξις γ').

Δυστυχῶς ἡ ἀστυνομία δὲν παρεδέξατο τὰς ἐπὶ τοῦ κλασικοῦ τῶν μουσικῶν τούτων τεμαχίων θεωρίας τοῦ Ὁφφενπαχ καὶ ἡ συμφωνία παρεκωλύθη.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

1877 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ (Ε. Ν.)

Βαρόμετρον

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θλίψις 751,51 χμ.	Μέση θερμοκρασία 10,15	
Μεγίστη » 761,37 (τὴν 16 ^{ην})		Μεγίστη » 16,7 (τὴν 14 ^{ην})
Ἐλαχίστη » 739,47 (τὴν 21 ^{ην})		Ἐλαχίστη » 0,4 (τὴν 8 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 27,30 χμ.)

Νιφάδων χιόνος 1 (0,08 χμ.), ἀστραπῶν 2, βροντῶν 1.

Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΑ, 9 Δ, 5 ΒΑ, 2 Β, 6 ΒΑ, 2ΝΑ, 1Ν.